

**Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo**

Janja Gostenčnik

**Potrebe družinskih oskrbovalcev starih ljudi na območju
Koroške regije**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

**Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo**

Janja Gostenčnik

**Potrebe družinskih oskrbovalcev starih ljudi na območju
Koroške regije**

Diplomsko delo

Mentorica: Izr. prof. dr. Jana Mali

Ljubljana, 2016

PODATKI O DIPLOMSKEM DELU

Ime in priimek: Janja Gostenčnik

Mentorica: izr. prof. dr. Jana Mali

Naslov diplomskega dela: Potrebe družinskih oskrbovalcev starih ljudi na območju Koroške regije

Kraj: Ljubljana

Leto: 2016

Št. Strani: 118 **št. Prilog:** 2 **št. Virov:** 53

Deskriptorji: družinsko oskrbovanje, starost, potrebe družinskih oskrbovalcev, dolgotrajna oskrba, socialno delo

Povzetek: V diplomskem delu je bil glavni cilj raziskati potrebe in želje družinskih oskrbovalcev, ki skrbijo za svojega starejšega družinskega člana. Najprej sem predstavila nekatere pojme, kot so starost, staranje, socialno delo s starimi ljudmi in dolgotrajna oskrba. Nadaljevala sem z opredelitvijo potreb po dolgotrajni oskrbi, pri katerih sem se osredotočala na potrebe družinskih oskrbovalcev. Naloga zajema skupino žensk, ki živijo na območju Koroške regije, so stare od 30 do 70 let in skrbijo za starejšega družinskega člana. V raziskavi sem se usmerila k skupnostni oskrbi, še posebno k spodbujanju storitev, ki se izvajajo na uporabnikovem domu. Zanimalo me je tudi, kako mlajše družinske oskrbovalke usklajujejo službo, svojo družino in oskrbovanje družinskega člana in s kakšnimi težavami se srečujejo. Ena izmed glavnih ugotovitev je, da imajo družinski oskrbovalci premalo časa zase in za svojo družino, obenem pa je zaradi oskrbovanja družinskega člana potrebnega veliko prilagajanja, zato se malo ljudi odloča za opravljanje te naloge. Predlog, ki bi ljudi spodbudil k družinskem oskrbovanju, bi bil uveljavitev zakona, ki bi določal finančni dodatek za družinske oskrbovalce oz. fleksibilen delovni čas in druge olajšave pri tem delu.

Title: Needs of family caregivers for the older people in the Carinthia region.

Description: family caregiving, old age, needs of family caregivers, long-term care, social work with older people

Summary: The main guidance of my graduation thesis was to explore needs and desires of family caregivers that take care of an older family member. Firstly, I discussed some key concepts such as age, aging, social work focused on the older people and long-term caregiving. Secondly, I defined needs of long-term family caregivers. After the theoretical part comes the empirical, where I studied the sample of women between 30 and 70 years

old, that live in the Carinthia region, and are all family caregivers. In my research I focused on the community care ,especially on the incentive services inside their home. I was also interested how the younger women manage to coordinate their job, their children, other family members and taking care of an older family member and also what problems they have to face on a daily basis. One of the main finding is, that family caregivers have very little time to themselves and their families. At the same time, family caregiving requires a lot of adjustments, that is why a minority of people choose to do so. A preposition that would encourage people to be family caregivers, would be a law that provided financial support for family caregivers or a flexible hours and other relief at doing this task.

PREDGOVOR

Starostna doba ljudi se zaradi načina življenja in napredne medicine iz leta v leto daljša, zato je v naših družinah vedno več ljudi starih nad 65 let, ki zaradi raznih bolezni pri vsakdanjih opravilih potrebujejo pomoč družinskih članov. Dolga leta so bili stari ljudje v družbi zapostavljeni in manj vredni, sedaj pa se ta struktura spreminja, zato se v družbi oblikujejo različne vrste pomoči starim ljudem. Večina starih ljudi si želi svojo starost preživeti v domačem okolju, v krogu svoje družine, zato želim s svojo diplomsko nalogo opozoriti na pomembnost družinskih oskrbovalcev v življenju in oskrbovanju starih ljudi in hkrati opozoriti na potrebe, s katerimi se družinski oskrbovalci srečujejo pri opravljanju dela.

Do te teme za raziskavo sem prišla, ko sem vrsto let spremljala babico kako je skrbela za mojega dedka, torej za svojega moža. Ni imela nobenega potrebnega znanja, kako premeščati človeka iz postelje na invalidski voziček in obratno, zato se je vsega morala naučiti iz lastnih izkušenj. Spomnim se, kolikokrat nam je potožila, kako jo boli hrbtenica, saj človeka, ki tehta cca. 110kg, ni lahko premeščati. Potožila nam je tudi, da je psihično preobremenjena, saj ni mogla oditi iz hiše v trgovino ali kaj postoriti v okolici hiše, ne, da bi poskrbela, da je nekdo ob njem.

Spraševala sem se, koliko je družinskih oskrbovalcev, ki se soočajo s podobnimi težavami, zato sem želela raziskati, kaj bi si želeli spremeniti, kaj bi jih razbremenilo, s kakšnimi stiskami se srečujejo, na koga se obrnejo po pomoč ipd. Mnogi se srečajo v dilemi med oskrbovanjem družinskega člana, svojo družino in službo. To je lahko še bolj naporno, če je družinski oskrbovalec zaposlen ali če ima svojo družino, še posebej z majhnimi otroki. Pred tem, ko babica še ni skrbela za dedka, se sploh nisem zavedala, da obstajajo družinski oskrbovalci, prav tako do sedaj nisem vedela, da niso deležni finančne podpore za opravljanje tega dela. Šele, ko sem začela študirati socialno delo, sem spoznala izraz »družinski oskrbovalec«, kajti bolj razširjena je storitev socialne oskrbe na domu, ta pa je plačljiva, mnogi stari ljudje pa si je ne morejo privoščiti. Vem, da bi moja babica z veseljem šla na tečaj za družinske oskrbovalce, vendar so tečaji potekali v oddaljenih krajih in njej niso bili dostopni.

ZAHVALA

Najprej bi se rada zahvalila vsem sogovornicam, ki so bile brezpogojno pripravljene sodelovati in z mano deliti podatke o svojem življenju, da sem lahko opravila intervjuje za svojo raziskavo.

Zahvaljujem se tudi mentorici, izr. prof. dr. Jani Mali, ki me je vseskozi usmerjala in svetovala pri pisanju diplomske naloge

Posebna zahvala gre moji družini, ki me je vseskozi študij podpirala in spremljala.

Iskrena hvala vsem, ki so mi na kakršen koli način pomagali, da sem uspešno končala študij.

Kazalo vsebine:

1	TEORETSKI UVOD	1
1.1.	STAROST IN STARANJE LJUDI	1
1.2.	SOCIALNO DELO S STARIMI LJUDMI	3
1.3.	NAČELA SOCIALNEGA DELA	6
1.3.1.	NAČELA GERONTOLOŠKEGA SOCIALNEGA DELA.....	6
1.3.2.	NAČELA SOCIALNEGA DELA S STARIMI LJUDMI	7
1.4.	DOLGOTRAJNA OSKRBA	10
1.5.	FORMALNE OBLIKE POMOČI STARIM LJUDEM	12
1.6.	NEFORMALNE OBLIKE POMOČI STARIM LJUDEM	18
1.7	DRUŽINSKO OSKRBOVANJE IN ZAKONODAJA	20
1.8	POTREBE PO DOLGOTRAJNI OSKRBI	22
1.8.1.	INDEKS POTREB	23
1.8.1.1	NAMESTO HOSPITALIZACIJE IN INSTITUCIONALIZACIJE	23
1.8.1.2	STANOVANJE	24
1.8.1.3	DELO IN DENAR	25
1.8.1.4	VSAKDANJE ŽIVLJENJE.....	26
1.8.1.5	NELAGODJE V INTERAKCIJI	28
1.8.1.6	STIKI IN DRUŽABNOST	28
1.8.1.7	INSTITUCIONALNA KARIERA	29
1.8.1.8	NEUMEŠČENOST IN PRIPADNOST	31
2	PROBLEM	32
3	METODOLOGIJA	34
3.1	VRSTA RAZISKAVE.....	34
3.2	MERSKI INSTRUMENT.....	34
2.3	POPULACIJA IN VZOREC	35
3.4	ZBIRANJE PODATKOV.....	35
3.5	ANALIZA PODATKOV	37
4	REZULTATI	40
4.1	IZOBRAZBA.....	40
4.2	ZDRAVJE.....	41
4.3	DRUŽINSKI ČLAN	41

4.4 PROSTI ČAS.....	42
4.5 STANOVANJE	43
4.6 RAZLOG ZA SPREJEM NALOGE DRUŽINSKE OSKRBOVALKE.....	43
4.7 MOŽNE REŠITVE ZA DOLGOTRAJNO OSKRBO DRUŽINSKEGA ČLANA .	44
4.8 MEDOSEBNI ODNOSI.....	44
4.9 SLUŽBA DRUŽINSKIH OSKRBOVALK.....	45
4.10 POTREBE DRUŽINSKIH OSKRBOVALCEV.....	46
4.10.1 POTREBA PO PRIPOMOČKIH ZA OSKRBOVANJE DRUŽINSKEGA ČLANA.....	47
4.10.2 POTREBA PO ČASU IN SPROSTITVI.....	47
4.10.3 POTREBA PO POMOČI S STRANI FORMALNIH IZVAJALCEV STORITEV	48
4.10.4 POTREBA PO ZAUPNIKU	48
4.10.5 POTREBA PO DENARJU	48
4.11 TVEGANJA DRUŽINSKIH OSKRBOVALK.....	49
4.12 TEŽAVE DRUŽINSKIH OSKRBOVALK.....	49
4.13 STISKE DRUŽINSKIH OSKRBOVALK.....	50
4.14 PREJEMANJE POMOČI.....	51
4.15 REŠEVANJE TEŽAV IN STISK	53
4.16 LEPE IZKUŠNJE DRUŽINSKIH OSKRBOVALK	53
4.17 PREJEMANJE PLAČILA ZA DELO DRUŽINSKIH OSKRBOVALK.....	54
4.18 POTRJEVANJE KAKOVOSTI DELA DRUŽINSKIH OSKRBOVALK	54
5 RAZPRAVA	56
6 SKLEPI	67
7 PREDLOGI	69
8 UPORABLJENA LITERATURA.....	71
9 PRILOGE	75
Priloga 1: VPRAŠALNIK	75
Priloga 2: OSNO, AKSIALNO KODIRANJE.....	77
10 POVZETEK	117

1 TEORETSKI UVOD

1.1. STAROST IN STARANJE LJUDI

»Starost je obdobje, ko človek dozori do polne človeške uresničitve. Skrb za materialni razvoj prepušča naslednji generaciji, njemu pa se z upokojitvijo pojavi nova kakovost svobode in življenjskih možnosti za dejavno življenje v skladu z osebnimi potrebami, sposobnostmi in okoliščinami. Značilna naloga tretjega življenjskega obdobja je tudi, da je človek svoja zrela življenjska spoznanja in izkušnje predaja neposredno soljudem ali posredno kulturi« (Ramovš 2003: 68-69). Čeprav si mislimo, da smo še mladi, se skozi vso življenje učimo, kako bomo živeli v svoji starosti in to obdobje kaj hitro nastopi v naše življenje. Vseskozi nas skoraj spremlja star človek (babica, dedek, sosed), tako da ni človeka, ki ne bi poznal življenja starih ljudi. V življenju moramo misliti tudi, kdo nam bo pomagal v naši starosti v primeru nemoči in že vnaprej skušamo biti vzajemni in pričakujemo, da bomo dobili povrnjene stvari, ki jih sami dajemo.

Pri ljudeh lahko ločimo tri vrste starosti po Hojnik Zupanc (1997: 3-4), čeprav nekateri s svojim videzom tega navzven sploh ne kažejo:

- **Kronološka starost:** koliko smo stari po koledarju. Določena je z rojstnim datumom in nanjo ne moremo vplivati, vendar pogoste ugotovitve, da človek zgleda drugače, kot bi sodili po njegovih letih, pričajo o tem, da je kronološka starost nezanesljiv podatek. Povezana je z določenimi življenjskimi dogodki (vstop v šolo, poklicno življenje, upokojitev). Ti dogodki so družbeno določeni in morajo imeti natančen referenčni okvir. Izpolnjevanje kronoloških pogojev še ne pomeni, da smo tudi dejansko biološko in psihološko zreli, da bi sprejeli dogodke, ki jih vsiljuje družba (ibid.).
- **Biološka starost:** koliko je staro naše telo glede na pravilno delovanje osnovnih telesnih funkcij in celičnih procesov. To starost je težko meriti, saj medicina ne razpolaga z biološkimi testi, ki bi zanesljivo določali starost telesa. Če bi to bilo mogoče, upokojitve ne bi več dočakali po kronološki starosti, ampak bi se lahko pri ljudeh razlikovala glede na njihove duševne in telesne zmožnosti (ibid.).
- **Psihološka (doživljajska) starost:** kako stari se počutimo. Je celovitejša od kronološke starosti, saj čas ne vpliva na vse telesne organe enako (nekateri organi

se starajo hitreje , drugi počasneje). Psihološka starost je prepletanje osebnih in socialnih dejavnikov (ibid.).

Živimo v obdobju, ko je »baby boom« generacija prišla v leta, ki jim pravimo starost. Kombinacija staranja socialno in kulturno bolj mobilnih generacij (baby boom generacija) z novimi modeli aktivnega staranja, naravnane h kompetentnosti, vodi k večji dinamiki v poznem življenjskem obdobju, ki je zgodovinsko gledano novo. V skladu s tem je po celotni Evropi prišlo do demografskega staranja prebivalstva – zaradi nizke rodnosti in pa z daljšo življenjsko dobo starejših (Höpflinger 2012: 4).

Vsak človek ima svoje potrebe, ki morajo biti zadovoljene, da živimo kakovostno življenje. Prav tako imajo tudi stari ljudje svoje potrebe, ki bi morale biti zadovoljene, da bi živeli kakovostno starost. Koncept potreb v socialnem delu omogoča razumevanje uporabnikove življenjske situacije. Vsi potrebujemo osnovne zadovoljene potrebe, da sploh lahko preživimo (hrana, pijača). Pomembno je, da ljudem omogočimo, da imajo vpliv nad svojim življenjem, nad svojimi odločitvami tudi takrat, ko so stari, saj jim tako dajemo občutek pripadnosti in samospoštovanja. Prav tako tudi Mali (2012: 128) trdi, »da je stari človek partner v procesu pomoči, zato postavijo v ospredje njegovo pravico do izbire različnih vrst pomoči, poudarijo njegovo aktivno vlogo pri iskanju rešitev in soustvarjanju odgovorov s pomočjo strokovnjaka, socialnega delavca«.

Odnos s starim človekom v družini je zelo pomemben, pomembno je, da nam povedo zgodbo o svojem življenju, o ljudeh, s katerimi je imel stike v njegovem okolju. S tem prinesemo v družino pomembno dimenzijo, ki skupno sedanost poveže s preteklostjo, da bi jo lahko vzeli s seboj v prihodnost (Čačinovič Vogrinčič 2006: 76).

Čačinovič Vogrinčič (2006: 78) na podlagi Lindzovega koncepta meni, »da starajoči se starši ne smejo postati odvisni od otrok. Tudi tisti starši ne, ki so nemočni in potrebni pomoči. Posebna naloga družine je, da razloči odvisnost staršev od otrok od pomoči na način ravnanja s starši, kot da so otroci«. Starše moramo kljub njihovi nemoči spoštovati in ravnati z njimi kot s starši, kajti so še vedno ljudje, ki so nam dali življenje in nam omogočili dobro življenje. »Sodelovanje z družino varuje starega človeka v dobesednem in prenesenem pomenu besede; varuje razpoznavno identiteto in temeljni občutek njegove vrednosti zanj samega in javno, v socialnem okolju« (Čačinovič Vogrinčič 2006: 79).

1.2. SOCIALNO DELO S STARIMI LJUDMI

Stari ljudje niso zgolj pasivni prejemniki pomoči, ampak oblikujejo in ustvarjajo svoje kakovostno življenje v njihovem zadnjem obdobju življenja (Mali 2013: 63). Socialno delo s starimi ljudmi je specifično področje socialnega dela, ki ga tuji in domači avtorju socialnega dela pogosto povezujejo z gerontologijo (Mali 2008: 59). Zaradi napredovanja medicine in drugačnega načina življenja, bo vse več ljudi, starih nad 65 let in posledično bo tudi več starih ljudi, ki bodo potrebovali pomoč. V prihodnosti bo socialno delo s starimi ključna veja socialnega dela, zato je potrebno še veliko dela na tem področju za kakovostno življenje starih ljudi. Mali (2013: 57) meni, da v socialnem delu znamo razbrati možnosti in priložnosti za pozitivno vrednotenje starosti in vidimo izziv za razvoj specializiranega področja socialnega dela s starimi ljudi.

Na začetku 20. stoletja se je kazal odpor socialni delavcev in delavk do dela s starimi ljudmi, saj so to delo ocenjevali kot nepomembno in nekoristno. Stare ljudi so prezirali in ravnali z njimi stereotipno. Takrat so bili socialni delavci usmerjeni v delo z mladimi in družinam in tudi v 60. letih 20. stoletja se zanimanja za delo s starimi ni kazalo veliko. Mali (2013: 60). Mali (2013: 60) navaja McDonald (2010), ki pravi, da je spremembe spodbudila šele zakonodaja, sprejeta pred desetletji, ki je določila legitimne okvire za razvoj antidiskriminatorske prakse in reševanje osebnih stisk starih ljudi. Ta veja socialnega dela se mi zdi zelo pomembna v socialnem delu, kajti stari ljudje so poleg otrok najbolj ranljiva skupina ljudi in potrebno jo bo še naprej razvijati. Starih ljudi bo iz leta v leto več, zato bo potrebnega vedno več znanja o starih ljudeh, da jim bomo lahko omogočili kakovostno starost. Tudi sedaj se manjše število študentov zanima za socialno delo s starimi ljudmi in menim, da bi bilo treba spodbuditi zanimanje za to delo.

Mali (2013: 62) navaja Koskinen (1997), ki pravi, da socialni delavec pomaga starim ljudem tako, da skupaj z njimi povečuje njihove sposobnosti za spoprijemanje s težavami in premagovanje problemov. Ker socialno delo s starimi postaja vse bolj homogeno, se socialni delavci pri tem delu srečujejo z različnimi situacijami: ranljivostjo starih ljudi, demenco, z zelo starimi ljudmi, osamljenostjo, družinami v stiski, medgeneracijskimi odnosi, različno narodnostjo starih ljudi, starimi osebami s posebnimi potrebami, slepimi starimi ljudmi, alkoholizmom pri starih ljudeh, starimi ljudmi, ki živijo sami, stresom v starosti, samomorilnostjo med starimi ljudmi, nasiljem, različno spolno usmerjenostjo

starih ljudi, posledicami holokavsta in drugo (Mali 2008: 65). Ob naštetih situacijah smo v dilemi ali imajo socialni delavci dovolj znanja iz vseh naštetih področij, saj je to zelo zahtevno in odgovorno delo.

Mali (2013: 64) navaja, da smo v socialnem delu s starimi ljudmi osredotočeni na specifičnost življenjskega sveta starega človeka, da bi skupaj z njim odkrivali, raziskovali in spoznavali družbeni, kulturni in socialni kontekst, v katerem star človek živi in deluje. Mali (2013: 64) navaja Rapoša Tajnšek (2007), ki pravi, da smo usmerjeni v načrtovanje rešitev, v odkrivanje in mobilizacijo virov in potencialov, ki jih najdemo v njegovem življenjskem svetu, poudarek pa je na skupnem iskanju in soustvarjanju rešitev in ciljev, ki jih ob pomoči socialne delavke želi doseči uporabnik. Socialni delavec mora ocenjevati psihične, čustvene, kognitivne in socialne zmožnosti starega človeka, preverjati možnosti samooskrbe, iskati različne vire pomoči v starem človeku in tudi v njegovem okolju in možne ovire tem okolju (Mali 2013: 62).

Socialno delo s starimi ljudmi je specifično, ker izhaja iz sodobnega razumevanja fenomena staranja kot kombinacije bioloških, psiholoških in družbenih procesov, ki prinašajo določene spremembe v življenju, zaradi katerih stari ljudje potrebujejo specifično pomoč (Mali 2015: 24).

Socialni delavci potrebujejo za delo s starimi ljudmi znanja o procesu staranja, socialni politiki do starih ljudi, o različnih praktičnih pristopih in metodah. Poleg tega potrebujejo tudi različne strokovne spretnosti npr. sposobnost komunikacije, presojanja, sodelovanja v multidisciplinarnih timih, povezovanja različnih generacij (Mali 2008: 64). Mali (2015: 25) navaja McDonald (2010), ki pravi, da za uspešno socialno delo s starimi ljudmi potrebujemo spretnosti, s katerimi se spoprijemamo s spremembami, ki jih prinaša starost v medsebojne odnose starih ljudi z osebami iz njihovih socialnih okolij in spretnosti, s katerimi krepimo posamezne interese starega človeka v teh odnosih.

Mali (2013: 62-63) pravi, da je socialno delo s starimi ljudmi ne glede družbeno okolje, v katerem poteka, deluje na:

- mikroravni (ravni posameznika):

Na mikroravni je pomembno spoznanje, da je skupina starih ljudi zelo homogena skupina in se vsak posameznik razlikuje od drugega na svoj način.

- mezoravni (ravni skupnosti in institucij):

Na mezoravni je pomembna okrepitev medgeneracijske povezanosti v skupnosti in kako lahko pri tem pomagajo organizacije ter aktivacija skupnosti. Socialni delavci pomagajo uporabniku in njegovi družini pridobiti pomoč, ki je na voljo v njihovem okolju in pripomorejo pri povezovanju različnih služb in storitev.

- makroravni (ravni družbe):

Na makroravni pa je pomembna povezanost ukrepov države s prvima dvema ravnema. Socialni delavci morajo pomagati pri oblikovanju političnih struktur, ki bodo temeljile na potrebah starih ljudi in bodo krepile moč in vlogo starih ljudi v družbi.

Mali (2013: 65) navaja Burack-Weiss in Brennan (1991), ki navajata metode, ki se uporabljajo pri delu s starimi ljudmi, in sicer: metoda dela s posameznikom, z družino in skupinami in skupnostno socialno delo. »Socialne delavke s konkretnimi metodami dela odpravljajo predsodke do starih in opozarjajo na morebitne nove oblike sožitja različnih starostnih skupin v družbi« (Mali 2013: 65).

1.3. NAČELA SOCIALNEGA DELA

1.3.1. NAČELA GERONTOLOŠKEGA SOCIALNEGA DELA

Gerontologija je multidisciplinarna veda, ki obsega teorije, sposojene ali izpeljane iz ved, ki jo sestavljajo, in producira spoznanja, ki se na nekaterih mestih dopolnjujejo, na drugih pa izključujejo (Mali 2013: 58), zato je pri socialnem delu s starimi pomembno upoštevati tudi načela gerontološkega socialnega dela (Mali 2008: 66-68).

- **Mobilizacija moči in sposobnosti starih ljudi:** Socialni delavci morajo s poznavanjem družbene konstrukcije starejšega obdobja življenja prepoznati različne probleme, s katerimi se srečujejo stari ljudje v sedanjosti. Njihova naloga je, da prepoznajo problem in pri tem v ospredje postavljajo starega človeka, njegove sposobnosti in zmožnosti ter so jim v pomoč in podporo.
- **Maksimalno funkcioniranje:** Ker se stari ljudje soočajo z izgubami na ravni individualnega funkcioniranja posameznika in na ravni njegove družbene vloge, mora biti socialni delavec osredotočen na posamezne izgube, s katerimi se star človek sooča, ter upoštevati celoten življenjski kontekst, v katerem se izgube pojavljajo. Socialni delavec ocenjuje vpliv bioloških, psiholoških, socioloških, kulturnih, organizacijskih in drugih dejavnikov na življenje starih ljudi ter mobilizira razpoložljive vire moči v posamezniku in njegovi socialni mreži. Pomembno je upoštevati tudi posameznikove želje, potrebe in zahteve.
- **Etičnost pri delu:** Za dober vzpostavljen delovni odnos s starimi ljudmi je potrebno spoštovanje in ohranjanje dostojanstva starih ljudi. Spoštovanje etičnosti pri socialnem delu omogoči starim ljudem avtonomno sprejemanje življenjskih odločitev in vzpostavi zaupanje socialnemu delavcu.
- **Etničnost:** Socialni delavci potrebujejo znanje o kulturnih posebnostih in razlikah med starimi ljudmi, kar vpliva na njihove odnose in sprejemanje življenjskih odločitev.
- **Sistemska perspektiva:** Pri tem načelu morajo socialni delavci upoštevati potrebe in želje starega človeka in jih usklajevati z različnimi sistemi iz okolja, s katerimi je povezan. To načelo je najbolj pomembno pri socialnem delu s starimi ljudmi, saj so pogosto odvisni od pomoči, ki jo dobijo na neformalen ali formalen način.

- **Postavljanje ustreznih ciljev:** Socialni delavec skupaj z uporabnikom postavi cilje medsebojnega delovanja, pri čemer upošteva želje in potrebe starega človeka, obenem pa motivirajo uporabnika za čim večjo aktivnost pri doseganju teh ciljev.

Menim, da je zelo pomembno, da socialni delavec upošteva želje in potrebe starega človeka in da mu pri doseganju ciljev omogoča aktivno udeležbo. S tem mu daje občutek spoštovanja in dostojanstva. V življenju starih ljudi so socialni delavci pomembni na več področjih, kajti njihova naloga je, da uporabniku omogočajo ohranjanje njegove socialne mreže, da jih informirajo o storitvah v njihovem okolju, jim pomagajo premagovati težave in stiske, skratka so pomemben vir pomoči v njihovem življenju. Upoštevanje vseh omenjenih načel pa omogoča, da je sodelovanje med socialnim delavcem in starim človekom kakovostno in da lahko soustvarjata dobre rešitve.

Povezanost socialnega dela z gerontologijo utemeljujejo z razlago, da socialni delavci potrebujejo znanje o staranju, ki ga podajajo tri ključne vede za razvoj gerontologije, in sicer: medicina, psihologija in sociologija (Mali 2013: 58).

1.3.2. NAČELA SOCIALNEGA DELA S STARIMI LJUDMI

V socialnem delu so poleg načel gerontološkega socialnega dela pomembna tudi načela socialnega dela s starimi ljudmi. Če se socialni delavec opira na vsa načela, mora staremu človeku zagotoviti kakovostno pomoč, ki jo potrebuje.

- **Partnerstvo:** V socialnem delu partnerski odnos pomeni, da socialni delavec in uporabnik v definiranje in reševanje problema vložita enako mero sodelovanja. Socialni delavec mora verjeti v sposobnosti uporabnika za reševanje težav, v njegovo kompetentnost za prevzem odgovornosti in kontrole nad svojim življenjem. V njunem odnosu gradita medsebojno zaupanje, v katerem uporabnik pridobiva moč, ima možnost izbire in vse večji nadzor nad svojim življenjem (Mali 2008:70-71).
- **Perspektiva moči:** Perspektiva moči pomeni v socialnem delu premik k iskanju virov in moči uporabnikov, torej k iskanju novih možnosti in priložnosti. Socialni delavec odkriva uporabnika in njegovo moč. Uporabnika mora vključiti, kajti tako lahko prispeva k njegovi moči. Krepitev moči pomeni podpiranje posameznikov,

skupin, družin, da najprej odkrijejo, nato pa razširijo svoje vire in orodja v sebi in okrog njih. V Sloveniji se je v ta koncept poglobila Gabi Čaćinovič Vogričič in ga opredelila kot glavni koncept delovnega odnosa (Mali 2008: 71-72).

Čaćinovič Vogričič (2011: 12) navaja Saleebey (1997), ki pravi: »Praksa, ki temelji na perspektivi moči, pomeni, da bo vse, kar delaš kot socialni delavec, utemeljeno s tem, da pomagaš odkriti, olepšati, raziskati in izkoristiti klientovo moč in vire, ko mu pomagaš, da doseže svoje cilje, uresniči svoje sanje in razbije okove ovir in nesreč.«

- **Zagovorništvo:** Je dejavnost, ki vključuje osebe, ki se zavzemajo za uresničevanje svojih potreb in želja. Poznamo več vrst zagovorništva: samozagovorništvo, zagovorništvo posameznega uporabnika ali skupine uporabnikov, družinsko, vrstniško, državljsko, kolektivno, strokovno in storitveno. Zagovorništvo je nepogrešljivi delovni koncept, še posebej pri osebah z demenco (Mali 2008: 73).
- **Antidiskriminacijska usmeritev:** Socialni delavec ne sme imeti predsodkov in neustreznega odnosa do ljudi, glede na njihovo starost, raso, spol, religijo ipd. V Sloveniji temu rečemo »ageizem«, kar poudarja razlikovanja med starimi in mladimi in to lahko starim ljudem škoduje, mladim pa koristi. Antidiskriminacijsko usmerjenost socialnih delavcev v 6. členu zapoveduje Kodeks socialnih delavk in delavcev Slovenije (Mali 2008: 73-74).
- **Skupine za samopomoč:** To so skupine, v katerih se zberejo ljudje, ki imajo skupne potrebe ali stiske in deluje kot demokratična skupina, ki temelji na temelju energije osnovnega socialnega imunskega vzgiba samopomoči (Ramovš 2003: 428). V skupinah starih za samopomoč najpogosteje rešujejo osamljenost starih ljudi (Mali 2008: 75).
- **Socialne mreže:** Socialna mreža v starosti je zelo pomemben dejavnik in je sestavljena iz neformalne socialne mreže (družina, prijatelji, sosedje) in formalne socialne mreže (Mali 2008: 75). Socialne mreže se s starostjo manjšajo, zato jih je tudi v starosti potrebno aktivirati, da preprečimo osamljenost starih ljudi. Najpomembnejši med njimi so otroci, partnerji, vnuki, pomembni pa so tudi člani širše mreže (sosedje, patronažna sestra, zdravnik ipd.), saj tudi njih stari ljudje potrebujejo.
- **Skupnostna skrb:** Strokovnjaki se vedno bolj zavedajo stigmatizacije v institucijah in negativen doprinos le teh do starih ljudi, zato je njihov cilj povečati kvaliteto življenja v skupnosti in hkrati spodbujati življenje uporabnikov v

njihovem življenjskem okolju, kjer ljudje lažje ohranjajo svojo identiteto in samostojnost (Mali 2008: 76).

Na socialno delo s starimi ljudmi vedno vplivajo vzvodi pomoči od vzpostavljenih formalnih do neformalnih oblik pomoči. V Sloveniji si najbolj prizadevamo za vzpostavitev partnerskega odnosa s starimi ljudmi, ki vodi v dialoško reševanje stisk in iskanje novih rešitev, ki bi bolj ustrezno zadovoljevale potrebe starih ljudi (Mali 2013: 64).

1.4. DOLGOTRAJNA OSKRBA

»Kakovostna oskrba onemoglih starih ljudi in oblikovanje celovitega nacionalnega sistema za dolgotrajno oskrbo je ena od ključnih demografskih nalog ob staranju prebivalstva« (Ramovš *et al.* 2012: 3). V tem času, ko je 18,7% prebivalcev v Sloveniji starih nad 65 let ali več, je veliko teh prebivalcev, ki ne zmorejo več vseh opravil opravljati sami in potrebujejo pomoč drugih. Pomoč potrebujejo pri vsakdanjih opravilih, pri prehranjevanju, pri osebni higieni in ostalih opravkih. Ljudje se z nezmogljivostjo težko sprijaznijo, zato je potrebnih veliko pogovorov o tem med družinskimi člani, še preden se pojavijo omenjene potrebe po pomoči.

»Z demografskimi spremembami se je število ljudi, ki zaradi bolezni, dolgotrajne stiske, hendikepa ali oslabelosti potrebujejo dolgotrajno pomoč ali podporo drugih povečalo. Hkrati se je zmanjšalo število ljudi, ki so na voljo za pomoč, delež aktivnega prebivalstva. S tem se je razmerje med ljudmi, ki pomagajo, in tistimi, ki prejemajo pomoč, radikalno spremenilo; po eni strani se je povečalo tveganje ljudi, da ne bodo prejeli ustrezna pomoči in podpore, po drugi strani pa se je povečala obremenitev ljudi, ki pomagajo« (Flaker *et al.* 2008: 19).

V zadnjih letih se je potreba po dolgotrajni oskrbi znatno povečala. Posledica tega je tudi napredek medicine, ker veliko ljudi po resnih poškodbah rešijo, in ker se zaradi napredka medicine daljša tudi življenjska doba ljudi. Včasih se o dolgotrajni oskrbi ni toliko govorilo, kot se sedaj, ampak obstajala je že v preteklosti. V Sloveniji je razvidno, da zagotavljanje dolgotrajne oskrbe še ni sistemsko urejeno, saj je usmerjeno pretežno v institucionalno varstvo, manj pa v skupnostno oskrbo. V sistem, ki je usmerjen v skupnostno oskrbo, se je začelo usmerjati šele v zadnjih desetletjih, kajti ljudem, predvsem starim, želimo zagotoviti čim bolj samostojno in neodvisno življenje, ter da bi svojo starost lahko uživali doma, v svojem domačem okolju. Vsakdo, zlasti ko je bolan ali oslabel in potrebuje pomoč druge osebe, se kljub fizičnim in duševnim težavam najbolje počuti v domačem okolju oziroma v okolju svoje družine kjer veljajo določene kulturne, delovne, prehranjevalne in druge navade, ki so jih družinski člani navajeni (Črnak Meglič *et al.* 2014: 78).

»Oskrbovanje mora upoštevati telesno-materialno, duševno, duhovno, sožitno-socialno, razvojno in bivanjsko razsežnost oskrbovanca in oskrbovalcev – torej njihovo zdravje in

finančno zdržnost sistema, pametno organizacijo programa in zadovoljstvo obojih, svobodo in odgovornost, kakovost komuniciranja, pošteno razdeljene oskrbovalne vloge v družbi in vzdušje v oskrbovalnih ustanovah, vseživljenjski razvoj tako oskrbovalcev kot oskrbovancev, in nenazadnje potrebo po iskanju in odkrivanju odgovora na bivanjsko vprašanje, kaj je smisel prejetja oskrbe, oskrbovanja onemoglih in ustvarjanja oskrbovalnih socialnih mrež v skupnosti« (Ramovš *et al.* 2012: 8).

Hlebec *et al.* (2014: 9) navajajo OECD (2011), ki opredeljuje dolgotrajno oskrbo kot nabor več različnih storitev, ki so namenjene ljudem, ki potrebujejo pomoč pri opravljanju aktivnosti svojega vsakodnevne življenja v daljšem časovnem obdobju. Hlebec *et al.* (2014: 13) navajajo Nagode *et al.* (2014), ki poudarjajo, da v okviru formalne dolgotrajne oskrbe na domu prevladuje zdravstveni del, medtem ko je socialni del dolgotrajne oskrbe bistveno manj razvit in intenziven.

Oskrbovanje starejših ljudi zahteva od človeka veliko odrekanja, truda, predanosti delu in veliko časa. Veliko ljudi si želi za svoje starše ali družinske člane skrbeti sami, vendar se znajdejo v dilemi, ko zaradi službe, svoje družine in lastnega življenjskega tempa tega dodatnega dela ne zmorejo oz. njihovo delo ne bi bilo dovolj kvalitetno opravljeno. Nekateri na to delo tudi niso pripravljeni, saj na to do tega trenutka niso razmišljali. Pri tem lahko pride do stresnih situacij in težav, kajti ta naloga je težek izziv v življenju. Mnogo ljudi, ki sprejmejo nalogo oskrbovanja starejšega človeka, nima ustrezne izobrazbe, zato se učijo na lastnih izkušnjah, ki jih vodijo skozi samo delo. Obstajajo pa tudi ljudje, ki opravljajo to delo namesto družinskih članov, ki jim primanjkuje časa (socialne oskrbovalke, negovalke na domu ipd.). Vse te storitve pa so plačljive in si jih marsikdo ne zmore privoščiti.

1.5. FORMALNE OBLIKE POMOČI STARIM LJUDEM

Formalna oskrba je plačljiva oskrba, ki jo izvajajo oskrbovalci oziroma izvajalci storitev, ki so organizirani v skupnosti in katerih namen je podpora starejši osebi pri bivanju v skupnosti ali pa zagotavljajo bivanje ter izvajajo oskrbo v institucionalnem kontekstu (Smolej Jež *et al.* 2015: 10). Na formalne oblike pomoči se po navadi obrnejo ljudje, ki res ne najdejo več rešitve, s katero bi si lahko pomagali sami. Le malo je takšnih, ki bi se po formalno pomoč obrnili zaradi lastne želje. Nekateri potrebujejo v svoji starosti le delno pomoč, nekateri pa popolno oskrbo. Pri delni oskrbi se v nekaterih primerih lahko zgodi, da se zaradi izboljšanj odnosov v družini, zdravstveno stanje in počutje starega človeka izboljša in lahko posledično postane bolj samostojen.

Programi za pomoč delno samostojnim starim ljudem so naslednji:

- usposabljanje družine s starim družinskim članom,
- pomoč in nega na domu,
- zagovorništvo in inšpekcijske službe za preprečevanje nasilja nad starimi ljudmi,
- centri za pomoč na daljavo,
- varovana stanovanja (Ramovš 2003: 304).

Programi za popolno oskrbo so namenjeni starostnikom, ki ne zmorejo več skrbeti sami zase in so popolnoma odvisni od drugih ljudi ter tako rekoč prepuščeni tujim ali domačim oskrbovalcem. V to kategorijo programov, ki delujejo v Sloveniji, v prvi vrsti uvrstimo :

- domove za stare ljudi,
- oskrbniške družine, ki so podobne rejniškim družinam za otroke,
- izvajanje dnevnega varstva
- in hišne skupnosti (Ramovš 2003: 311-319).

Svojci menijo, da je formalna pomoč, ki jim je na voljo, mnogokrat neustrezna. To se kaže v previsoki ceni storitev, časovni nefleksibilnosti strokovnih delavcev, v predlogih čakalnih dobah za namestitve v dom, nerazumevanju v institucijah in v pomanjkanju konkretne pomoči (Hvalič Touzery 2007: 20). Poleg tega je problem tudi v tem, da storitve v Sloveniji niso povsod enako dostopne in tudi cene se razlikujejo v različnih občinah.

»Družinski oskrbovalci pri skrbi za stare v glavnem koristijo pomoč patronažne službe na domu ter pomoč in nego na domu; mnogih obstoječih socialnovarstvenih storitev, ki so jim

na voljo, pa sploh ne poznajo, npr. telefon za pomoč na daljavo, skupine za samopomoč, Hospic itd. (Letnar 2012: 20)«.

DOMOVI ZA STARE LJUDI

»Institucionalno varstvo v domovih za starejše je med temi oblikami storitev najbolj uveljavljeno in ima tudi najdaljšo tradicijo« (Ušlakar 2009: 43). To je najbolj odmevna tema med starimi ljudmi in nihče nima želje, da bi pristal tam. Vedno ko sem delala intervjuje s starimi ljudmi, so povedali, da si v dom za stare ne želijo in da jim je ta rešitev ena izmed zadnjih možnih, ki bi jih lahko izbrali. Nekateri se ne odločajo za to rešitev tudi iz finančnega vidika, saj pokojnine niso ravno visoke, prav tako pa se ne želijo odpovedati svojemu imetju in s tem odvzeti dediščine njihovim naslednikom.

»Institucionalno varstvo v domovih za starejše vključuje osnovno dejavnost, ki obsega bivanje, organizirano in zdravstvenemu stanju primerno prehrano, socialno oskrbo in zdravstveno nego ter osnovno zdravstveno in specialistično konziliarno dejavnost« (Ušlakar 2009: 43). »O domovih za stare govorimo kot o totalnih ustanovah, ker delujejo kot nadomestilo človekovih potreb« (Mali 2002: 319).

POMOČ NA DOMU

»Pomoč na domu je socialnovarstvena storitev, ki je namenjena upravičencem, ki imajo zagotovljene bivalne in druge pogoje za življenje v svojem bivalnem okolju, če se zaradi starosti ali hude invalidnosti ne morejo oskrbovati in negovati sami, njihovi svojci pa take oskrbe in nege ne zmorejo ali zanju nimajo možnosti. Pri pomoči na domu gre za različne oblike organizirane praktične pomoči in podpore, s katerimi se upravičencem vsaj za določen čas nadomesti potrebo po institucionalnem varstvu, v drugi družini ali drugi organizirani obliki. Storitev se prilagodi potrebam posameznega upravičenca in obsega pomoč pri temeljnih dnevnih opravilih, gospodinjsko pomoč in pomoč pri ohranjanju socialnih stikov« (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2016).

Ljudje se najboljše počutimo doma, v domačem okolju, zato bi morali stari ljudje v domačem okolju ostati dokler je to mogoče. Domače okolje vpliva na nas pozitivno in velikokrat pripomore k boljšemu počutju ali celo k izboljšanju zdravstvenega stanja.

Pomembnost socialne oskrbe na domu je predvsem to, da so izvaja v lokalnem okolju starega človeka in jo lahko zaradi tega poimenujemo tudi kot del oskrbe v skupnosti.

Skupnostna oskrba je širši izraz, ki se osredotoča na pomoč iz lokalnega okolja (zdravstveni dom, dnevni center), medtem ko socialna pomoč na domu obsega pomoč pri osebni negi, pomoč v gospodinjstvu, osebne storitve, nadzor (pri ljudeh z demenco) in upravljanje (opora pri urejanju pomembnih zadev) (Hlebec *et al.* 2014: 9).

OSKRBOVANA STANOVANJA

»Storitev institucionalnega varstva je lahko zagotovljena tudi v oskrbovanem stanovanju. Ta storitev je namenjena starejšim ljudem, ki se sami ne morejo več v celoti oskrbovati ali negovati, kljub temu pa lahko še vedno živijo razmeroma samostojno življenje z večjo ali manjšo pomočjo strokovnega osebja« (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2016).

Osnovna oskrba v oskrbovanem stanovanju obsega:

- pomoč pri bivanju: osnovno čiščenje vseh ali posameznih prostorov stanovanja z odnašanjem smeti in postiljanje,
- organizirano prehrano: prinašanje ali priprava hrane, pomivanje posode,
- pomoč pri pranju, sušenju in likanju perila (ibid.).

Socialna oskrba v oskrbovanem stanovanju obsega:

- pomoč pri vzdrževanju osebne higiene in izvajanju dnevnih opravil (oblačenje, slačenje)
- varstvo in pomoč pri ohranjanju socialnih stikov: vzpostavljanje socialne mreže z okoljem, spremljanje uporabnika do obveznosti... (ibid.).

DRUŽINSKI POMOČNIK

Institut družinskega pomočnika, ki je bil uveden leta 2004, ima pomembno vlogo pri ohranjanju kakovostne starosti uporabnikov (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2016). Upravičenec do institucionalnega varstva ima pravico, da namesto celodnevnega institucionalnega varstva izbere družinskega pomočnika, ki mu nudi pomoč v domačem okolju (Revizijsko poročilo 2008: 25).

Naloge družinskega pomočnika (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2016) so:

- **osebna oskrba:** pomoč pri opravljanju osnovnih življenjskih potreb (hranjenje, pitje, oblačenje...) (ibid.);
- **zdravstvena oskrba:** sodelovanje z osebnim zdravnikom, organizacija dostopa do potrebnih zdravstvenih storitev, skrb za jemanje predpisane terapije in pomoč pri jemanju zdravil, izvajanje fizioterapevtskih postopkov, nabava zdravil in pripomočkov za oskrbovanje, pomoč pri gibanju in pomoč pri uporabi in čiščenju pripomočkov (ibid.);
- **socialna oskrba in organiziranje prostočasnih dejavnosti:** pomoč pri vzpostavljanju in vzdrževanju socialne mreže, organiziranje dejavnosti za prosti čas, urejanje pošte uporabnika, informiranje ustanov o stanju in uporabnika (ibid.);
- **gospodinjska pomoč:** priprava primerne hrane in napitkov, vzdrževanje prostorov uporabnika, postiljanje postelje, vzdrževanje čistoče in likanje perila, ureditev bivalnega okolja glede na uporabnikove potrebe (ibid.).

Družinski pomočnik je lahko oseba, ki ima isto stalno prebivališče kot uporabnik oziroma eden od družinskih članov uporabnika (ibid.).

PATRONAŽNO VARSTVO

V patronažni zdravstveni negi se po besedah Fištravec (2007: 93) poslužujejo celostnega pristopa pri obravnavi posameznika ne glede na to, kateri skupini pripada in tako se pri obravnavi bolnega uporabnika na domu ne posvečajo samo njemu, ampak tudi njegovi najožji družini. Storitve patronažnega varstva je pri starih ljudeh pomembna, saj jim omogoča potrebno zdravstveno nego brezplačno, hkrati pa patronažne sestre tudi učijo družinske oskrbovalce, kako pravilno negovati svojega družinskega člana.

»Patronažna medicinska sestra izvaja zdravstveno-socialno obravnavo posameznika v skupnosti, in sicer ugotavlja potrebe po zdravstveni pomoči uporabnika, načrtuje in izvaja intervencije zdravstvene nege ter svetuje o zdravem načinu življenja« (Filipovič Hrast *et*

al. 2014: 26). Problem pri tej storitvi je, da patronažne sestre zaradi pomanjkanja časa uporabniku posvečajo premalo pozornosti, zato uporabniki in njihovi družinski oskrbovalci občutijo potrebo po pogostejših obiskih patronažne sestre.

STORITVE NA DALJAVO

»Nosilci izvajanja te storitve so centri za pomoč na domu/daljavo« (Pušnik 2013: 73). Pomoč na daljavo je oblika pomoči, ki se izvaja neposredno na uporabnikovem domu. Ta storitev v Sloveniji ni dovolj razširjena zaradi finančne nedostopnosti in zaradi pomanjkanja informacij o tej storitvi. Primerna je za ljudi z manjšo socialno mrežo, kateri v bližini nimajo nikogar, ki bi jim v težavah lahko pomagal.

V Sloveniji poznamo posebni telefon za varovanje na daljavo, ki se imenuje telefon z rdečim gumbom. Starejša oseba ga uporablja v domačem okolju zelo preprosto, v kombinaciji z običajnim telefonom. S pritiskom na gumb uporabnik pokliče skrbnika, kateri mu zagotovi ustrezno neposredno pomoč v obliki nasveta, informacije, pogovora ali organizira pomoč različnih izvajalcev pomoči na konkretnem domu uporabnika (Pušnik 2013: 73). Takšno varovanje je pomembno pri nenadnih zdravstvenih težavah (npr. srčnem napadu), ko je potrebno hitro ukrepanje (Hojnik Zupanc 1997: 123), zaradi tega bi se ta storitev morala bolj informirati, saj bi z uporabo te storitve lahko preprečili hujše posledice, ki jih prinašajo razne bolezni.

SKUPINE ZA SAMOPOMOČ

Strgar (2014: 76) navaja Hojnik Zupanc (1997), ki pravi, da so skupine starih ljudi za samopomoč namenjene zagotavljanju nematerialnih potreb, kot so na primer reševanje težav in stisk. Namen teh skupin je reševati osebno osamljenost starih ljudi; tistih, ki so osamljeni v svojem domačem okolju in tistih, ki živijo v domovih za stare (Balažič 2007: 23).

Skupine in organizacije za samopomoč postajajo danes v razvitem svetu odlično komplementarno dopolnilo strokovnemu delu in javni družbeni organiziranosti pri zadovoljevanju človeških potreb ter reševanje stisk in težav (Ramovš 1992: 137).

Ramovš (1992: 233) navaja tri dejavnosti v skupinah starih za samopomoč:

- dejavnosti, ki služijo predvsem medsebojnemu zbliževanju članov skupine, prevladujejo pa zlasti v začetnem obdobju,
- dejavnosti za osebni in skupinski napredek (razvedrilne, bivanjske in antropohigienske dejavnosti,
- dejavnosti za opravljanje nalog (posredovanje življenjskih izkušenj drugim in razna pomoč, ki jo stari iz skupin nudijo drugim.

Skupine za samopomoč so namenjene starim ljudem, ki se teh skupin še lahko udeležujejo, niso pa primerne za stare ljudi s hendikepom, ki potrebujejo nego drugega človeka in večino časa ležijo na postelji. Za te stare ljudi so najbolj primerne storitve, ki se izvajajo doma, v njihovem domačem okolju, kjer so najbolj sproščeni.

1.6. NEFORMALNE OBLIKE POMOČI STARIM LJUDEM

Hlebec *et al.* (2014: 13) navajajo Timonen (2008), ki opredeljuje neformalno pomoč kot pomoč, ki jo izvajajo neplačani oskrbovalci, ki so najpogostejše družinski člani, prijatelji in sosedje. Meja med formalno in neformalno pomočjo starim ljudem postaja vedno bolj zabrisana, ampak še vedno je neformalna oskrba in skrb v družini prevladujoča oblika skrbi za stare ljudi. Razširjenost neformalne oskrbe v Sloveniji ne morejo oceniti, saj se podatki med seboj zelo razlikujejo, Hlebec *et al.* (2014: 15) pa navajajo Hvalič Touzery (2009), ki poudarja, da opravijo družinski oskrbovalci veliko več oskrbe in nege v primerjavi s formalnimi izvajalci pomoči.

V Sloveniji je neformalna oskrba zelo slabo raziskana, predvsem v smislu, da bi neformalnim oskrbovalcem omogočili kakovostno življenje in posledično bolj kakovostno oskrbovanje ljudi. Za kakovostno oskrbo starega človeka je pomembno, da se neformalna in formalna oskrba dopolnjujeta v samem oskrbovanju, zato je pomembno da so neformalni oskrbovalci v dobrih odnosih s formalnimi viri pomoči in da iščejo pomoč pri svojem delu pri lokalnih ponudnikih storitev.

Najpomembnejša neformalna oblika pomoči starim ljudem je družinsko oskrbovanje. Družinsko oskrbo lahko definiramo kot »pomoč družinskih članov svojemu članu pri vsakdanjih opravilih in potrebah« (Hvalič Touzery 2006: 29). »Vso zgodovino je bila družina glavni oskrbovalec starih ljudi. Včasih so za stare ljudi znotraj družine skrbele predvsem ženske, sedaj se ta struktura in vloga družine pri skrbi za stare ljudi spreminja« (Rant 2012: 35).

Družinsko oskrbovanje in negovanje onemoglega je začasna življenjska naloga, toda v tem času je odločilno, da oskrbovalec zna skrbeti za lastno telesno, duševno, duhovno in socialno zdravje – vsa ta štiri zdravja so namreč enako pomembna (Ramovš 2014: 32).

Hvalič Touzery (2006: 32) navaja Keith (1995), ki pravi, da lahko govorimo o treh modelih družinskega negovanja:

- **primarni oskrbovalec:** za nego stare osebe je odgovorna ena oseba;
- **partnerski sistem:** dva potomca enakomerno prispevata k negi in delita enako stopnjo avtoritete;

- **skupinski sistem:** med seboj se organizira več potomcev, ki si razdelijo odgovornost za negovanje.

»Družinski oskrbovalci starih ljudi so torej ljudje, ki so v sorodstveni zvezi ali pa so s starim človekom povezani prek poroke z družinskim članom (npr. snahe)« (Hvalič Touzery 2006: 29). Družinski oskrbovalci so pogosto označeni kot hrbtenica zdravstvenih sistemov, ker s svojim doprinosom k oskrbi starejših ljudi pomembno razbremenijo zdravstvene sisteme, v sistemu oskrbe pa so precej neviden in pogosto ranljiv člen (Lipar 2012a: 59).

Naslednja priporočila po Lipar (2012a: 68-69) predstavljajo osnovna načela skrbi za samega sebe in bi jih moral poznati vsak oskrbovalec:

- Zagotoviti je potrebno zadosten počitek, zdravo prehrano in primerno telesno aktivnost.
- Oskrbovalec mora zaupati svojim sposobnostim in zmožnostim ter prepoznati svoje omejitve.
- Oskrbovanje je neke vrste služba, zato je tudi dopust ali oddih zaslužena pravica. Oskrbovalec naj bi načrtoval pogoste oddihe ali premore od oskrbovanja.
- Oskrbovalec naj se trudi videti pozitivne plati oskrbovanja, da ne zapade v začaran krog zamer, obžalovanj in obupa.
- Pomembno je, da si oskrbovalec zna poiskati ljudi, katerim zaupa in katerim se lahko izpove, kadar čuti, da ga bremena oskrbovanja potiskajo k tlom. Ti ljudje so lahko sorodniki, prijatelji, strokovni delavci ali pa člani skupin za samopomoč.
- Kadar oskrbovalec potrebuje pomoč, naj le-to izrazi na konkreten in jasen način. Biti mora specifičen glede pomoči, ki jo potrebuje, in znati mora zanjo zaprositi. Po drugi strani pa naj pozdravi vsako pomoč, ki mu je ponujena, in jo hvaležno sprejme.

Hlebec *et al.* (2014: 15) navajajo Hvalič Touzery (2007), ki je v raziskavi ugotovila, da so otroci glavni pri oskrbovanju starih ljudi (50%); med njimi je večina hčera (87%), nato partnerju (19%) in snahe (19%). Za stare ljudi so njihovi otroci najpomembnejši vir pomoči. Predstavljajo vir opore v primeru njihove bolezni (40% omrežja), finančni vir opor (44% omrežja), materialni vir opore (34% omrežja) in emocionalni vir opore (29% omrežja) (Hlebec in dr 2014: 15).

1.7 DRUŽINSKO OSKRBOVANJE IN ZAKONODAJA

Slovenska socialna politika mora narediti tri odločne razvojne zasuke za večjo kakovost in vzdržnost oskrbovalne mreže v prihodnjih letih (Ramovš 2012: 22):

- Poskrbeti za usposabljanje in podporo družinskim oskrbovalcem, da bodo ob svoji veliki motiviranosti za oskrbovanje svojcev to svojo vlogo zmogli opravljati.
- Obrniti trend iz gradnje domov v oskrbo in nego na domu.
- Javno in zasebno mrežo domov za stare ljudi konceptualno (z arhitekturo, usposabljanjem kadra, normativi in standardi) preusmerili v sodobno obliko gospodinjstev skupin z enopostelnimi sobami v domačem kraju, kjer je učinkovita sinergija svojcev in prostovoljcev; nacionalno mrežo pa usmeriti v obsežnejše organizacijske celote, ki imajo notranji potencial za strokovni razvoj.

»Slovenska socialna politika trenutno ne vključuje nobenih ukrepov, s katerimi bi pomagali neformalnim oskrbovalkam oz. oskrbovalcem. Ne omogoča jim potrebne socialne varnosti, finančne pomoči oziroma bolj fleksibilnega zaposlovanja« (Hvalič Touzery 2006: 32). Z omogočanjem socialne varnosti družinskih oskrbovalcev bi dosegli, da bi se ta oblika pomoči ohranila ali celo razmnožila, saj je še vedno eden izmed najmočnejših virov pomoči starim ljudem. Družina je pod različnimi vplivi, ki bodo omajali in zmanjšali dostopnost njene pomoči, še posebej, če ne bo deležna ustrezne podpore in pomoči (Hvalič Touzery 2007: 6).

Le nekaj zakonov je takšnih, ki so neposredno vplivali tudi na družinske oskrbovalce (npr. Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju – stara oseba ima pravico do dodatka za pomoč in postrežbo; Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju – nadomestilo zaradi nege ožjega družinskega člana, s katerim zavarovanec živi v skupnem gospodinjstvu) in samo eden (Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o socialnem varstvu, Uradni list RS, št. 39/16), ki oskrbovalcem kot družinskim pomočnikom pod posebnimi pogoji omogoča finančno nadomestilo. Hlebec (2009: 119) navaja Hvalič Touzery, ki pravi, da je omenjeni finančni priliv, če že do njega pride, tako nizek, da za družinske oskrbovalce ni bistven pri odločanju za oskrbovanje starega človeka.

»Zdajšnji sistem skrbi za stare ljudi je z vidika socialnega varstva tako pomanjkljiv, da morajo večji delež skrbi za stare ljudi prevzeti družinski člani (zakonec, otroci, snaha, vnukinja). Pogosto opravljajo tako obsežno in zahtevno delo kot osebni pomočnik, a

njihovo delo ni priznано, nimajo pravic iz delovnega razmerja, ki bi jim olajšale tovrstno skrb, niti pravic s področja zdravstvenega zavarovanja in drugih« (Mali 2011: 62).

Hlebec (2009: 119-120) navaja Hvalič Touzery, ki poudarja nekaj točk, ki se za družinske oskrbovalce še niso uresničile, pa bi se morale:

- družinski oskrbovalci še vedno niso deležni javnega priznanja za svoje delo;
- družinski oskrbovalci ne poznajo niti treh strokovnih služb, ki bi jim bile v pomoč pri oskrbovanju;
- domovi so prenapolnjeni, čakalne vrste zanje pa dolge;
- socialna oskrba na domu je neenakomerno porazdeljena po državi, plačilo za storitve pa različno; poleg tega pa socialne oskrbovalke glede na potrebe starih ljudi nudijo premalo ur oskrbovanja, kljub temu pa so že ob obstoječem delu preobremenjene, kar potencialno vodi v slabšo kakovost oskrbe;
- oskrbovana stanovanja, dnevno varstvo, center za pomoč na daljavo (rdeči gumb) so storitve, ki v državi obstajajo, a niso zaživele;
- storitve so za stare ljudi nezadostne;
- skoraj ni nobenih storitev za družinske oskrbovalce starih ljudi; tiste pa, ki obstajajo v glavnem nudijo neprofitne organizacije, kar pomeni, da zaradi finančnih omejitev s svojimi storitvami ne pokrivajo celotne države,
- začasna oskrba je slabo dostopna in razvita, ker vodi v preobremenjenost in izgorelost družinskih oskrbovalcev ter včasih tudi v nižjo kakovost oskrbe in celo v zlorabe,
- zelo redki so tečaji z informacijami o oskrbovanju; pomanjkanje ustrezne usposobljenosti oskrbovalcev pa lahko vodi v nižjo kakovost oskrbe s tehničnega vidika oskrbe,
- strokovna javnost ne posveča dovolj pozornosti družinskim oskrbovalcem.

Neformalna pomoč starim ljudem se iz leta v leto veča. Razlogi za to so različni (finančne težave, želja starih ljudi po družinskem oskrbovanju, želja samih družinskih oskrbovalcev ipd.), vendar pa družinska oskrba prinaša tudi težave. Nekateri se morajo zaradi oskrbovanja družinskega člana odpovedati službi in omejiti stike z lastno družino in prijatelji. Prav zaradi tega bi se zakonodaja na tem področju morala premakniti korak dalje in družinskim oskrbovalcem omogočiti nekatere olajšave. Uvedli bi lahko dodatek za pomoč družinskemu članu, fleksibilen delovni čas ipd. Družinskim oskrbovalcem bi s tem

olajšali njihovo delo, jih še dodatno spodbudili k opravljanju dela družinskega oskrbovalca ter jim zagotovili finančno varnost.

1.8 POTREBE PO DOLGOTRAJNI OSKRBI

Jasno je, da moramo v življenju zadovoljiti osnovne fiziološke potrebe, kot so dihanje, voda, hrana, spanje, saj bi drugače naše telo nehalo funkcionirati. Toda pomembno je tudi zadovoljevanje potreb, ki nam omogočajo kakovostno življenje. Na Koroškem prevladujejo družinske oskrbovalke, ki so že v letih in tudi same občasno potrebujejo pomoč drugega človeka (npr. prevoz do ustanov, urejanje pomembnih zadev), zato se pri samem oskrbovanju srečujejo s potrebami, ki jih ne morejo zadovoljiti.

Potrebe so tiste informacije, ki človeka informirajo o tem, kaj potrebuje za svoj obstoj in napredek in mu dajejo motivacijo za doseganje teh ciljev. Človek se svojih potreb zaveda, kadar se sam zavestno bori in išče načine, kako jih bo zadovoljil. Kakovost človekovega življenja se meri pri tem, v kolikšni meri so zadovoljene vse njegove potrebe. V današnjem času pogosto zaznavamo, da imajo stari ljudje dobro zadovoljene materialne potrebe, vendar so nezadovoljni, ker so osamljeni in nimajo ob sebi ljudi, ki so jim blizu. Njihovo kakovostno staranje je torej odvisno od zadovoljevanja njihovih potreb (Ramovš 2011).

Največje potrebe doživljajo neformalni oskrbovalci to so družinski oskrbovalci, ki nad sabo nimajo nikogar, ki bi usmerjal njihovo delo in jim omogočal, da bi bile njihove potrebe zadovoljene. Pri formalnih oskrbovalcih je njihov delodajalec dolžan zagotoviti ustrezne delovne razmere in ravno tako ustrezne rezultate dela, k temu pa so zavezani z Zakonom o socialnem varstvu (Mali *et al.* 2011: 113). Mnogi oskrbovalci na stran postavijo svoje potrebe, da lahko zadovoljijo potrebe družinskega člana.

Oskrbovanje družinskega člana ima velik vpliv na vso družino, na njihove medsebojne odnose, na njihovo komunikacijo in interakcijo znotraj družine. »Mnoge neformalne oskrbovalke, ki skrbijo za ostarelega družinskega člana, so se znašle v precepu med svojo službo, skrbjo za svojo ožjo družino in odgovornostjo za ostarelega sorodnika« (Hvalič Touzery 2006: 29). Družinski oskrbovalci potrebujejo ukrepe za izboljševanje svojih materialnih okoliščin kot je npr. upravičenost do raznih dodatkov, za izboljšanje družabnega življenja, medsebojnega povezovanja in izboljšanja statusa v delovnem okolju npr. več dopusta ali fleksibilen urnik (Flaker *et al.* 2008: 304).

»Zaposleni oskrbovalci ne morejo popolnoma sami oskrbovati zelo odvisne stare osebe. Opreti se morajo na neformalne in formalne vire, katerih je pogosto premalo. Zakonci so običajno ljudje višje starosti, kar pomeni, da je oskrbovanje tudi fizično zelo naporno zanje. Tako težje nudijo fizični del oskrbe, kar je vezano tudi na kakovost oskrbe. Oskrbovalci, ki so otroci ali snahe oskrbovane osebe, imajo poleg tega, da so pogosto zaposleni, tudi sami mladoletne otroke, zato težje nudijo celotno oskrbo« (Hvalić Touzery 2007: 17).

1.8.1. INDEKS POTREB DOLGOTRAJNE OSKRBE

V vsakdanjem življenju se soočamo s številnimi razlagami, kaj so to človekove potrebe. Flaker *et al.* (2008: 9) navajajo Doyal in Gough (1992), ki pravijo, da se »teorije, ki govorijo o potrebah, opirajo na vprašanja fizičnih in družbenih pogojev, ki ljudem omogočajo življenje in preživetje, nanašajo pa se tudi na vprašanja človekovih pravic in pravičnosti, dolžnosti, moralne recipročnosti«.

V raziskavi sem se opirala na koncept potreb po dolgotrajni oskrbi, zato se bom nanašala na potrebe, ki so značilne za družinske oskrbovalce.

1.8.1.1 NAMESTO HOSPITALIZACIJE IN INSTITUCIONALIZACIJE

Za kakovostno starost starih ljudi je pomemben dejavnik življenje v domačem okolju. Ljudje se tam počutijo bolj sproščene, zato se tudi družina trudi izogibati namestitve družinskega člana v institucijo, kar je v tem času težko zaradi zaposlenostjo s službo in lastno družino.

Hospitalizacija je izven osebnih življenjskih relevanc, neusklajena s človekovimi mislimi o svoji življenjski poti, ne glede na to, ali te relevance izhajajo iz fantastičnih blodenj ali pa so čisto navadne in izhajajo iz gospodinjstva, službene kariere ipd. (Flaker *et al.* 2008: 39). Ljudje so navezani na svoje svojce, sploh če je ta družinski član zakonec ali starš, zato se je od njih težko ločiti in jih namestiti v institucijo. Zaradi te navezanosti sorodniki po navadi žrtvujejo svoje službe in čas za družino, da lahko skrbijo za svojega družinskega člana in mu prikrajšajo odhod v institucijo.

Značilnost institucionalnega modela je, da se obremenjenost stopnjuje do stopnje, ko sorodniki več ne zmorejo oskrbovanja družinskega člana in je situacija nevzdržna. To se pogosto pojavlja pri ljudeh, ki skrbijo za človeka z dolgotrajnimi težavami; matere ne

morejo več opravljati službe in hkrati skrbeti za družinskega člana, napetosti med zakoncema narašča, dokler zakonec ne zdrži več, mati, ki skrbi za svojega otroka ga zaradi svoje starosti ne more več oskrbovati in že sama potrebuje pomoč drugih (Flaker *et al.* 2008: 48).

Zaradi te obremenitve se pri ljudeh posledično kaže potreba po sprostitvi, ki si je pogosto ne morejo privoščiti. »V svoji obremenjenosti so nekateri svojci pogosto pasivni, osamljeni, kot da ne bi želeli dodatnih virov pomoči ali storiti kaj v smeri lastnega razbremenjevanja« (Flaker *et al.* 2008: 52).

Pomanjkanje dopusta in razbremenitve se kaže kot velik problem pri vseh družinskih oskrbovalcih, saj je v času oskrbovanja na dopust odšlo le 14% zakoncev, medtem ko je to veljalo za polovico otrok in slabi dve tretjini snah (Hvalič Touzery 2007: 18-19). Hvalič Touzery ugotavlja, da imajo družinski oskrbovalci kot heterogena skupina ljudi različne potrebe, vendar pa so si bili v raziskavi enotni v tem, da najbolj pogrešajo možnost daljšega oddiha oz. dopusta, za katerega je v Sloveniji trenutno le malo urejenih možnosti (Hlebec 2009: 116-117).

1.8.1.2 STANOVANJE

Stanovanje je ena izmed temeljnih potreb, ki smo si jih izoblikovali za lagodno življenje. Nudi nam zavetje pred vremenskimi razmerami, služi nam kot prostor za druženje, za ustvarjanje družine, za shranjevanje stvari, prostor, v katerem se počutimo varno in imamo določeno zasebnost, ki jo potrebujemo. Stanovanje je kraj, kjer se počutimo »doma« (Flaker *et al.* 2008: 111). Če imamo zadovoljeno potrebo po stanovanju, imamo zadovoljen tudi del naše identitete.

Pri pridobivanju stanovanja pa se lahko srečamo tudi z nekaterimi težavami, kot so visoke cene stanovanj, neugodna stanovanjska posojila, pomanjkanje socialnih in neprofitnih stanovanj, dolge čakalne vrste na listah, nesorazmerje med ponudbo in povpraševanjem (ibid.). Mnogi ljudje, ki doživljajo težave s stanovanjem se lahko hitro znajdejo v finančni in tudi socialni stiski. Deležni so stigmatiziranja in padejo pod prag revščine. Mnogi imajo težave tudi s plačevanjem stroškov za stanovanje in so zaradi tega obremenjeni, kajti cene naraščajo, z dohodki pa vseh stroškov ne premorejo.

Družinski oskrbovalci se z oskrbovanjem družinskega člana srečajo po navadi iznenada, zaradi posledice poškodbe, bolezni ipd. Pogosto morajo za dobro počutje družinskega člana in zaradi olajšanja dela samemu sebi, prenoviti vsaj del stanovanja (naklon namesto stopnic, bolniško posteljo, sobo namestiti v pritličje ipd.) kar je za nekatere težek finančni zalogaj. »Stanovanje, prilagojeno njihovim posebnim potrebam, družinskim članom omogoča večjo samostojnost in je ključnega pomena za ohranjanje in podporo tistih zmožnosti, ki jih je oseba še sposobna sama opraviti« (Flaker *et al.* 2008: 133-134).

Pomembno pri stanovanju je tudi to, da so prostori ločeni za zasebnost in za druženje. »Zasebnost je vse bolj pomembna vrednota vsakdanjega življenja« (Flaker *et al.* 2008: 122). V primeru družinskega oskrbovalca je pomembno tudi, da ima družinski član ločen zasebni prostor od oskrbovalca (razen, če je to zakonec) in da je hkrati blizu, v primeru nujenja pomoči. »Za organizacijo bivanja ni dovolj, da ima posameznik stanovanje, ki mu omogoča zasebnost, ampak so pomembne tudi bivalne razmere kot so svetloba, toplota, prilagojeno stanovanje uporabniku« (Flaker *et al.* 2008: 117).

Stanovanje je pomemben prostor za organizacijo naše identitete, pomemben pa je tudi za to, da znamo sobivati z drugimi. Ljudje, ki živijo skupaj, se morajo soočiti s skupnimi problemi. Med seboj je potrebno sodelovanje, prilagajanje in pogajanje.

1.8.1.3 DELO IN DENAR

Delo je potreba in hkrati prinaša tudi sredstvo (denar), s katerim lahko zadovoljujemo ostale potrebe. Lahko je plačano ali neplačano. Plačano delo je, da hodimo v službo in dobivamo mesečno plačo, neplačano delo pa je delo, ki ga opravljamo vsakodnevno doma in v okolici in zaradi česar občutimo neko pripadnost.

Biti dejaven in delati je pogoj za človekovo življenje in v naši družbi je zaposlitev eden izmed osnovnih statusov, ki nam daje ugled, pravice in mesto v družbi. Z delom ustvarjamo svet okoli nas, se združujemo z drugimi, predstavlja pa nam tudi orodje, s katerim zadovoljujemo človeške potrebe. Delo je tudi čakanje, ki ga opravimo za drugega, in sicer v svojo škodo (čakanje na zdravnika, da lahko zdravnik opravi svoje delo) (Flaker *et al.* 2008: 143-146).

Težave na delovnem mestu človeka lahko pogosto privedejo v duševno stisko ali invalidnost. Osebni dohodek je pomemben dejavnik, s katerim se identificiramo in nas

vodi v določanju količine, vrste in kvalitete dobrin. Delo nam razporeja čas in določa ritem življenja, poleg tega nam pomaga ustvarjati krog prijateljev in socialne mreže ter nam daje občutek, da v življenju počnemo nekaj koristnega in smiselnega (Flaker *et al.* 2008: 148-149). Družinski oskrbovalci čutijo potrebo po prilagodljivem delovnem času, da bi kljub oskrbovanju družinskega člana lahko hodili v službo in bili finančno neodvisni.

Na delu se lahko kaže tudi nezadovoljstvo, ki je lahko povezano s konflikti v službi, nezadovoljstvo s področjem dela ipd. Takšne stiske na delovnem mestu povzročajo slabo opravljanje dela in prenašanje težav domov na družinske člane. Zamenjava delovnega mesta pogosto ne pride v poštev zaradi dodatne obremenjenosti, fleksibilnost delovnega časa pa prinaša med sodelavci dodatno napetost in konflikte.

Večina starih ljudi, ki potrebujejo dolgotrajno oskrbo, prejema dodatek za pomoč in postrežbo. »Namenjen je poplačilu dela stroškov, ki jih ima upravičenec, ker zaradi trajnih sprememb v zdravstvenem stanju za opravljanje osnovnih življenjskih potreb nujno in stalno potrebuje tujo nego in pomoč« (Flaker *et al.* 2008: 169). Družinski oskrbovalci dodatka za pomoč in postrežbo od svojega družinskega člana, za katerega skrbijo, ne sprejmejo, saj za svoje opravljanje dela ne želijo prejemati plačila od svojega družinskega člana. Menim, da bi moralo biti zakonsko določeno, da bi neke vrste dodatek prejemali družinski oskrbovalci za opravljanje njihovega prostovoljnega dela. Višina prejetega dodatka pa tako ni dovolj za pokritje vseh stroškov oskrbovanja, zato se za socialno oskrbo redko odločajo. Ljudje, ki potrebujejo dolgotrajno oskrbo, potrebujejo denar za življenjske stroške, ki so podobni življenjskim stroškom drugih ljudi, vendar njihovi prihodki teh stroškov ne pokrivajo (Flaker *et al.* 2008: 172).

Pravico do dodatka za pomoč in postrežbo imajo uživalci starostne, predčasne, invalidske, vdovske ali družinske pokojnine s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji, ki jim je za osnovne življenjske potrebe nujna stalna pomoč in postrežba drugega (Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, Uradni list RS, št. 96/2012). Kljub prejemanju omenjenega dodatka pa si nekateri še vedno ne morejo privoščiti kakovostna formalna oskrbovanja, ki so plačljiva.

1.8.1.4 VSAKDANJE ŽIVLJENJE

Vsakdanje življenje je sestavljeno iz ponavljajočih dogodkov. Vsakdanje življenjske rutine nam dajejo socialni občutek življenjskega ritma, samega sebe in pripadanja okolja, v

katerem živimo (Flaker *et al.* 2008: 191). Vsakodnevno opravljamo rutine, ki so skupne vsem ljudem, npr. spanje, hranjenje, pitje, umivanje, šola, služba ipd. V življenju družinskega oskrbovalca pa te dnevne rutine spremljajo tudi dnevne rutine družinskega člana, za katerega skrbijo (jemanje zdravil, umivanje, hranjenje ipd.).

Dnevni dogodki so razdeljeni na časovne enote in posamezni rituali, ki so vključeni v rutine, se odvijajo na časovne intervale, potrebne za pokrivanje aktivnosti (Flaker *et al.* 2008: 199), zato je pomembno, kako si razporedimo čas, da zmoremo opraviti vse dnevne rutine in obveznosti.

Družinske oskrbovalke poleg oskrbovanja družinskega člana opravljajo vrsto gospodinjskih dejavnosti, kot so kuhanje, pospravljanje, pranje, pomivanje, likanje ipd. »V registru skrbi gre torej za skrb zase, skrb za druge in gospodinjsko pomoč« (Flaker *et al.* 2008: 205).

Gospodinjska opravila so neke vrste osebni projekt, s katerim kreiramo telesne oz. fizične podobe in virtualno oz. družbeno konstruirane podobe. Pomembno je da smo lepo oblečeni, imamo urejeno osebno higieno, imamo urejeno stanovanje in se dobro prehranjujemo, vse to pa moramo priskrbeti tudi družinskemu članu, za katerega skrbimo.

Potrebe v prostem času ljudi so pogosto družbene narave ali pa ne nanašajo na šport, hobije in zabavo. Prosti čas omogoči posebno vrsto družbene participacije, ki je prostovoljna in nevezana. Definiramo ga lahko kot dejavnosti, ki jih izbiramo sami in imajo za nas poseben pomen (Flaker *et al.* 2008: 2016). Družinskim oskrbovalcem prostega časa primanjkuje, zaradi česar so nesrečni, ker ne zmorejo opravljati stvari, ki jih veselijo. Ljudje si sami določijo, kaj pomeni zanje prosti čas. Lahko je to neka dejavnost, razne počitnice, nakupi, gledanje televizije, sprehod, kava s prijateljico ipd.

Prosti čas pa je tudi komercializiran, to pomeni, da morajo ljudje plačati za udeležbo (koncert, prireditve), za pripomočke (glasba, šport) ali storitve (počitnice) (Flaker *et al.* 2008: 221). Mnogi družinski oskrbovalci si tega ne morejo privoščiti zaradi pomanjkanja prostega časa in zaradi finančne stiske, ker so brezposelni in jih preživlja partner ali pa so njihovi prihodki prenizki za plačljivo zabavo.

1.8.1.5 NELAGODJE V INTERAKCIJI

O interakcijskih prekrških govorimo o vljudnostnih prekrških, ki so npr. odmaknjen pogled, vdor v osebni prostor, pretirana neposrednost ipd. Te prekrške delamo vsi, brez izjeme, popravljamo pa jih z opravičili. Lahko je tudi obratno npr. za pretirano vljudnost, ubogljivost, prepirljivost ipd. (Flaker *et al.* 2008: 231-233).

Družinski oskrbovalci se srečujejo z različnimi boleznimi, ki prizadenejo družinske člane, za katere skrbijo. Da bi bila interakcija nemotena, morajo sprejemati njihovo drugačnost ali pa preokviriti nelagodje v pozitivno smer. Oskrbovalci s pomočjo humorja razbijajo monotonost, ki se pojavlja v dolgotrajni oskrbi in s tem družinskemu članu in posledično tudi sebi popestrijo dan. Družinski člani imajo željo, da imajo družinski člani z njimi prijateljski odnos in ne da ravnajo z njimi kot z bolniki (Flaker *et al.* 2008: 251).

Kaže se tudi potreba po ljudeh, ki bi nas spremljali, bi jim lahko zaupali, se z njimi družili ipd. Svojci so pomemben vir informacij za socialne delavce, patronažne sestre in druge strokovne delavce, saj družinskega člana najbolj poznajo, poznajo njihove navade, vedo kaj rad počne, s kom se družijo in poznajo celotno njihovo življenjsko zgodbo. Družinski oskrbovalci imajo vlogo spremljevalca družinskega člana (pri opravkih z drugimi službami, pri vožnji, hoji) (Flaker *et al.* 2008: 253-254).

1.8.1.6 STIKI IN DRUŽABNOST

Potreba po stikih in druženju je temeljna človekova potreba, saj je človek družbeno bitje. V življenju se srečujemo z različnimi stiki, ki so lahko poglobljeni z najbližjimi ljudmi ali pa bežni s prodajalko v trgovini. Stiki nas zaznamujejo in govorijo o tem kdo smo, kaj smo in nam omogočijo, da ustvarjamo svet okoli sebe (Flaker *et al.* 2008: 258).

Po Flakerju *et al.* (2008: 258-260) ločimo več vrst stikov in v življenju potrebujemo vse izmed njih:

- Normativni stiki: Z normativnimi stiki se vzpostavljajo vrednote, norme in pravila, oblikujejo pa tudi naše družbene vloge. Določajo nam, kaj je prav in kaj narobe, kako kaj narediti in česa ne narediti (ibid.);
- Informativni stiki: Preko informativnih stikov prejemamo različne informacije, omogočajo nam, da se orientiramo v danem okolju, omogočajo nam cenejše življenje in učinkovitejše nakupe (ibid.);

- Menjalni stiki: Ta vrsta stikov nam omogoča izmenjavanje dobrin in uslug (ibid.);
- Podporni stiki: Vsebujejo vse tri značilnosti (vrednote, informacije, menjavo), vendar so obarvani s solidarnostjo in dejavnostjo pomoči in podpore (ibid.);
- Usodni stiki: Značilnost teh stikov je močna povezanost, poimenujemo jih tudi vezi. Ti stiki so pomembni pri pomembnih odločitvah v življenju, kadar hočemo izboljšati ali spremeniti življenjski stil. S temi stiki se srečujemo zelo redko, vendar nikdar ne vemo, kdaj bomo srečali osebo, ki nam bo v življenju veliko pomenila.

Za družinske člane, ki potrebujejo dolgotrajno oskrbo je pogosto edina socialna mreža njihova družina, s katero živi. »S svojo sorodstveno mrežo predstavlja družina specifično sociokulturno institucijo, v kateri se na poseben način povezujejo socialna navezanost in individualna svoboda« (Lipar *et al.* 2012: 250). Družinski oskrbovalci so zaradi oskrbovanja svojega družinskega člana mnogokrat prikrajšani, zaradi lastne utrujenosti in zasedenosti, in sicer zmanjša se njihova možnost za zaslužek, možnost družabnega življenja, napredovanja v karieri ipd. zaradi lastne utrujenosti in zasedenosti (Flaker *et al.* 2008: 304).

Ljudje, ki so materialno slabše preskrbljeni, ponavadi bolj potrebujejo storitve socialnih mrež in so brez njih bolj prizadeti kot premožnejši ljudje. Pomanjkljiva vključenost v socialne mreže se lažje dopolnjuje z denarjem, saj si z njim olajšamo dostop do storitev na tržni osnovi (Dragoš 2000: 304). To za družinske oskrbovalce ne moremo posploševati, ker nimajo dohodkov in so finančno odvisni od svojih partnerjev ali otrok.

1.8.1.7 INSTITUCIONALNA KARIERA

V raziskavi sem se osredotočila na potrebe družinskih oskrbovalcev, zato bom opisala potrebe osebja, kajti družinski oskrbovalci nimajo izkušenj z bivanjem v instituciji. Usposobljenost oskrbovalcev za nove metode je zelo pomanjkljiva, kajti njihovo znanje je pogosto bolj splošno in teoretično kot pa praktično. Potreba se kaže v usposobljenosti oskrbovalcev za individualno načrtovanje, analizo tveganja in nove oblike dela, kot so multidisciplinarno timsko delo, koordiniranje ipd. V Sloveniji se je precej razvilo usposabljanje za delo z osebami z demenco za formalne oskrbovalce, za neformalne oskrbovalce pa so ta usposabljanja še vedno premalo dostopna (Flaker *et al.* 2008: 327-328).

Ljudje, ki imajo vlogo družinskega oskrbovalca, se v tej vlogi znajdejo na novo, zato jim primanjkuje potrebne usposobljenosti za kakovostno skrb za svojega družinskega člana. To potrebo so izpostavili vsi družinski oskrbovalci v raziskavi in menim, da bi bilo potrebno ukrepati na tem področju.

V večini držav EU so oskrbovalci neustrezno usposobljeni in preobremenjeni. Eden od načinov izboljšanja delovnega statusa oskrbovalcev (formalnih in neformalnih) bi bil prek zagotavljanja usposabljanja, zagotovitve infrastrukture za oskrbovalce in vzpostavitve standardov oskrbe. Pomembno je tudi, da imajo oskrbovalci dostop do informacij o različnih storitvah, ki so jim lahko v pomoč, vključno s svetovanjem (Hvalič Touzery 2006: 32).

Večino informacij družinski oskrbovalci pridobijo od patronažnih sester, osebnega zdravnika oskrbovane osebe, veliko pa jih poiščejo tudi sami (knjige, internet, mediji), prav tako pa poteka specializirano usposabljanje za družinske oskrbovalce, a le v okviru Spominčice, Inštituta Antona Trstenjaka in Hospica (Hvalič Touzery 2007: 23). Mnogo od teh usposabljanj je družinskim oskrbovalcem v primestnem okolju slabo dostopnih in bi bilo dobro, da bi se tudi v manjših krajih po Sloveniji organizirala takšna usposabljanja za družinske oskrbovalce in bi se o le teh bolj informiralo.

Svojci navajajo, da najbolj potrebujejo informacije o zdravstvenih, psiholoških in socialnih vidikih prizadetosti, več bi radi vedeli o storitvah, ukrepih in metodah in prav tako o svojih pravicah, postopkih in možnostih (Flaker *et al.* 2008: 304). »Potrebovali bi tudi dodatno izobraževanje, saj velikokrat ne vedo, kako ravnati v določenih situacijah, v katerih se znajdejo, npr. v odnosih z osebami z demenco« (Flaker *et al.* 2008: 139).

Delo z ljudmi, ki potrebujejo dolgotrajno oskrbo, je zelo naporno delo, sploh za družinske oskrbovalce, ki za to delo niso ustrezno usposobljeni, ampak se učijo iz lastnih izkušenj. Pri opravljanju dela doživljajo razne stiske, ki jih kljub obrambnim mehanizmom, potrejo in izčrpavajo. Ti ljudje prav tako potrebujejo počitek, okrevanje in ponovno vrednotenje svojega dela, ki si ga pogosto ne morejo privoščiti, saj so ves dan v stiku z družinskim članom, za katerega skrbijo (Flaker *et al.* 329).

Dolgotrajna oskrba je zelo kompleksna, kajti družinski oskrbovalci morajo človeka, za katerega skrbijo, zelo dobro poznati in z njimi sodelovati. Vzpostaviti si morajo zaupni odnos, da lahko svoje delo kvalitetno opravljajo (*ibid.*).

1.8.1.8 NEUMEŠČENOST IN PRIPADNOST

»Potreba po neumeščeni in pripadnosti je nujna za popolno življenje posameznika« (Flaker *et al.* 2008: 346).

Naša prioriteta je, da smo samostojni, kar pomeni, da smo samostojni pri odločanju in urejanju svojega življenja in s tem tudi osebno veljavo v družbi (Flaker *et al.* 2008: 357). Tega samostojnega življenja si želijo tudi družinski člani, za katere skrbijo družinski oskrbovalci, ampak ker to v njihovem primeru ni možno, morajo družinski oskrbovalci upoštevati želje družinskega člana, mu dovoliti, da nekatere stvari opravi sam po svojih zmožnostih in mu s tem omogočiti čim bolj samostojno življenje. Dovoliti mu morajo, da sam izrazi kaj potrebuje in kaj si želi, in mu to samostojnost čim bolj približati.

Družinski oskrbovalci imajo željo po pripadnosti v družbi, kajti za to so zaradi oskrbovanja prikrajšani in jim samo oskrbovanje narekuje njihovo lastno življenje. Možnosti za pripadnost ponuja druženje z ljudmi, ki so v podobnem položaju in druženje z ljudmi iz istega okolja (sodelavci, sosede). Pripadnost lahko pridobimo tudi z vključevanjem v različne organizacije in društva v našem okolju, najpomembnejša pripadnost pa je državljanstvo, s čimer se identificiramo. Da bi kam pripadali, se moramo fizično vključiti v skupino in za to potrebujemo povezovalce, osebe, ki nas predstavijo in uvedejo (Flaker *et al.* 2008: 362).

Zadovoljevanje potreb po dolgotrajni oskrbi se mi zdi pomembno pri družinskih oskrbovalkah zato, ker so večinoma že v letih in imajo zaradi lastne starosti tudi same težave pri skrbi zase in za družinskega člana. Zadovoljene potrebe po dolgotrajni oskrbi so pomembne za kakovostno življenje, saj si ohranjajo svoje dostojanstvo in samostojnost. Potrebno jim je olajšati njihovo delo družinske oskrbovalke s pripomočki, da bodo še naprej opravljanje oskrbovanje dovolj kakovostno.

2 PROBLEM

Življenjska doba ljudi se daljša, zato je posledično vse več starih ljudi, ki potrebujejo pri svojih letih pomoč za kakovostno življenje. Pri nas je samoumevno in prav tako zakonsko opredeljeno, da za stare ljudi poskrbijo njihovi družinski člani, prav tako tudi za njihovo nego in oskrbo, kljub temu pa državni sistem družinskim oskrbovalcem ne daje kakršne koli podpore, čeprav je njihova vloga ključnega pomena v življenju starih ljudi. Menim, da je delo družinskih oskrbovalcev pri nas premalo cenjeno. To razmišljanje me je pripeljalo do raziskovanja potreb družinskih oskrbovalcev, s katerimi se srečujejo pri opravljanju tega dela. Obliko neformalne pomoči staremu človeku najpogosteje predstavljajo družinski člani in bližnji sorodniki, ki prevzamejo vlogo njihovega oskrbovalca. Večina to čuti kot dolžnost, ampak ker živimo v času, ko smo vsi preobremenjeni, za to pogosto zmanjka časa, zato se veliko starih ljudi poslužuje formalnih oblik pomoči. Družinsko oskrbovanje sprejmejo ljudje, ki so nezaposleni ali tisti, ki si formalnih oblik pomoči ne morejo privoščiti. Opažam, da so vsi ljudje premalo seznanjeni z vsemi možnimi oblikami pomoči, ki so dostopne v njihovem kraju oz. občini, še posebej je potrebno informirati ljudi o družinskem oskrbovanju, saj se nekateri bojijo pristopiti do tega dela ravno zato, ker jim postopek tega dela ni poznan in jih je posledično strah k temu delu sploh pristopiti. Delo družinskega oskrbovalca bi jim bilo potrebno bolj približati, da bi poznali vse prednosti in slabosti tega dela. V manjših krajih, kot so kraji na Koroškem, so ljudje zelo malo informirani o raznih tečajih, delavnicah za družinske oskrbovalce ali o delavnicah, ki bi jim pri tem delu pripomogle.

Definicije družinskih oskrbovalcev se med seboj razlikujejo, najbolj pa jo podrobno povzame Hvalič Touzery (2006: 29), ki pravi, da gre za nudenje pomoči družinskih članov svojemu družinskemu članu pri vsakdanjih opravilih in potrebah. Pomembno je, da so družinski oskrbovalci v sorodstvenem razmerju ali s človekom, za katerega skrbijo povezani s poroko (snahe) in da je poudarek na vsakdanji pomoči ljudem, ki iz različnih razlogov ne zmorejo več skrbeti zase in so posledično odvisne od pomoči drugega (Hvalič Touzery 2006: 29). Mestheneos in Triantafillou (2005 v Hvalič Touzery 2006: 29) navajata, da so družinski oskrbovalci v številnih evropskih državah, tudi v Sloveniji, v veliki meri nevidni in da njihovo delo ne prejema ustreznega priznanja.

Z diplomsko nalogo sem želela podrobneje raziskati delo družinskih oskrbovalcev. Najbolj sem se osredotočila na to, s kakšnimi težavami se družinski oskrbovalci soočajo pri opravljanju dela in kaj bi lahko te težave odpravilo. Potrebe, ki jih doživljajo družinski oskrbovalci pri opravljanju svoje naloge, sem raziskovala preko vprašanj o različnih pomanjkljivosti, ki so jih deležni, o času, ki ga porabijo za to delo, o njihovem osebnem zdravju in varstvu pri delu, o prihodkih, kakšni so njihovi medsebojni odnosi z družinskimi člani, o stiskah, s katerimi se soočajo in na kakšen način jih odpravljajo, kolikšnega izobraževanja so deležni, koliko to delo vpliva na njihovo osebno življenje. Z raziskavo želim raziskati:

1. Zaznane potrebe družinskih oskrbovalcev pri opravljanju svojega dela.
2. Kako so družinski oskrbovalci razpeti med svojo družino, svojo službo in med oskrbovanim družinskim članom?
3. Kakšne oblike pomoči prejemajo pri opravljanju dela družinskega oskrbovalca?

Glavni namen raziskave je približanje dela družinskih oskrbovalcev širši skupnosti in jim opisali potek dela, jim razložili prednosti ter slabosti tega dela, da bi se ljudje bolj odločali za to obliko pomoči starejšim ljudem. Namen je tudi, da bi spodbudili državni sistem, da si družinski oskrbovalci zaslužijo biti evidentirani in da bi posledično prejemali dodatek za pomoč družinskemu članu.

3 METODOLOGIJA

3.1 VRSTA RAZISKAVE

Uporabila sem kvalitativno raziskavo po Mescu (2009: 85), za katero je značilno, da so vrednosti spremenljivk navedene z besedami in da podatke pridobivamo s spraševanjem, opazovanjem ali da podatke pridobivamo iz zapisa primera ali življenjepisa. Prav tako sem tudi analizo pridobljenih podatkov opravila po kvalitativni metodi, torej z besednimi opisi.

Raziskava je prav tako eksplorativna ali poizvedovalna, ker sem poizvedovala, s kakšnimi stiskami se srečujejo družinski oskrbovalci, na koga se obračajo po pomoč in kakšne podpore so deležni s strani družine, službe in države ter občinskih institucij (Mesec 2009: 80).

3.2 MERSKI INSTRUMENT

Kvalitativno raziskavo sem osnovala s pomočjo vprašalnika, ki sem si ga vnaprej pripravila in s katerim sem prišla do podatkov, ki sem jih želela pridobiti od intervjuvank. Pripravila sem si določene smernice, na katere sem se opirala skozi sam intervju in si za vsako temo pripravila temeljna vprašanja. Vprašalnik je zajemal osnovne podatke, ki so vključevale vprašanja o spolu, starosti, poklicu, zaposlenosti, zdravju in vsakdanjih opravilih in še štiri teme, ki se nanašajo na razpetost med družino, službo ter družinskim članom, potrebe družinskih oskrbovalcev, težave, s katerimi se spopadajo, in vrste ter načine pridobljene pomoči. Vsem vprašanim sem zastavljala enaka vprašanja, le vrsti red sem spreminjala in se prilagajala poteku pogovora. Pustila sem si tudi odprto možnost, če se bi mi med intervjujem odprlo še dodatno podvprašanje. Vprašanim sem pustila, da so svobodno izražale svoja mnenja in misli in jih med govorjenjem nisem prekinjala. Večinoma sem jih morala zelo spodbujati z dodatnimi razlagami in vprašanji. Vprašalnik je priložen v prilogi št. 1.

2.3 POPULACIJA IN VZOREC

Populacija, ki sem jo zajela v svoji raziskavi, predstavljajo ženske, stare od 30 do 70 let, ki opravljajo vlogo družinskega oskrbovalca na območju Koroške regije. Starostno sem jih omejila zato, ker sem predvidevala, da se mlajše ženske ne odločajo za delo družinskega oskrbovalca zaradi osredotočanja na izobrazbo, lastno družino, delovno kariero ipd. To sem lahko potrdila, saj je imela najmlajša intervjuvanka 43 let. Spraševala sem ljudi, ki skrbijo za svoje sorodnike, ne glede na to, ali je to sin, mož, brat, sestra ipd. Glavno je, da so v družinskem razmerju.

Vzorec, ki sem ga zajela v raziskavi, je bil neslučajnostni in priložnostni, ker sem do teh žensk prišla preko poznanstev. Intervjuvala sem deset žensk, ki živijo na območju Koroške regije, v manjših krajih. Stare so od 43 do 70 let. Izbrala sem jih priložnostno, s pomočjo znancev. Za ženski spol družinskih oskrbovalcev sem se odločila, ker sem že pred raziskavo povpraševala ljudi, če poznajo kakšnega družinskega oskrbovalca; spoznala sem, da so bile same ženske. tri izmed njih so še zaposlene, ostale so brezposelne ali upokojenke, dve izmed njih ne živita skupaj z družinskim članom. Pet jih skrbi za svoje može, ena za oba starša, ena za mamo, ena za očeta, ena za strica in ena za taščo.

3.4 ZBIRANJE PODATKOV

Podatke sem zbiral preko desetih delno standardiziranih intervjujev, z vsako družinsko oskrbovalko posebej. Intervjuje sem opravila sama osebno od 13.4.2016 do 29.4.2016. Pred vsakim intervjujem sem se z vsako družinsko oskrbovalko dogovorila, če se strinja z intervjujem, in jim razložila ter opisala, kaj raziskujem in katere informacije me bodo zanimale. Uporabila sem metodo vzorčenja po principu »snežne kepe« (vzorčenje preko socialnih mrež). Izbrala sem si začetne znance, ki so družinski oskrbovalci, ki so me vodili do naslednjih družinskih oskrbovalcev.

Pred vsakim opravljenim pogovorom z družinsko oskrbovalko sem vsako vprašala za dovoljenje snemanja pogovora, ker sem si s tem olajšala delo in dobila bolj kvalitetne rezultate, ker sem zajela celotni pogovor. V dveh primerih sta mi gospe odklonili snemanje, zato sem skušala zabeležiti čim več stvari med pogovorom, kar mi je kasneje

pomagalo pri zapisovanju celotnega pogovora. Zanimivo je bilo, da ko sem snemala pogovor, je le-ta potekal normalno, ampak ko sem snemalno napravo ugasnila, sem opazila, da so vprašane še bolj zgovorne, kot so bile prej. Snemalna naprava ima torej velik vpliv na intervjuvance. Nekaj stvari sem izvedela tudi potem, ko sem snemalno napravo že ugasnila. Prav tako sem vsaki pred intervjujem razložila, da je ta raziskava namenjena za diplomu, da bom te podatke uporabila izključno v diplomi in da bodo podatki prikazani anonimno.

Pogovore sem skušala izvajati v čim bolj mirnem okolju, zato sem jih opravila kar pri družinskih oskrbovalkah doma v kuhinji. Ker sem jih obiskala v dopoldanskem času, ni bilo veliko motečih dejavnikov, le če je družinski član kaj potreboval, je družinska oskrbovalka za trenutek odšla. Nekatere intervjuvanke so bile sproščene in je pogovor tekel nemoteno, nekatere pa je bilo potrebno zelo spodbujati in niso povedale prav veliko, če jih nisem venomer spraševala. Imela sem priložnost spoznati tri družinske člane.

Prednosti takšnega zbiranja podatkov (Mesec 2009: 209-210) so, da lahko:

- neposredno pojasnimo pomen kakega vedenja,
- izzovemo lahko skrite podatke,
- sprašujemo lahko tudi po doživljanju, čustvih, stališčih in mnenjih,
- sprašujemo lahko po dogajanjih v preteklosti in po pričakovanjih in načrtih v prihodnosti,
- sprašujemo lahko reprezentativne vzorce ali cele populacije in kategorije ljudi in
- spraševanje nam omogoči sistematičen, standardiziran, vsebinsko popoln in širok pregled kakega stanja.

Pomanjkljivosti takšnega zbiranja podatkov (Mesec 2009: 211-212) so, da:

- s spraševanjem vplivamo na dogajanje v zavesti in determiniramo raven in celo vsebino odgovorov,
- odgovori ljudi so odvisni od njihove sposobnosti opazovanja, samoopazovanja in besednega izražanja in
- ne moremo preveriti iskrenosti izjav o samem sebi in o njegovem doživljanju.

3.5 ANALIZA PODATKOV

Pridobljene podatke iz desetih delno standardiziranih intervjujev sem analizirala z enako metodo, kot sem jih pridobivala, torej z metodo kvalitativne analize empiričnega gradiva po Mescu (2007: 27-36). Najprej sem vsak pogovor po opravljenem intervjuju čim prej zapisala, saj sem se še spominjala vseh podrobnosti pogovora in posledično so zaradi tega tudi rezultati bolj kvalitetni. Pogovore sem zapisala urejeno in slovnično pravilno. Pri obdelavi posnetkov sem skušala stavke napisati čim bolj podobno temu, kakor so mi odgovarjale. Pri pogovorih, kjer snemanja niso dovolili, sem morala večino povedanega napisati s svojimi besedami. Nerelevantne stavke za raziskavo sem izpustila ter se lotila kodiranja na zapisane pogovore. Najprej sem relevantnim podatkom določila enote kodiranja glede na posamezno vprašanje. Za tem sem izvedla odprto kodiranje tako, da sem tem enotam kodiranja pripisala pojme. Naredila sem izbor in definiranje relevantnih pojmov in kategorij, katere sem v naslednji fazi združevala glede na podobnost in s tem izvedla osno ali aksialno kodiranje, pri katerem sem vzpostavila odnose znotraj določene kategorije, med kategorijo in njenimi podkategorijami (Mesec 2007: 28-36). Na koncu sem oblikovala končno teoretično formulacijo ter zapisala rezultate in razpravo.

Opisani postopki so priloženi v prilogi.

Tabela 1: Primer odprtega kodiranja - določevanje pojmov in kategorij enotam kodiranja (celoten sklop tabel odprtega kodiranja ni dodan v prilogi zaradi prevelike obsežnosti obdelave podatkov, vendar ga hranim pri meni doma).

	ENOTE KODIRANJA	POJEM	KATEGORIJA
A 18	Skrbim za oba starša	Skrb za oba starša	Oskrbovanje
A 19	Oče je potreben več pomoči, ker več ne more hoditi	Oče potrebuje več pomoči, ker ne more več hoditi	Potrebe družinskega člana
A 20	Mama se premika s pomočjo hojce	Premikanje mame s pomočjo hojce	Zmožljivosti družinskega člana
A 21	Oče je po zlomu kolka ostal priklenjen na posteljo	Oče po zlomu kolka pristal na postelji	Razlog za invalidnost

A 22	Težko sem se sprijaznila s tem, da ne bo več hodil	Težko sprijaznjenje z hendikepom družinskega člana	Stiske družinskih oskrbovalcev
------	--	--	--------------------------------

Primer osnega oz. aksialnega kodiranja – ureditev pojmov in določanje nadkategorij (celoten sklop v Prilogi št. 2)

➤ DRUŽINA

- Obiskovanje družine
 - Obiski hčerke z družino skoraj vsak dan (B – 59)
 - Obisk in druženje sorodnikov med vikendi (E – 94)
 - Ne obiskovanje otrok zaradi oddaljenosti, služb in družin (F – 21)
 - Obisk ostalih družinskih članov med vikendi (F – 79)
 - Obiski skoraj samo od družinskih članov (H – 100)
 - Ob vikendih obisk sina z družino (I – 90)
 - Občasno ob vikendih obisk moževih bratov in sester (I – 91)
 - Vračanje otrok z družinami med vikendi (J – 69)
- Družina od družinskega oskrbovalca
 - Družino sestavljajo mož, dva otroka, stara 25 in 19 let (A – 2)
 - Šoloobvezna otroka (A – 3, C – 40)
 - Ima še oba starša (A – 4)
 - Družino sestavljajo mož, sin, hčerka, zet, vnukinja in vnuk (B – 3)
 - Družino sestavlja mož in dva otroka (D – 2)
 - Družino sestavljajo mož, hčerka in dva sinova (E – 2)
 - Družino sestavljajo mož in dva otroka stara 15 in 20 let (F – 3)
 - Družino sestavljajo partner in dve hčerki s partnerjema (G – 3)
 - Je hči edinka (H – 2)
 - Družino sestavljajo oče, mož in dva otroka stara 26 in 24 let (H – 3)
 - Družino sestavljajo mož in dva otroka z družinama (I – 2)
 - Družino sestavljajo mož, 5 sinov, 9 vnukov in snahe (J – 2)
 - Nudenje sinu strehe nad glavo (J – 32)
- Druženje z družinskim članom
 - Druženje s starši ves dan (A – 33)
 - Največ druženja v času moževe službe (A – 34)

- Petje starih pesmi (A – 35)
- Pogovarjanje o otroštvu (A – 36)
- Pogovarjanje o sedanjosti (A – 37)
- Preživetega je veliko časa s staršema (A – 49)
- Druženje z očetom (H – 34)
- Vnuka možu krajšata čas in ju ima zelo rad (I - 19)

4 REZULTATI

Ženske, ki sem jih intervjuvala, živijo v manjših krajih v Koroški regiji. Stare so od 43 do 70 let. Večina jih živi skupaj z družinskim članom, za katerega skrbijo, le dve izmed njih sta od družinskega člana oddaljeni nekaj kilometrov. Od tega so tri še zaposlene, tako da poleg oskrbovanja hodijo še v službo. Pet žensk oskrbuje svoje zakonce, ena svojega strica, ena svojo taščo, ena svojega očeta, ena svojo mamo in ena oskrbuje svoja oba starša. Vsakodnevno opravljajo dela v hiši in izven nje, kot npr. kuhanje, čiščenje, pranje perila, skrb za živali, delo na vrtu, negovanje družinskega člana itd.

4.1 IZOBRAZBA

Nobena od njih nima ustrezne izobrazbe, ki bi jim lahko pomagala pri opravljanju dela družinske oskrbovalke. Večina jih ima dokončano osnovno šolo, nekatere pa so opravile srednjo šolo za poklic trgovke, tekstilnega tehnika, ekonomskega tehnika in gostinskega tehnika. Tudi usposabljanja za oskrbovalce se je udeležila le ena intervjuvanka in še ta zaradi zahtev v službi. Na usposabljanju je spoznala različne bolezni, spoznavanje bolezenskih simptomov in kako v danem trenutku ravnati z družinskim članom. Druge bi si usposabljanja želele, vendar jim to preprečuje pomanjkanje informacij o raznih usposabljanjih. *»Nisem se še udeležila kakšnega izobraževanja, saj nisem bila niti obveščena od nikogar, da to obstaja in da so kje v bližini takšna izobraževanja.«* (A119-121) Želijo si predvsem razlage v jeziku, ki je njim domač in prikaz kakovostne nege na človeku, za katerega skrbijo. Nekatere pa pravijo, da izobraževanj ne potrebujejo za oskrbovanje družinskega člana, saj ga poznajo in vedo, kaj potrebuje. Znanje so si večinoma nabirale skozi izkušnje v življenju in se postopoma uvajale v ta način dela, vendar kljub temu zaznavajo nekatere pomanjkljivosti v oskrbovanju družinskega člana. Skozi življenje so spoznavale svojega družinskega člana in spoznale vse njegove želje in potrebe. Svoje izkušnje si izmenjujejo z ljudmi s podobnimi izkušnjami in si s tem pridobijo potrebna znanja. Večkrat pa tudi opazujejo, kako ravna z njihovim družinskim članom patronažna sestra in se tudi iz tega kaj naučijo.

4.2 ZDRAVJE

Svoje zdravje so sogovornice ocenile različno in omenjajo tako dobro kot slabo zdravje. Večina družinskih oskrbovalk je že v letih in imajo zdravstvene težave, kot so povišan krvni tlak, razne bolečine, slabši sluh, slabovidnost, stres ipd. Nekaj izmed njih je imelo tudi nekaj operacij. »Imam velike težave s hrbtenico. Bila sem že dvakrat operirana na hrbtenici, zdaj pa še čakam na eno operacijo.« (F13-15) Kljub svojim zdravstvenim težavam se vse trudijo po svojih najboljših močeh. Ena izmed njih je pred kratkim doživela rahlo možgansko kap in je zadovoljna izpostavila: »/.../ki hvala bogu ni pustila posledic« (D9). Nekatere pa zdravje zaenkrat še ne ovira pri opravljanju dela.

4.3 DRUŽINSKI ČLAN

Družinski člani, za katere skrbijo intervjuvanke, imajo zelo različne vrste bolezni, zaradi katerih potrebujejo pomoč drugega: prisotnost demence, Parkinsonova bolezen, poškodovan center za ravnotežje, visok krvni tlak, rak ipd. Razlogi, da so pristali v postelji, pa so zlom kolka, izčrpanost, prebolela pljučnica ipd. Nekateri so popolnoma odvisni od drugega človeka, nekateri pa še imajo sposobnosti za določena opravila. Nekateri so še pri močeh in lahko hodijo, vendar si pomagajo s hojco. Pomagajo tudi pri sami negi, kjer se družinski član sam dvigne s pomočjo držala za roke npr. pri premikanju ipd. Ne zmorejo pa več sami skrbeti za svojo osebno higieno, za urejanje finančnih zadev, za kuhanje in hranjenje in za opravljanje gospodinjstvih opravil. Družinske oskrbovalke jim pomagajo pri naslednjih opravilih: pomoč pri osebni higieni (menjavanje plenice, menjavanje vrečk za blato in urin, oskrbovanje rane), pomoč pri prehranjevanju (prinašanje hrane, kuhanje, hranjenje), urejanje finančnih zadev, skrb za jemanje zdravil, opravljanje gospodinjstvih opravil (pospravljanje, čiščenje, pranje, likanje), vožnja družinskega člana do potrebnih ustanov ipd. »Pomagam mu pri tem, da mu prinašam hrano, vsakodnevno kosilo, ga umivam, ga vozim k zdravniku, mu prinašam zdravila, mu pripravim tablete v posodico za naslednji dan, mu urejam finančne zadeve, skratka vse, kar je potrebno.« (G37-42) Pri opravljanju dela morajo biti vsestranske. Z družinskim članom preživljajo skoraj cele dneve, tiste, ki pa ne živijo z njimi, preživijo z družinskim članom od 3 do 6 ur na dan. Z družinskim članom se družijo tako, da skupaj gledajo filme, se pogovarjajo, gredo na sprehod, poleti pa pripravijo tudi kakšen piknik. »Bom skrbela zanj, dokler bo potrebno.« (B84) Predvsem žene, ki skrbijo za svoje može, to delo opravljajo z veseljem, saj ga

opravljajo iz ljubezni in jim ne povzroča težav. Partnerju namenijo vsako sekundo svojega časa in si želijo, da bi bili zadovoljni in urejeni.

4.4 PROSTI ČAS

Prostega časa imajo intervjuvanke zelo malo, saj imajo svojo družino, ali pa so celo v službi, poleg tega pa morajo doma opraviti vsa opravila, ki jih je potrebno opraviti. V prostem času si večinoma privoščijo pijačo za sprostitev (čaj, kavo), branje revij, gledanje televizije, obisk prijateljice, sprehod, sprostitev z možem v toplicah, pletenje, kvačkanje, reševanje križank, sproščujočo kopel ipd. Nekatere se bolj aktivne od drugih in se ukvarjajo še z drugimi dejavnostmi v lokalni skupnosti, kot so obiskovanje gasilskih vaj, igranje flavte pri godbi in aktivnost v gasilskem društvu kot tajnica društva. Ko so aktivne vsaj za krajši čas, pozabijo na vse tegobe, ki jih spremljajo, seveda pa vedno poskrbijo, da je v času odsotnosti nekdo vseeno prisoten ob družinskemu članu. Vse si želijo, da bi bilo prostega časa več in bi si ga lahko več vzele samo zase. Med vikendi več časa preživijo s svojimi družinskimi člani in s sorodniki, ki jih med vikendi obiščejo: *»Med vikendi se bolj sprostim s svojo družino; včasih vsi skupaj obiščemo strica. Med vikendi je zame manj stresno, saj se bolj sprostim in si nabere energije za nov delovni teden.«* (G95-98)

Med tednom družinske oskrbovalke obiščejo prijatelji in sosedje. Prijatelji jih obiskujejo, njim pa je neprijetno, ker prijateljem ne morejo vračati obiskov. Intervjuvanka je izpostavila, da mož ni družaben in da ne mara, da ju obiskujejo prijatelji, ker je ljubosumen. Na obisk lahko pride le ena sosedja, s katero se mož razume in jima tudi kdaj priskoči na pomoč. Kljub vsemu so še vedno zadovoljne, da se lahko z družinskim članom pogovarjajo in gledajo na stvari pozitivno. Pravijo, da se z dobro voljo da vse narediti.

Polovica intervjuvanih družinskih oskrbovalk ni včlanjenih v nobeno društvo v njihovem kraju bivanja. *»Sedaj nisem včlanjena v nobeno društvo, prej sem bila v kulturnem društvu, s katerim sem sodelovala tako, da sem igrala v dramski skupini. Sedaj nimam več časa za to. Če bi imela več časa, bi se znova udeležila te dramske skupine, saj jo pogrešam.«* (H115-117) Nekatere pa so včlanjene v društva, kot so npr. društvo invalidov, društvo upokojencev, prostovoljno gasilsko društvo in kulturno društvo. Ena je v prostovoljnem gasilskem društvu aktivna kot tajnica in sprejema pomembne dokumente (pogodbe, dopise itd.), popisuje pošto, je prisotna na sestankih in zapisuje zapisnike. V društvih spoznavajo nove prijatelje in se tam sprostijo.

4.5 STANOVANJE

S prostori v hiši nimajo velikih težav, nekaj pa so jih že odpravili, saj so morali stanovanje preurediti zaradi potreb družinskega člana. Družinskim članom želijo, da se v svojem prostoru počutijo čim bolj varno in dobro. Večina jih ima spalnice v bližini družinskega člana zato, da takoj slišijo, če je kaj narobe: *»Svojo spalnico sva prestavila v spodnje nadstropje, da sva bližje njej.«* (F119) V sobo družinskega člana so namestili kavč in televizor za namen druženja cele družine, morali pa so tudi podreti steno, da so pridobili več prostora. Večina jih ima svoje spalnice, oz. spijo skupaj s partnerico. Če v gospodinjstvu živi več ljudi, imajo ti ločene prostore, tako da jih prisotnost družinskega člana ne moti. Stanovanja so od vseh primerna za vse člane družine in dovolj velika za vse. Pri eni intervjuvanki se srečujejo s težavo predvsem reševalci, če je treba družinskega člana peljati v bolnišnico ali na kak pregled, saj s posteljo ne pridejo do spalnice zaradi preozkega hodnika. Ta težava pa je nerazrešljiva, saj ni možnosti za razširitev hodnika. *»Stanovanje je dovolj veliko za nas vse, saj živimo v hiši. Hiša je morda potrebna nekaj prenove, ampak sedaj zaradi časa in zaradi financ še tega ne zmoremo, imamo pa to v načrtu v prihodnosti.«* (F127-129) Nekateri nimajo dovolj financ in dovolj časa, da bi lahko preuredili hišo, ki bi bila prenove zelo potrebna. V stanovanjih so morali narediti nekaj sprememb, kot so npr. preureditev stanovanja zaradi vožnje z vozičkom, obnova kopalnice, zgradba naklona za voziček ipd. Nekateri pa v stanovanju niso potrebovali spreminjati stvari, saj je bilo že dovolj primerno za družinskega člana. Ker ima gospa, ki skrbi za oba starša, spalnico v zgornjem nadstropju, starša pa v pritličju, morata kričati, če kaj potrebujeta.

4.6 RAZLOG ZA SPREJEM NALOGE DRUŽINSKE OSKRBOVALKE

Razlogi za sprejem naloge družinskega oskrbovalca so bili različni, večinoma pa se jih je odločilo za to, ker imajo družinskega člana rade in želijo to delo opravljati iz ljubezni do njega. Bili so tudi drugi razlogi, kot so življenje v isti hiši z njim, občutek dolžnosti, zaradi dedovanja hiše po njegovi smrti ipd. *»Delo družinskega oskrbovalca opravljam zato, ker mama živi pri nas in si je sama tega zaželela, da bi rada bila doma. Drugi so vsi v službi in bi jim to otežilo delo.«* (C44-46) Večina družinskih članov je želela ostati doma in ne oditi v dom, zato so nekatere družinske oskrbovalke upoštevale tudi te želje. Nekaj družinskih oskrbovalcev pa je prvotno imelo željo po namestitvi družinskega člana v dom za stare,

vendar si finančno tega niso mogli privoščiti, saj so družinski člani dolžni plačevati bivanje v domu za stare. Gospa, ki skrbi za strica, pa bo za opravljeno delo prejela minimalno plačilo in je bil to eden izmed razlogov za sprejem tega dela.

4.7 MOŽNE REŠITVE ZA DOLGOTRAJNO OSKRBO DRUŽINSKEGA ČLANA

Vsi so imeli na voljo več rešitev za dolgotrajno oskrbo njihovega družinskega člana, vendar so vse plačljive in si jih niso mogli privoščiti. Nekateri so imeli na voljo dovolj financ, vendar se za odhod v dom niso odločili, ker družinski član ni želel oditi tja in so upoštevali njegove želje: *»V dom za stare ga nismo želeli dati, tudi zaradi finančnih sredstev ne in zato, ker ga imamo vsi radi in vemo, da si v dom ne želi iti. Želimo, da je do smrti v krogu svojih najbližjih.«* (I20-23) Eden izmed družinskih članov v svoji bližini ne mara tujih ljudi, zato se za socialno oskrbovalko niso odločili, saj niso želeli, da se počuti neprijetno. Ker so nekatere družinske oskrbovalke že v letih in je njihovo zdravstveno stanje slabše, obstaja možnost, da bodo slej kot prej morali poiskati drugo možnost za oskrbovanje družinskega člana, ker one ne bodo več zmogle. Vse so povedale, da bodo od sebe dale vse moči in bodo ob družinskemu članu, dokler bodo lahko. Za žene je predvsem težka ločitev, da bi morale moža poslati v dom in bi se tako ločile od njega. Ena izmed njih je imela celo možnost, da bi bil mož v domu, ki je zelo blizu njihovega stanovanja, vendar zaradi finančnega razloga se za to možnost niso odločili.

4.8 MEDOSEBNI ODNOSI

Odnosi med družinskim članom in družinskim oskrbovalcem so zelo dobri, saj se med seboj razumejo, spoštujejo in si med seboj svetujejo. Ob njih se počutijo prijetno in sproščeno. Tudi družinski član je v družbi družinskih oskrbovalk bolj dobre volje: *»Vedno mi reče, da je vesela, ko pridem k njej, da se lahko s kom pogovarja.«* (F250) Oskrbovalke so le občasno odsotne od svojih družinskih članov, razen tiste, ki ne živijo skupaj z njimi. Odsotne so le, kadar gredo nahraniti živali, med kuhanjem kosila in za opravljanje nujnih opravkov. V času njihove odsotnosti vedno poskrbijo, da je nekdo ob družinskem članu in tudi takrat mislijo na svojega družinskega člana, ker čutijo odgovornost za njihovo nego in želijo, da so dobro preskrbljeni. Pri tem se kaže njihova skrbnost do družinskega člana. Vedno so jim na voljo in jim ves čas skušajo vlivati dobro voljo ter pozitivno energijo. Za

družinske člane poskrbijo tudi, ko potrebujejo finančno pomoč. Pokojnino od družinskega člana varčujejo za primer finančne krize oz. smrti družinskega člana. Družinski oskrbovalci, ki ne živijo s svojimi družinskimi člani so skrbni na način, da jih vsak dan obiskujejo in jim v tistem času zagotavljajo pomoč, ki jo potrebujejo.

Z družino preživljajo toliko časa kolikor jim uspe poleg vsega dela: *»Svojim družinskim članom se posvečam takrat, ko pridejo na obisk in spijemo kakšno kavico ter se pogovorimo.* (E42-44) Večina se družijo v popoldnevih, ko po navadi pojejo skupno kosilo, spijejo kavo, se pogovarjajo, v poletnih časih pa pripravijo tudi piknik. Nekateri se z družino odpravijo ribariti ali si privoščijo kopanje v termah. Veliko pa se med seboj pogovarjajo, saj imajo nekatere še otroke, ki potrebujejo starše ob sebi. Za prijatelje si težko najdejo čas, kolikor pa ga najdejo, ga z njimi preživijo med vikendi, kadar jih obiščejo.

Družinski oskrbovalci z ljudmi, ki so za družinskega člana pomembni, večinoma dobro sodelujejo in imajo dobre medsebojne odnose. Dobro sodelujejo s patronažno sestro, zdravniki, prijatelji, sosedi itd. Ker vse živijo v manjših krajih, so ljudje med seboj zelo povezani in si vedno priskočijo na pomoč. Bile pa so tudi slabe izkušnje, predvsem z zdravnikom: *»Zelo pa me je razjezil dežurni zdravnik, ko je prišel z reševalno službo, ko je mož dobil pljučnico. Mož je še komaj dihal, on pa ni pokazal nobenega zanimanja zanj, še manj pa spoštovanja do njega in do nas. Izražal se je z neprimernimi besedami, kar nas je zelo prizadelo«.* (B127-130) Občasno obiski niso tako redni kot bi morali biti za družinskega člana.

4.9 SLUŽBA DRUŽINSKIH OSKRBOVALK

Večina družinskih oskrbovalk je nezaposlenih in so doma, tri pa poleg vsega še hodijo v službo. Bile so na nek način prisiljene pustiti službo, saj niso zmogle takšnega tempa in je služba trpela zaradi odhajanja domov v primeru slabosti družinskega člana. *»Bilo je mnogo konfliktov, ker sem bila že brez moči in nisem mogla tako nadaljevati, zato sem bila na nek način prisiljena delo pustiti.«* (A140-143) Zaradi konfliktov v službi, se je odločila, da bo raje doma. Nekatere si niti ne predstavljajo, da bi poleg tega dela morale hoditi v službo, saj ne bi zmogle. Gospa, ki dela v trgovini z oblačili, ima to možnost, da v nujnem primeru odide za eno uro, vendar se mora nato vrniti: *»Enkrat sem imela težavo, ko je bila sodelavka na bolniški, jaz pa bi morala nujno oditi domov, ker je bilo tašči slabo in je*

pobruhala posteljo. Takrat je šefica rekla, da tako ne bo šlo in je takrat naredila izjemo, da je ona vskočila namesto mene». (F210-212) Gospa, ki je policistka, pa je v službi na različne izmene in nikoli ne ve, kdaj bo lahko obiskala očeta. V službi doživlja občasna nesoglasja med sodelavci, predvsem s strani mlajših sodelavcev, starejši sodelavci pa jo razumejo, saj imajo tudi sami starejše starše. Drugih težav v službi ne doživlja.

4.10 POTREBE DRUŽINSKIH OSKRBOVALCEV

Družinske oskrbovalke se pri svojem delu srečujejo z različnimi potrebami. Najpogostejše so potreba po usposabljanju, potreba po pripomočkih, potreba po sprostivni, potreba po času, potreba po pomoči s strani formalnih izvajalcev storitev, potreba po zaupniku in potreba po denarju.

Največ občutijo potrebe po usposabljanju za družinske oskrbovalce. Marsikatera ima dokončano samo osnovno šolo, nekatere pa izobrazbo, ki jim pri oskrbovanju človeka ne pomaga. K bolj kvalitetnemu delu bi jim pripomogli različni tečaji, nasveti, pogovori in tudi več finančnih sredstev. Največ težav imajo z nego in z dvigovanjem družinskega člana, saj nimajo potrebnega znanja o tem, kako pravilno dvigovati človeka, ne da bi pri tem škodovali sebi. *»Dobrodošli pa bi bili še kakšni nasveti, kako se s takšnim bolnikom pogovarjati in mu vlivati upanje v življenje.»* (D138-139) Veliko si jih želi tudi znanja o tem, kako se z družinskim članom pravilno pogovarjati in kako mu vlivati upanje v življenje in pozitivno energijo. Nekatere so se prvič srečale z demenco in si želijo več znanja o tej bolezni ter kako pravilno delati s takšnimi ljudmi. Večina si jih želi, da bi jim pravilno delo bilo prikazano na domačem človeku oz. vsaj, da bi v praksi videle pravilni potek dela. Nekaj od njih si jih želi pogovora z ljudmi, ki imajo podobne izkušnje, da bi si jih lahko med sabo podelili, nekaj od njih pa si želi le splošnih informacij o življenju starih ljudi.

Mnogim se skozi življenje porodijo nekatere želje, ki si jih želijo uresničiti. Želijo si predvsem zdravja v družini, kakšnih izletov brez obremenitve, manj stresa, več časa preživetega s svojo družino ipd. *»Edino, kar si želim, je, da bi v družini bilo več zdravja. Več časa bi rada preživela z vnuki, ki so oddaljeni kar nekaj kilometrov stran.»* (J76-77) Pogrešajo bližino s svojim partnerjem, želijo si neodvisnosti, nekatere pa si želijo oditi nazaj v službo. Želijo si tudi več obiskov bližnjih ljudi, ki jih pogrešajo.

Družinske oskrbovalke se radi spominjajo preteklosti, ko je njihov družinski član bil še aktiven in si želijo, da bi še sedaj lahko bil aktiven. Žene bi radi videle, da bi mogoče še bili pri močeh in bi še vedno lahko skupaj hodili kamorkoli. Tudi družinski člani se pogosto z besedami vračajo v svojo preteklost. Nekatere družinske oskrbovalke pogrešajo stvari v sedanjosti, ki jih zaradi preobremenjenosti ne zmorejo. Pogrešajo predvsem druženja s prijateljicami, hoditi na telovadbo ipd.

4.10.1 POTREBA PO PRIPOMOČKIH ZA OSKRBOVANJE DRUŽINSKEGA ČLANA

Za lažje in bolj kvalitetno opravljanje dela bi jim pripomogli nekateri pripomočki, ki bi jim hkrati tudi olajšali delo. Gospa, ki skrbi za oba starša je izpostavila: *»Mogoče, da bi si nabavili zvonček, če bi oče ali mama kaj potrebovala, bi pritisnila na zvonček, ki bi meni v spalnici zacingljalo.«* (A88) Potrebovali bi nad vložek za posteljo, da se družinski člani ne bi toliko potili, saj večino časa preživijo v postelji. Nekateri nimajo niti bolniške postelje in jim to otežuje delo, saj so družinske oskrbovalke že v letih. S pomočjo bolniške postelje bi lahko družinskega člana dvigovale pri menjavanju plenice ali pri menjavanju vreč za urin in za blato. Ker nimajo kvalitetnih postelj, se posledično tudi družinski člani ne naspijo dobro. Nekateri družinski člani že imajo pripomočke, ki družinskemu oskrbovalcu vidno olajšajo delo. En družinski član ima pri postelji zvonček, s katerim pozvoni, če kaj nujno potrebuje. Ostali pa imajo bolniške postelje, invalidske vozičke, stol za v tuš in masažno blazino.

4.10.2 POTREBA PO ČASU IN SPROSTITVI

Družinske oskrbovalke najbolj potrebujejo čas za sprostitev. Zaradi opravljanja dela kot družinska oskrbovalka ponavadi zmanjka časa, ko bi si lahko privoščile sprostitev. Najbolj si želijo, da bi lahko za kratek čas odšle od doma in pozabile na vse težave in skrbi, ki jih pestijo doma. *»Če bi bilo več časa, bi odšla na dolg sprehod v naravo ali na oddih na morje. Največ časa bi rada preživela s svojo družino, ker otroci odrastejo in odidejo.«* (C85-87) Nekatere si želijo oddiha na morju, v toplicah, izletov, telovadbo ali pa samo krajših sprehodov v naravo. Tiste, ki ne oskrbujejo svojega moža, si želijo več časa preživetega z možem in s svojimi otroci.

V vseh pogledih pa je večna dilema čas, ki jih ves čas omejuje. Predvsem nimajo časa za opravljanje svojih aktivnosti, ki so jih opravljale pred tem: *»Če bi imela več časa na razpolago, bi prebrala kakšno knjigo ali pa bi kaj spletla.«* (I93-94) Gospem, ki še opravljajo službo, pa zmanjkuje časa za svojega družinskega člana. Če bi imele na voljo več časa, bi se udeležile delavnic, tečajev za ročna dela, več časa bi preživele s partnerji, prebrale bi kakšno knjigo ali bi kaj spletle.

4.10.3 POTREBA PO POMOČI S STRANI FORMALNIH IZVAJALCEV STORITEV

Pri delu družinskega oskrbovalca potrebujejo pomoč patronažne sestre. Njihovi obiski bi lahko bili pogostejši. Imajo občutek, da so kot družinske oskrbovalke prepuščene same sebi: *»To bi morala biti naloga državnega sistema, da bi družinski oskrbovalci dobili vsaj neke minimalne finančne dodatke. Ne gre se za preživetje, ampak za to, da si nekaj vreden tudi v širšem okrožju.«* (F247-248) Pomoč bi potrebovale v obliki pogovorov s strokovnjaki, s svetovanjem in s finančnimi dodatki za družinske oskrbovalce.

4.10.4 POTREBA PO ZAUPNIKU

Nekatere izmed njih nimajo nikogar, s komer bi se lahko pogovorile, zato si želijo imeti ob sebi človeka, ki bi mu zaupale. Ko ljudi najbolj potrebujejo ob sebi, ponavadi ostanejo same in se v stiski nimajo na koga obrniti.

4.10.5 POTREBA PO DENARJU

Doživljajo tudi potrebo po denarju. K bolj kvalitetnemu delu bi pripomoglo več finančnih sredstev, saj vse družinske oskrbovalke zelo skromno živijo in si ne privoščijo stvari zase. *»Za ljudi, ki svoje sorodnike negujejo na domu, bi moralo biti malo bolje finančno poskrbljeno.«* (E115) Ker so že starejše gospe, bi jim delo lahko olajšala socialna oskrbovalka, ampak si je ne morejo privoščiti. Večina od njih nima urejenega zavarovanja za primer nezgode, nekatere pa nimajo niti urejenega osnovnega zdravstvenega zavarovanja. Nekaj od njih pa je zavarovanih tudi za primer nezgode.

4.11 TVEGANJA DRUŽINSKIH OSKRBOVALK

Mnoge ženske s takšnim delom, ki je hkrati nujen in hkrati prostovoljen, tvegajo marsikaj. Nekatere so že tvegale svoje službe, pri nekaterih pa to še vedno traja. V službi se počutijo neodgovorne zaradi predčasnega odhajanja domov. Ker so nekatere družinske oskrbovalke preobremenjene, tvegajo svoje psihično, kot tudi fizično zdravje. Ob tem delu je veliko dvigovanja in naprezanja, pri čemer zelo trpi hrbtenica. Tveganja so tudi v družinskih odnosih, saj nastanejo spori zaradi premalo posvečenega časa drug drugemu. *»Na nobenem področju ne tvegam. Zaposlena nisem, v družini smo v dobrem odnosu, popolnoma brez prepirov.«* (J58-60) Nekatere pa tveganj pri tem delu sploh ne zaznajo in jim to ne povzroča težav.

4.12 TEŽAVE DRUŽINSKIH OSKRBOVALK

Družinski oskrbovalci se tekom oskrbovanja srečujejo z različnimi težavami, ki jih morajo prestati, da lahko še naprej opravljajo kvalitetno delo. Imajo finančne težave, saj zaradi preobremenjenosti z delom družinskega oskrbovalca, z družino in vsakdanjimi opravili, niso zaposlene. Z eno pokojnino težko preživijo skozi mesec in še te so v današnjih časih zelo nizke.

Družinske oskrbovalke največ težav zaznavajo zaradi nepoznavanja bolezni (demenca, Parkinsonova bolezen). Nekatere z nepoznano boleznijo niso imele izkušenj in ne vedo, kako s takšnim človekom pravilno ravnati. Največjo fizično težavo jim predstavlja dvigovanje družinskega člana iz postelje na voziček in obratno, premikanje pri umivanju in previjanju. *»Največ težav mi pri tem delu povzroča mož, saj večkrat sploh noče sodelovati in se moram zelo truditi, da lahko kaj opravim. Tudi finančno ni ugodno, saj nismo upravičeni niti do postrežnine, ker mož še tako rekoč lahko hodi.«* (E108-111) Nekateri družinski člani nočejo ali ne morejo sodelovati, zato je njihovo delo še bolj oteženo. Nekaj težav predstavljajo tudi neudobna ležišča družinskih članov, zaradi katerih so posledično manj spočiti in njihovo počutje tekom dneva ni dobro. Ker nekateri ne živijo pod isto streho, bi jim delo olajšalo življenje pod isto streho z družinskim članom. Nekatere pa večjih težav ne zaznavajo in so zadovoljne. *»Pomanjkljivosti seveda zaznavam pri tem, ko moža umivam in previjam, ga moram premikati in me včasih ob koncu dneva vse tako boli, da moram malo počivati. Poleg tega leži na običajni postelji, kar mi delo otežuje.«* (D68-

71) V svojih življenjih pogrešajo gibanje ob skrbi za družinskega člana. Želijo si tudi več obiskov patronažne sestre. Težava, ki se pojavlja zaradi oskrbovanja družinskega člana so tudi konflikti v družini in s partnerji, zaradi pomanjkanja časa zanje.

4.13 STISKE DRUŽINSKIH OSKRBOVALK

Družinski oskrbovalci doživljajo občasne stiske, ki jih večinoma rešujejo sami. Najpogostejše stiske so povezane s tem, da se je težko sprijazniti z hendikepom družinskega člana. Druga največja stiska je preobremenjenost. Stiske zadržujejo v sebi in ker se vse stiske nalagajo, počasi psihično uničujejo družinske oskrbovalke. Prizadene jih tudi, če se ljudje obnašajo do njih, kot da niso ničesar vredne, in trenutek, ko jih družinski član za trenutek zasovraži. Včasih so stiske družinskih oskrbovalk manjše, včasih pa večje. Družinske oskrbovalke se počutijo neodgovorne zaradi premalo časa namenjenega svoji družini. Včasih so psihične bolečine hujše kot fizične bolečine. Sprva so nekatere imele ob sprejetju dela družinskega oskrbovalca stisko zaradi srečevanja z goloto družinskega člana, še posebej v primeru, če je bil ta moškega spola. Občasno doživijo nemoč in si jemljejo k srcu vsako slabo stvar. Povezovanje različnih vlog (družinska oskrbovalka, partnerka, mama, hči, zaposlena itd.) je zelo težko. Gospa, ki možu prikriva njegovo bolezensko stanje, doživlja stiske vsak trenutek, ker možu prvič v življenju prikriva zelo resno zadevo. *»Za njegovo bolezen mu nismo povedali, saj bi bil slabe volje, zato smo mu raje to zamolčali, da je imel vsaj malo upanja na boljše življenje.«* (I119-120) Malo pa je družinskih oskrbovalk, ki stisk ne zaznavajo.

Bile so že popolnoma brez moči in takšnega tempa niso zmogle. Časa zase si niso zmogle vzeti, zato je bil zanje vsak dan naporen: *»Nikoli ni trenutka, ko bi lahko vse odklopila in se sprostila.«* (F206) Družinskega člana ne morejo pustiti samega, saj imajo venomer neke potrebe. Občasno je delo zelo naporno in imajo težave s pozabljanjem nekaterih stvari, zato jih občasno razbremenijo družinski člani. Muči jih tudi neznanje pri opravljanju dela, saj so na tem področju neizkušene in se sproti učijo. *»Sama s tem nisem imela izkušenj in se okrog tega kar trudim.«* (H88-89) Največ neznanja zaznavajo pri oskrbovanju rane, premikanju človeka, nepoznavanju bolezni in pri pravilnemu reagiranju na bolečine.

Ker so to delo sprejele prostovoljno in ker ni veliko kandidatov, ki bi opravljali to delo, se velikokrat pojavijo strahovi pred tem, da bi morale one same v bolnišnico. Skrbi jih predvsem to, kdo bi v tem primeru skrbel za družinskega člana in ali bi znal pravilno

ravnati z njim. Strah jih je, da bi izgubile moči in ne bi več zmogle opravljati tega dela in bi bile v breme ostalim družinskim članom. Prav tako jih je strah, da bi se njihovim družinskim članom zdravstveno stanje poslabšalo in tudi takrat ne bi več zmogle opravljati tega dela. Nekatere skrbi, da bo, zaradi premalo namenjenega časa svojim partnerjem, ogrožen njihov zakon. *»Včasih mi uide čez cesto k sosedu in me je strah, da ga bo zbil avto, saj se s hojco res zelo počasi premika.«* (E65) Eno gospo je strah, da bi mož izvedel, kakšno je dejansko njegovo zdravstveno stanje in bi se mu zaradi tega spoznanja zdravje poslabšalo. Nekateri ljudje jih razumejo, kakšne strahove in stiske doživljajo, nekateri pa ne. V družini se občasno pojavijo nerazumevanja in občasno ne razumejo, kaj doživljajo družinske oskrbovalke.

Od teh družinskih oskrbovalk so tri takšne, ki izstopajo po tem, da imajo zelo zahtevne može, za katere skrbijo: *»Veliko lepih izkušenj pri opravljanju tega dela nimam, saj je mož zelo težaven. Težko se je z njim kaj pogovarjati, ves čas je ljubosumen, tudi sedaj, v teh letih, in kar naprej godrnja nad mano. Nikoli mu nič ne naredim dovolj dobro, čeprav me patronažna sestra pohvali, ampak sem ga že navajena takšnega.«* (E56-63) Te gospe so ves čas pod pritiskom partnerja in se ne morejo sprostiti. Nikoli ne vedo, ali so nekaj naredile pravilno ali ne. To je dodatna stiska, s katero se soočajo družinske oskrbovalke, kajti same nimajo pravice do odločanja, a kljub temu vedno ubogajo svoje partnerje ter jim nudijo pomoč, ki jo potrebujejo.

Marsičemu se morajo skozi proces dela odrehati iz vseh vidikov. Ne privoščijo si oddiha, saj ne zmorejo oditi od doma. Če si že privoščijo oddih, si ga privoščijo enkrat na leto za en teden in še takrat priskrbijo nekoga, da v tistem času skrbi za družinskega člana. Na oddih ponavadi gredo družinske oskrbovalke, ki ne skrbijo za svoje može, saj družinske oskrbovalke, ki skrbijo za svoje može, nočejo iti na oddih same. Zaradi premalo dohodkov si luksuznih stvari, kot so počitnice, masaža, lepa oblačila ipd., ne morejo privoščiti in zato živijo skromno. Mlajši otroci si želijo na morje, vendar si družinska oskrbovalka tega že 4 leta ne more privoščiti. Odrehati se morajo tudi svojim partnerjem: *»V življenju pogrešam več bližine s svojim možem, ki je zaradi oskrbovanja zelo prikrajšana.«* (H107-108) Zaradi dela je potrebnega veliko prilagajanja in odrekanja.

4.14 PREJEMANJE POMOČI

Vse izmed intervjuvanih družinskih oskrbovalk živijo bolj ali manj v finančnem pomanjkanju, zato potrebujejo finančno pomoč drugih. Največ jim pomagajo partnerji pri

preživljanju družinskih članov, nekaterim pa tudi sinovi in hčerke. Pomagajo jim z nakupom hrane ali pri plačevanju položnic. Vesele so vsakršne prejete finančne pomoči.

Družinskim oskrbovalkam veliko pomagajo družinski člani pri opravljanju dela. V primeru odsotnosti so z družinskim članom sin, hčerka, moževa sestra ali drug bližnji družinski član. Drugo pomoč družinskim oskrbovalkam zagotavljajo družinski člani, prijatelji, sosedge in patronažne sestre: *»Velikokrat mi pomagajo s kakšnim nasvetom in mi večkrat priskočijo na pomoč ter me razbremenijo. Hčerka me vedno pelje v trgovino in po opravkih, ki jih moram opraviti, kar mi zelo veliko pomeni.«* (B182-185) Pomoč od drugih prejema tudi v obliki dvigovanja družinskega člana, pomoči pri umivanju, prinašanja hrane iz trgovine, pomoči pri menjavanju vrečk za urin in blato, pomoči s kuhanjem kosila, pomoči pri hranjenju družinskega člana in z vsemi drugimi opravili. Vsem ljudem so zelo hvaležne za vso pomoč. Več pomoči so deležne med vikendi, ko dobijo več obiskov s strani sorodnikov in prijateljev.

Veliko družinskih oskrbovalk se v primeru stisk in težav obrne na svoje najbližje ljudi. To so partnerji, otroci, prijateljice in sosede. Občasno zaupajo tudi daljnim sorodnikom. *»Glede čustvenih zadev, ki se tičejo tudi moža, se pogovorim s prijateljico, glede vsakdanjih reči pa se pogovorim z možem.«* (A157-158) Z ljudmi, na katere se obrnejo, se najpogosteje pogovarjajo in jim zaupajo vse, kar jih teži. Občasno gredo na sprehod, kjer se pogovarjajo z bližnjo osebo in se hkrati nadihajo svežega zraka.

Družinski člani najpogosteje vidijo, da so družinske oskrbovalke dovolj zaposlene z oskrbovanjem družinskega člana, zato jim ne nalagajo dodatnega dela. Skrbi jih, da se bodo ob takšni obremenjenosti izčrpale in zbolele. Kljub vsemu pa jih podpirajo pri delu družinske oskrbovalke in jim pomagajo. Pri nekaterih je bil potreben čas, da so se sprijaznili s tem, da družinska oskrbovalka skrbi za njihovega družinskega člana. Družinski člani so priznali, da tega dela ne bi zmogli opravljati in da zaradi tega še bolj spoštujejo delo družinskih oskrbovalk. Najbolj jih spodbuja in podpira družina in jim največkrat priskoči na pomoč. Zaposlene družinske oskrbovalke dobijo podporo tudi iz strani sodelavcev: *»Medtem ko starejši sodelavci, ki imajo že starejše starše, to razumejo in gledajo na to pozitivno in mi dajo kdaj tudi pozitivno besedo.«* (H63-65) Kot težavo je intervjuvanka navedla slabo razumevanje s strani nadrejene v službi.

Deležne so tudi druge vrste pomoči. Pomoč s strokovnega vidika prejemajo večinoma le od patronažne sestre, vendar še to enkrat tedensko, s čimer niso zadovoljne, kajti obiski bi

morali biti pogostejši. Patronažne sestre jim pomagajo pri oskrbi ran, pri menjavi vrečk za urin in blato, občasno prejmejo tudi kakšen uporaben nasvet. Imajo izposojene invalidske vozičke za družinskega člana s strani organizacije za izposajo medicinskih pripomočkov, kar smatrajo za pomoč s strokovnega vidika. Veliko izmed njih pa s strokovnega vidika ne prejema nobene pomoči, nekatere pa so dejale, da je sploh ne potrebujejo.

Na center za socialno delo se jih večina ni obračala, zato nimajo izkušenj s sodelovanjem z njimi. *»Na center za socialno delo še nismo šli prosit za pomoč. Če bo to potrebno, jo bomo poiskali, saj tudi vemo, da nam bodo pomagali.«* (I154-156) So pa seznanjene s tem, da je večina storitev plačljivih oz. so v primeru nesposobnosti plačevanja to dolžni opraviti otroci. Nobena ne želi obremenjevati svojih otrok. Na center za socialno delo so se obračale le po informacije za bivanje v domu, vendar zaradi finančnih težav te rešitve niso sprejeli. Od takrat naprej se na center za socialno delo niso obračali. Bodo se pa vse obrnile na center za socialno delo v primeru, če bo to potrebno.

4.15 REŠEVANJE TEŽAV IN STISK

Težave in stiske večina rešujejo s pogovori s celotno družino, z družinskim članom in s prijateljico. *»Potrebujem pa ob sebi svoje otroke in moža, na katere se lahko vedno zanesem in se lahko z njimi pogovorim o kakršnih koli težavah in stiskah.«* (C136-138) Nekateri rešujejo to samostojno, brez pomoči drugih. Te se po navadi zjočejo, ko so same. Med družinskimi člani se dogovarjajo in iščejo kompromise oz. najbolj primerno rešitev. Vsak konflikt želijo reševati sproti, da se ne bi nabirali. Želijo pa si, da bi začeli ljudje družinske oskrbovalce bolj ceniti in da bi bili kje zabeleženi kot družinski oskrbovalci.

Ob doživljanju stiske jih večina odreagira drugače kot ob fizični težavi. Večina si jih zaželi svežega zraka, zato se odpravijo na sprehod, v bližnjo trgovino ali pa se sprostijo ob drugih dejavnostih (vaje godbe). Velikokrat stiske rešujejo s pogovori s svojimi bližnjimi. Nekateri svoje stiske zadržujejo v sebi in jih ne zaupajo nikomur.

4.16 LEPE IZKUŠNJE DRUŽINSKIH OSKRBOVALK

Kljub težavam pa pri delu družinske oskrbovalke doživljajo tudi lepe izkušnje, kot so npr. jutranje petje skupaj z družinskim članom, prejemanje nasvetov od družinskega člana,

iskreni pogovori z družinskim članom, prejem majhnih pozornosti, nasmeh in zadovoljstvo na obrazu družinskega člana ipd. *»Lepa izkušnja je, ko se z njim iskreno pogovorim in ob praznikih od njega dobim tudi majhne pozornosti.«* (G66-67) Največ jim pomeni, da je vidno, da so družinski člani in sorodniki z njihovim delom zadovoljni in hvaležni za vse, kar počnejo zanje.

4.17 PREJEMANJE PLAČILA ZA DELO DRUŽINSKIH OSKRBOVALK

Plačila za to delo ne prejema nobena, razen ena, ki ji družinski član vsak mesec odstopi dodatek za pomoč in postrežbo, ker skrbi zanj. *»Od strica prejemam toliko, kolikor dobi on dodatka za pomoč in postrežbo.«* (G135) Skoraj vsi oskrbovani družinski člani dobivajo dodatek za pomoč in postrežbo, vendar družinske oskrbovalke tega ne izkoriščajo ter tega niti ne zahtevajo od njih. Največje njihovo plačilo za opravljeno delo je zadovoljstvo družinskega člana. Ena je v intervjuju izjavila: *»Zakaj bi jemala denar od človeka, za katerega prostovoljno skrbim? To bi morala biti naloga državnega sistema, da bi družinski oskrbovalci dobili vsaj neke minimalne finančne dodatke. Ne gre se za preživetje, ampak za to, da si nekaj vreden tudi v širšem okrožju.«* (F246-248) V dobro voljo jih spravijo majhne pozornosti in ne želijo prejemati plačila od nekoga, za katerega prostovoljno skrbijo. Vse družinske oskrbovalke imajo dovolj dohodkov, da preživijo skozi mesec in imajo nekoga, ki ima redno plačo/pokojnino. Dohodke porabijo za plačevanje položnic, nakup hrane in za nakup življenjsko potrebnih stvari.

4.18 POTRJEVANJE KAKOVOSTI DELA DRUŽINSKIH OSKRBOVALK

Družinski člani zelo različno reagirajo na opravljanje dela kot družinski oskrbovalec. Vsi družinski člani so zadovoljni, če vidijo, da je njihov družinski član urejen in čist. *»Kakovost mojega dela je bila pohvaljena že iz več strani, med drugimi tudi zdravnik, sorodniki, prijatelji, pa tudi moj mož sam, če je le pri močeh, da to lahko izkaže.«* (D142-146). Kakovost dela jim potrjujejo tudi sosedge, ki jim potrdijo, da svoje delo opravljajo dobro. Za opravljeno delo jih pohvalijo tudi patronažne sestre, ko pridejo na obisk, občasno njihovo delo pohvalijo tudi zdravniki in sosedge. Največja vrednost zanje pa je, da njihovo kakovost potrjuje družinski član sam in da so same ponosne na svoje opravljeno delo. *»Največ mi pomeni, ko mi mož sam reče: »Hvala, da tako lepo skrbiš zame.« To je zame največja potrditev kakovosti mojega dela.«* (B198) Le ena družinska oskrbovalka ni

pohvaljena z nobene strani in ji njenega dela nihče ne potrjuje, vendar sama ve, da je mož čist ter sit.

Za opravljeno delo se jim družina največkrat zahvaljuje z dobrimi deli, da jih razbremenijo in jih ne obremenjujejo s čim drugim. Občasno družinske oskrbovalke nadomestijo pri negi, pri kuhanju in jim medtem omogočijo, da si privoščijo krajši sprehod. Družinski člani, za katere skrbijo, se jim zahvaljujejo s solzami sreče, z nasmeškom in z besedami, da jim to veliko pomeni. Družina jim včasih plača oddih v toplicah in medtem poskrbi, da družinski član ni sam. Nekatere prejemajo zahvalo tudi v finančni obliki, ki jo namenijo hrani in stroškom za družinskega člana. Ena družinska oskrbovalka nikoli ne prejme nobene zahvale, ne od družinskega člana in ne od sorodnikov. *»Družinski člani se mi ne ravno zahvaljujejo, čeprav že vidijo, da tudi moje telo ne zmore vseh opravil.«* (E142) Hvaležne so vsem ljudem, ki pomagajo njim in družinskemu članu.

5 RAZPRAVA

Družinske oskrbovalke, katere sem intervjuvala v raziskavi, večinoma živijo v hiši, v manjših krajih v Koroški regiji. Njihova starost se giblje med 43 in 70 letom starosti. Večina ljudi preživi malone polovico svojega življenja v zakonu in družini, kjer se pojavljata vsaj dva huda stresna dogodka: odhod otrok od doma in bolezen ali smrt zakonca (Pečjak 2007: 88). Večina sogovornic v raziskavi se je soočila z drugim dogodkom, ki je bolezen zakonca, je pa ta dogodek stresen tudi za družinske oskrbovalke, ki skrbijo za druge družinske člane.

Neznanje pri oskrbovanju družinskega člana, družinskim oskrbovalkam dodatno otežuje delo in se morajo zaradi tega vse naučiti same oz. jih mora naučiti nekdo drug. Udeležba na enem usposabljanju za oskrbovalce družinskim oskrbovalcem ne omogoči vsega potrebnega znanja za kakovostno oskrbovanje družinskega člana. Mlakar (2012) poudarja, da predvsem oskrbovalci potrebujejo informacije in znanje o tem, kako za nekoga skrbeti in ob tem ohraniti svoje zdravje, zaposlitev, družabno življenje. Kaže se velika želja po usposabljanju, vendar se zaradi pomanjkanja informacij o usposabljanjih za družinske oskrbovalce, tega ne udeležujejo. Dela se učijo same, s svojimi izkušnjami in z opazovanjem patronažnih sester. Problem je v tem, da gre za »delo na črno«, kar seveda ni regulirano s strani države, s tem pa obstaja tudi nevarnost, da te osebe niso ustrezno usposobljene (Hvalič Touzery 2007: 24).

Nekatere izmed intervjuvanih družinskih oskrbovalk so že starejše in imajo veliko zdravstvenih težav. Na starostno podobo zelo vpliva posameznikovo zdravstveno stanje, in sicer bolezni podobo znižujejo, dobro počutje in zdravje pa zvišujejo (Pečjak 2007: 74). To je pomemben dejavnik, od katerega je odvisno preživljanje sebe in družinskega člana. Nobena izmed njih v intervjuju ni izpostavila posebne diagnoze – večinoma so navajale le težave, ki se na splošno pojavijo v starosti (bolečine, povišan krvni tlak, slabši sluh, slabši vid), nekatere pa so izpostavile preživete operacije in preživeto možgansko kap. Iz tega bi lahko izpostavili, da se njihovo zdravstveno zdravje slabša in bo potreba večja skrb za lastno zdravje družinskih oskrbovalk.

Večina družinskih članov je v postelji in ne morejo več hoditi, zato potrebujejo pomoč drugega človeka. So pa tudi družinski člani, ki imajo še zmožnost hoje s pomočjo hojce, vendar potrebujejo pomoč drugega človeka zaradi drugih bolezni, kot so demenca,

Parkinsonova bolezen itd. Družinske oskrbovalke morajo biti vsestransko usmerjene pri tem delu, saj morajo skrbeti za vse, poleg vsega pa še povezovati s to vlogo še druge vloge. Pečjak (2007: 80) definira, da je socialna vloga sklop različnih vedenj, doživetij, pravic in obveznosti, ki ga družba pričakuje od posameznika glede na njegov socialni položaj in psihološke okoliščine in da pričakovana obnašanja nastanejo s sprejemanjem družbenih norm in zapovedi, ki so bodisi predpisane in obvezujoče bodisi pa le pravila lepega vedenja. Intervjuvanke so navajale cel niz opravil, ki jih opravljajo skozi svoje delo: skrb za osebno higieno družinskega člana (umivanje, previjanje, menjavanje vrečk za urin in blato), za zdravstveno nego (skrb za zdravila, oskrbovanje ran), finančne storitve, gospodinjska opravila v hiši in v okolici, transport družinskega člana ipd. Nič od tega niso navedle kot težavno delo, nasprotno, to delo opravljajo z veseljem. Pri tem delu morajo biti fizično in psihično močne, da lahko zdržijo. Žene za svoje može skrbijo z ljubeznijo in so srečne, če so lahko veliko časa z njimi.

Hvalič Touzery (2006: 29) ugotavlja, da so se mnoge neformalne oskrbovalke, ki skrbijo za starega družinskega člana, znašle v precepu med svojo službo, skrbjo za svojo ožjo družino in odgovornostjo za starega sorodnika. Usklajevati morajo te različne vloge, poleg tega pa je vsakodnevno potrebno opraviti vsa gospodinjska opravila. Razumljivo je, da si v kančku prostega časa privoščijo sprostitev v toplicah, sproščujočo kopel ipd. Vsak izmed nas se rad kdaj sprost in to sprostitev tudi potrebuje, prav tako tudi družinske oskrbovalke. Iz teh ugotovitev spoznamo, da se kaže velika potreba po sprostitvi in po prostem času. Nekaj od sogovornic poleg vsega dela zmore še druge dejavnosti v prostem času (tajnica v prostovoljnem gasilskem društvu). Dobro zanje je, da najdejo čas za aktivnosti in za ta čas so lahko hvaležne družinskim članom in sorodnikom, ki jih v tem času nadomestijo pri oskrbovanju. Največ energije za delo si naberejo med vikendi, saj pridejo na obisk sorodniki in jih malenkost razbremenijo. Tiste, ki skrbijo za družinskega člana, ki ni njihov zakonec (starši, stric) si želijo več časa preživeti s svojo družino. Presenečena sem bila, da kljub vsem obremenitvah še vedno gledajo na svet pozitivno in pravijo, da se z dobro voljo zmore vse.

Eden izmed pomembnih dejavnikov za kvalitetno opravljanje dela je primernost stanovanja tako za družinskega člana kot tudi za družinskega oskrbovalca. Stanovanje je prostor za druženje, za ustvarjanje družine, za shranjevanje stvari, prostor, ki nam omogoča varnost in zasebnost, skratka je prostor, kjer se počutimo »doma« (Flaker *et al.* 2008: 111). Vse intervjuvanke so na prvo mesto postavljale družinskega člana in trdile, da zanj želijo, da se

v svojem prostoru počuti čim bolj varno in dobro. Nekatere so si predstavile spalnico bližje družinskemu članu, za primere, ko jih nujno potrebujejo. Sobe družinskih članov so prilagodile, da jim je bolj udobno (povečanje sobe družinskega člana, namestitev televizorja, namestitev kavča). Ker je polovica družinskih oskrbovalk v zakonskem razmerju z družinskim članom, za katerega skrbijo, imajo skupne prostore, kjer se počutijo najbolj udobno. Potrebno je bilo preurediti stanovanja, da bi olajšali življenje družinskemu članu (vožnja z vozičkom) in sebi. Pri nekaterih je preureditev stanovanja odložena na kasnejši čas zaradi pomanjkanja finančnih sredstev. Ker je pri tem ogroženo zdravje družinskega člana in oskrbovalk (neprimerne postelje, slaba dostopnost, preozek hodnik in posledično slaba dostopnost do družinskega člana), se kaže potreba po preureditvi stanovanja.

Delo družinske oskrbovalke je večina sprejela, ker so čutile dolžnost do opravljanja tega dela, a nobena tega ni konkretno priznala. Navajale so razloge, kot so: skrb zanj iz ljubezni do družinskega člana, skrb zanj, ker živijo pod isto streho itd. Tudi Hvalič Touzery (2007: 9) ugotavlja, da so v Sloveniji kot najpomembnejša razloga za pomoč starim ljudem navedli moralno odgovornost (76,1%) in sočustvovanje (75,4%) in da je precej majhen delež ljudi dejal, da je razlog za pomoč starim ljudem v tem, da bi jim s tem nudili povračilo. Presenetila me je izjava gospe, ki skrbi za družinskega člana zato, ker bo po njem dedovala hišo in se posledično čuti dolžno skrbeti zanj do njegove smrti. Nekatere bi se odločile za namestitev družinskega člana v dom za stare, vendar finančno ne zmorejo. Zanimiv pa je razlog sogovornice, ki skrbi za strica, da je delo družinske oskrbovalke sprejela zaradi prejemanja minimalnega plačila za to delo. Zaradi spremenjenih življenjskih vzorcev se spreminja funkcija družine v odnosu do starejših, vendar pa so sorodniki še vedno najpomembnejši vir pomoči starim (Hvalič Touzery 2006: 30).

Družinske oskrbovalke so skupaj s sorodniki razmišljale o mnogih drugih rešitvah, a najbolj primerni rešitvi za njihove družinske člane bi bili odhod v dom za stare ali nega na domu. Stari človek je partner v procesu pomoči, zato postavijo v ospredje njegovo pravico do izbire različnih vrst pomoči, poudarijo njegovo aktivno vlogo pri iskanju rešitev in soustvarjanju odgovorov (Mali 2012: 128). Družinske oskrbovalke so upoštevale prav to, da so upoštevale željo družinskega člana, ki je bila, da bi bivali v domačem okolju. Ljudje še vedno premalo poznajo prednosti in pomanjkljivosti nege na domu, za bivanje v domu za stare imajo bolj oblikovano mnenje. Pri nekaterih družinskih oskrbovalkah je v ozadju zopet vprašanje kritja stroškov pri formalnih oblikah pomoči, saj bi zopet morale

razmisliti, kako dobro razdeliti denar za preživetje. Navedle so, da bodo delo opravljale, dokler bodo lahko, nato pa bo potrebno poseči po formalni obliki pomoči, saj zaradi starosti in zdravstvenih težav ne bodo več zmogle. Iz tega lahko razberemo, da po formalnih oblikah pomoči posežejo le v skrajnih in nujnih primerih. Neustreznost formalne oblike pomoči se kaže v previsoki ceni storitev, časovni nefleksibilnosti strokovnih delavcev, v predolgi čakalni dobi za namestitev v dom, nerazumevanju v institucijah in v pomanjkanju konkretne pomoči (Hvalič Touzery 2007: 20).

Ponavadi prej zbolijo možje, ki imajo v povprečju krajše življenjsko obdobje. Bolni zakonec je hudo breme drugemu zakoncu, ki pa to večkrat skriva. Oboleli zakonec lahko zavida svojemu skrbniku zdravje ter postane egoističen in agresiven. Enak odnos ima do otroka, kadar le-ta skrbi zanj. Odnos med obolelimi starši in otroci je toliko bolj obremenjujoč, ker ima otrok svoje življenje, ki ga zaradi njiju zanemarja (Pečjak 2007: 90). Ena gospa ima s svojim možem zelo slab odnos (ljubosumnost moža) in je zanj to dodatno psihično naporno. Druge družinske oskrbovalke imajo s svojimi družinskimi člani dobre odnose in skrbijo zanje tako fizično kot tudi psihično. Pomembni so tudi odnosi z ostalimi družinskimi člani. Družinske oskrbovalke ostalim članom družine namenijo čas v popoldnevih in vikendih, kadar je doma več sorodnikov, da jih lahko razbremenijo. Ker gre za vaško okolje, so ljudje med seboj zelo povezani in si med seboj pomagajo. Prijatelji so pomemben del življenja družinskih oskrbovalk. Lahko se jim zaupajo in si podelijo nasvete.

Vstopanje v medosebne odnose, njihovo oblikovanje, preoblikovanje in prekinjanje je trajna dejavnost vsakega posameznika (Nastran Ule 1992: 209). Pri tem delu so zelo pomembni tudi odnosi med družinskimi oskrbovalci in med ljudmi, ki so za družinskega člana pomemben del življenja (zdravniki, patronažne sestre, sosedje, prijatelji). Medosebni odnosi so zelo pomembni za razvoj človekove osebnosti v socialnem, čustvenem in intelektualnem smislu in si na osnovi odnosov z drugimi ljudmi ustvarimo svojo identiteto (Lamovec 1993: 9). Sosedski odnosi so zelo dobri. Družinska oskrbovalka se je soočila z neprimernim obnašanjem zdravnika (izražanje neprimernih besed, nezanimanje za družinskega člana), ki je prišel, ko se je družinskemu članu zdravstveno stanje zelo poslabšalo. Zdravniki do svojih pacientov ne bi smeli imeti takšnega odnosa, saj tak odnos prizadene pacientove sorodnike, ki imajo svojega družinskega člana radi in si želijo, da bi ozdravel. Posledično lahko tak odnos vpliva tudi na zdravstveno stanje družinskega člana,

zaradi katerega je zdravnik prišel. Tudi sama sem se že soočila s takšnimi pristopi zdravnikov in iz lastnih izkušenj vem, da je to v danem trenutku zelo boleče.

V službo hodijo le tri intervjuvane družinske oskrbovalke. Občasno se, zaradi pogostega odhajanja predčasno domov, pojavijo težave v službi. Pojavljajo se tudi nesoglasja med sodelavci, sploh med mlajšo generacijo, kar je razumljivo, saj ne morejo razumeti, da stari ljudje potrebujejo pomoč. Sklepamo in potrdimo lahko, da je širši okolici potrebno približati družinsko oskrbovanje, da si bodo lahko predstavljali, kaj to sploh je in koliko dela ter truda je v to vložena. Družinske oskrbovalke bolj cenijo starejši sodelavci, ki imajo najverjetneje že sami podobne izkušnje. Nekatere so v preteklosti hodile v službo, vendar zaradi preobremenjenosti niso zmogle in so navedle, da so bile tako rekoč prisiljene pustiti delo. Vprašanje je, ali bodo lahko preživele brez dodatnega zaslužka in preživele še svojo družino.

Menim, da je delo družinskih oskrbovalcev prikrito in da potrebujejo marsikaj, s čimer bi svoje delo lahko izboljšali in izpopolnili. Izkazalo se je, da imajo v svojem življenju mnogo potreb, ki ni zadovoljenih. Omenila sem že potrebo po znanju, pojavljajo pa se tudi potreba po pripomočkih, potreba po sprostitvi, potreba po času, potreba po pomoči s strokovnega vidika, potreba po zaupniku in potreba po denarju. Potreba po zaupniku se kaže, ko v trenutku, ko najbolj potrebujejo svoje bližnje, ostanejo same. Včasih se je potrebno nekomu zaupati in imeti ob tem občutek olajšanja, vsaj za kratek čas. Zadovoljevanje posameznikovih potreb v družini vsakokrat postavlja vsakemu članu vprašanje, kolikšen in kakšen je njegov prispevek k ohranitvi družinske skupine in kakšna je njegova vloga pri zadovoljevanju družinskih potreb (Čačinovič Vogrinčič 1998: 135). Družinske oskrbovalke nimajo primernih pripomočkov za opravljanje svojega dela. Pripomočki bi jim olajšali delo in hkrati bi lahko bile bolj učinkovite (zvonček za družinskega člana). Pomemben dejavnik pri tem delu je, da se družinski član spočije, se dobro naspi, posledično pa je boljše volje. Zaradi potenja in preležanin družinskega člana bi pripomogel nad vložek proti potenju in masažna blazina. Družinskemu oskrbovalcu bi delo olajšala tudi bolniška postelja, s pomočjo katere bi si, pri menjavi plenice, družinskega člana dvignili na ustrezno višino. Nekateri družinski člani seveda vse te pripomočke imajo (stol za v tuš, invalidski voziček), drugi pa po mojem mnenju niso informirani, kje bi se ti pripomočki lahko dobili in kakšen je postopek za pridobitev. Ljudem bi morali približati te postopke in jim olajšati delo.

Največja dilema je čas, ki družinske oskrbovalke ves čas omejuje. Zmanjkuje jim časa za aktivnosti in obveznosti, tistim, ki hodijo v službo, pa zmanjkuje časa tudi za družinskega člana. Trudijo se, da lahko družinskega člana vsak dan obišejo, jim prinesejo topel obrok in skrbijo za njihovo osebno higieno. To delo zahteva celega človeka in si je zanj potrebno vzeti čas. S tem so zelo obremenjene, saj morajo hiteti na vse strani. Skrbeti morajo še za svojo družino in svojih hobijev enostavno ne zmorejo opravljati. V primeru, da bi imele na voljo več časa, bi se udeležile kakšnih delavnic ročnih del, več časa bi bile s partnerjem, brale knjige ipd.

Družinske oskrbovalke so se tega dela naučile same. Učiti so se morale iz izkušenj, zato občasno občutijo potrebo po strokovni pomoči. Najbolj so nezadovoljne s prihajanjem patronažne sestre, saj si želijo pogostejših obiskov in ne samo enkrat do dvakrat tedensko. Spremlja jih občutek, da so prepuščene same sebi. Izrazile so potrebo po pomoči v obliki pogovorov s strokovnjaki in svetovanjem. Hvalič Touzery (2006: 32) poudarja, da je pomembno tudi, da imajo oskrbovalci dostop do informacij o različnih storitvah, ki so ji lahko v pomoč, vključno s svetovanjem. Po mojih ugotovitvah teh informacij ne prejema. S sprejetjem vloge družinskega oskrbovalca so se morali odpovedati tako rekoč prejšnjemu življenju, svojim aktivnostim in dejavnostim. Državni sistem bi jih lahko pričel bolj spoštovati ter jih obravnavati kot del delovne sile. S finančnim dodatkom bi dobile občutek, da so kot družinske oskrbovalke nekaj vredne in da svoje delo dobro opravljajo. Morda bi ga opravljale še bolje. Menim, da si vse izmed njih želijo in na nek način v danem okolju potrebujejo občutek pripadnosti kot družinske oskrbovalke. Ob tem bi bilo dobro premisliti, kaj bi glede tega lahko spremenili in družinskim oskrbovalkam olajšali dostop do informacij o izobraževanjih ter tudi dostop do finančnega dodatka za opravljanje tega dela, saj so družinske oskrbovalke v današnjih časih res cenjena skupina ljudi.

Menim, da morajo pravilno razporejati finančna sredstva, da lahko preživijo iz meseca v mesec. Zaradi izgube službe so postale finančno odvisne od svojih partnerjev in otrok. S prihodki plačajo položnice za mesečne stroške, hrano, pijačo, ter za druge za življenje nujne stvari. Nobena ne prejema dodatne finančne podpore Centra za socialno delo in se na njihovo pomoč niti niso obrnile. Starejše družinske oskrbovalke bi si želele socialne oskrbovalke, vendar si je ne morejo privoščiti. Odhoda družinskega člana v dom se bojijo, saj bi rade, da bi njihovo premoženje ostalo nedotaknjeno in bi ga lahko predale svojim naslednikom. To ponazarja tudi Mali (2012: 132), ki pravi, da se stari ljudje odpovedujejo pravicam (varstveni dodatek) predvsem zaradi strahu, da bi po njihovi smrti svojci morali

vračati sredstva, ki so jih prejemale. Na Center za socialno delo se bodo obrnile v skrajnem primeru, takrat, ko nobena rešitev več ne bo mogoča.

Tveganja pri delu družinskih oskrbovalk so velika. Lipar (2012: 63) pravi, da bi bilo več pozornosti potrebno nameniti oskrbovalcem, pri katerih je prisotnih veliko dejavnikov tveganja za izčrpanost in druge bolezni in jih ustrezno obravnavati. Največje tveganje je glede zdravja, ker je večina družinskih oskrbovalk že v letih in potrebujejo tudi same veliko zdravniške pomoči in preventivnih pregledov. Imajo bolečine, ki jih ovirajo pri samem delu (dvigovanje družinskega člana). Poleg fizičnega zdravja je tveganje tudi za duševno zdravje zaradi preobremenjenosti. Tveganja so tudi v službi, kjer jim grozi odpoved in izčrpanost zaradi preobremenjenosti zaradi vse večjih potreb družinskih članov. Slej kot prej se bo pojavilo vprašanje, ali obdržati službo ali skrbeti za družinskega člana. Tveganja se pojavljajo tudi v družinskih odnosih. Svoji družini in partnerjem namenijo manj časa kot nekoč. Nekatere tveganja pri delu še ne zaznajo, kar je po eni strani dobro zanje po drugi strani pa se sprašujem, kaj si o tem misli njihova družina in ljudje, ki so jim blizu. Zaradi vseh teh tveganj se prikaže potreba po razbremenitvi zaradi več razlogov (zdravje, družina, služba).

Bila sem presenečena ob ugotovitvah, da skoraj nobena nima urejenega zavarovanja za primer nezgode, razen tiste, ki so zaposlene, imajo to urejeno v službi. Nekatere nimajo urejenega niti osnovnega zdravstvenega zavarovanja. Sprašujem se, kako bodo v primeru potrebe po zdravniški pomoči odplačale storitev, ki bo potrebna. Dobro bi bilo, da bi bile zdravstveno zavarovane, saj so že v letih in visokih stroškov v zdravstvu ne bodo zmogle plačevati. Lahko bi se poskrbelo, da bi družinski oskrbovalci bili zavarovani za primer poškodbe pri delu ali bolezni, v primeru, da bi jih državni sistem priznal kot družinske oskrbovalce.

Polovica intervjuvank ni včlanjena v nobeno društvo, polovica pa jih je včlanjenih (prostovoljno gasilsko društvo, društvo invalidov, društvo upokojencev, kulturno društvo). V društvih se lahko sprostijo in spoznavajo nova prijateljstva, kar je dobro zanje. Ena je v društvu tudi aktivna kot tajnica (pisanje zapisnikov, urejanje dokumentov). V tem času, ko se udeležijo dejavnosti v društvih, jih doma ob družinskem članu za kratek čas nadomesti sorodnik ali sosed.

Želje, ki jih želijo intervjuvane družinske oskrbovalke uresničiti, so zdravje v družini, izlet, manj stresa, več časa z družino, finančna neodvisnost. Najbolj pogrešajo trenutke, ko so

bili njihovi družinski člani še zdravi. Preteklosti se radi spominjajo tudi družinski člani sami. Stiki z drugimi so v vsakdanjem življenju ljudi zelo pomembni in potreba po druženju je ena temeljnih človekovih potreb (Flaker *et al.* 2008: 304). Želje niso vedno vezane na vračanje v preteklost, pač pa tudi na sedanjost in prihodnost. Mnogo od njih si želi več druženja s prijatelji, več obiskov s strani bližnjih ljudi (sorodniki, prijatelji), več bližine s svojimi partnerji, nekatere pa si celo želijo oditi nazaj v službo, čeprav vedo, da je ta želja sedaj skoraj neizvedljiva. Še vedno pa upajo, da bodo v prihodnosti imele to možnost.

Srečujejo se z različnimi stiskami in težavami, ki jih morajo za nadaljevanje dela uspešno odpraviti. Ramovš (2014: 35) trdi, da so stiske izziv in dragocena energija, da lahko pomagamo sebi in drugemu. Občasno se pojavljajo konflikti v družini, najpogosteje zaradi tega, ker jim družinska oskrbovalka nameni premalo časa. Konflikt nastane tudi zaradi samega dela, ko želijo ostali člani družine narediti kaj po svoje, družinska oskrbovalka pa svojega družinskega člana najbolj pozna in ve, kako je najbolj primerno odreagirati na njegove potrebe.

Največje težave jim povzroča neznanje pri opravljanju dela in nepoznavanje nekaterih bolezni (demenca, Parkinsonova bolezen). Učijo se same, iz lastnih izkušenj, in spoznavajo, kaj jim olajšuje in kaj otežuje delo. Presenetilo me je, da je za eno gospo največja težava prav njen mož, ker pri samem delu noče sodelovati, kar ji otežuje delo. Potrebno bi bilo razmisliti, kako družinskim oskrbovalkam olajšati delo in jim omogočiti potrebno znanje. Težava pri nekaterih je, da ne živijo pod isto streho z družinskim članom. Sprašujem se, kako dolgo bo to mogoče, in menim, da bo slej kot prej potrebno življenje pod isto streho ali pa bo potrebno poseči po kakšni drugi rešitvi. Raziskave v Sloveniji kažejo, da se najboljši odnosi med starim človekom in otroki razvijejo takrat, ko živijo v isti hiši, a ne v skupnem gospodinjstvu, in na ta način ne ogrožajo samostojnosti drug drugega, hkrati pa so dovolj blizu, da si lahko pomagajo (Hvalič Touzery 2006: 30).

Dejstvo je, da človek potrebuje veliko več energije, ko oskrbuje onemoglega bližnjega in ima več stisk kakor sicer, zato mora najti dodatna napajališča življenjske energije in osvojiti veščine za sprotno odstranjevanje škodljive stiske (stresa) (Ramovš 2014: 34). Od začetka je bila največja stiska sprejetje hendikepa družinskega člana. Druga največja stiska pa je v današnjih časih prav preobremenjenost. Ramovš (2014: 32-33) poudarja, da mora oskrbovalec sam poskrbeti za svoje zdravje in dobro kondicijo ter sproti videti, koliko je

obremenjen in kdaj je preobremenjen. Ljudje bi naredili vse, kar premoremo ob tem pa ne pomislimo nase in na naše zdravje. Psihične stiske so lahko hujše od fizičnih stisk. Občutki nemoči so včasih lahko zelo obremenilni, saj ne veš, kako naprej in se sprašuješ če še sploh zmoreš. Gospa, ki možu prikriva njegovo dejansko zdravstveno stanje živi ves čas v občutku krive, kljub temu da mu želi le najboljše. Nekatere družinske oskrbovalke stisk pri delu niso zaznale ali pa si tega ne priznajo in stisk ne prepoznajo.

V primeru odsotnosti družinske oskrbovalke najpogosteje na pomoč priskočijo partnerji in otroci. Preostalo pomoč pa jim nudijo sorodniki, prijatelji, sosedge in patronažne sestre. Hlebec (2009: 71) navaja Wenger (1994), ki pravi »da so pričakovanja in normativna odgovornost, ki se vežejo na odnose med sosedi predvsem praktične narave – tako se pričakuje predvsem, da so na razpolago, izkazujejo določeno mero skrbi, nadzorujejo ter pomagajo pri nujnih primerih«. Ena gospa pomoč prejema le od sosede, s katero lahko ima stik, od otrok pomoči ne prejema, zaradi malo obiskovanja in nezanimanja zanjo in za moža. Gospa občuti potrebo po pomoči, saj je že v letih in bi vsake pomoči drugega človeka bila vesela in hvaležna. V primeru občutka stiske se najpogosteje obračajo na partnerje, otroke, prijateljice in sosede, torej ljudi ki so jim blizu. Zaupanje in izpovedovanje bližnjim ljudem je zelo pomemben dejavnik pri tem delu, saj se s tem psihično razbremenimo. Odpravljanje stisk rešujejo same, se ob tem zjočejo in jim je lažje pri srcu.

To delo so vse sprejele prostovoljno, do tega pa so jih pripeljali različni vzroki (finančni, čustveni). Malo je ljudi, ki bi si opravljanja tega dela v današnjih časih želeli, zato družinske oskrbovalke ves čas spremlja strah, da bodo ostale brez moči in tega dela več ne bodo mogle opravljati. Neodvisnost je zelo pomembna vrlina pri odraslih ljudeh. Dvomijo v to, kdo bo skrbel zanje v primeru njihove nezmogljivosti in ali bodo delo opravili dovolj dobro. Prav tako si nobena ne želi biti v breme drugim družinskim članom, da bi morali skrbeti še zanjo. V družinah se pojavljajo nesporazumi, zato je potrebnega veliko dogovarjanja, razumevanja in skupnega sprejemanja odločitev.

Tri družinske oskrbovalke izstopajo po tem, da imajo zelo zahtevne družinske člane. Ramovš (2014: 20) pojasnjuje, da poleg telesnih in duševnih bolezni obstajajo še socialne bolezni, ko človeku obolijo sposobnosti za lepo sožitje z drugimi (npr. alkoholizem, bolešno kritiziranje, negodovanje, jamranje, tožarjenje, sitnoba ...). Pravi tudi, da se siten človek običajno nikomur ne zasmili, z njim ni nihče solidaren, zato ostaja osamljen in čim

bolj je osamljen, tem bolj je zagrenjen in siten. Posledično imajo takšni ljudje manjšo podporo od svojih družinskih članov. Družinske oskrbovalke morajo delo opravljati kot jim narekuje družinski član in še takrat opravljenega dela ne ceni in spoštuje. Še posebej trpi družinska oskrbovalka, ki zaradi ljubosumnosti moža ne sme sklepati med sosedskih odnosov in opravljati dela v okolici hiše. Njeno delo s strani moža in sorodnikov ni cenjeno, ampak delo družinske oskrbovalke kljub temu kvalitetno opravlja.

S sprejetjem tega dela so spoznale, da bo potrebnega veliko odrekanja in prilagajanja na nove razmere. Odpovedujejo se oddihom, luksuznim stvarjem, nekatere tudi svojim partnerjem in družini. Družinske oskrbovalke, ki imajo še mlajše otroke si morja niso privoščile že par let in jim je težko, saj otroci vsako leto hrepenijo po morju. Nekatere si privoščijo oddih za en teden v celem letu in še takrat imajo težave pri iskanju človeka, ki bi jih nadomestil.

V raziskavi sem ugotovila, da so družinskemu članu v največjo oporo in pomoč njihove žene in otroci. »Večji del socialne mreže starih ljudi sestavljajo družinski člani – najpogostejše otroci in partnerji -, ki tudi zagotovijo večino pomoči« (Bogataj 2003 v Hvalič Touzery 2006: 31). Potrebo po pomoči drugih ljudi pri opravljanju dela sem pričakovala, saj bi težko zmogle opravljati vsa opravila, še posebej intervjuvanke, ki so že v letih in tiste, ki so zaposlene. Pri oskrbovanju ima velik vpliv zdravje, od katerega je odvisno, koliko so sposobne in kako dolgo bodo lahko samostojno opravljale delo. Glede na to, da so vse intervjuvanke izpostavile, da imajo zdravstvene težave, lahko potrdimo, da je zdravje eden od najpomembnejših dejavnikov, od katerega je odvisno delo družinskih oskrbovalk.

Družino skrbi za družinske oskrbovalke in njihovo zdravje. Sorodniki jih ne obremenjujejo z dodatnimi deli, ker vidijo da imajo z oskrbovanjem družinskega člana dovolj dela. Sprejetje te prostovoljne naloge je velik korak v življenju, ker se zavežeš k resnosti in odgovornosti do dela. Pri nekaterih družinskih članih je bil potreben čas, da so se sprijaznili z novo nalogo njihove sorodnice in s tem tudi velikih sprememb v njihovem načinu življenja. Pri delu je zelo pomembna podpora bližnjih, ki ti da nov zagon in moč. Delo družinskih oskrbovalcev bi bilo potrebno približati vsem ljudem, ker je še vedno prikrito in marsikdo ne ve kakšna je odgovornost in potek dela.

Družinske oskrbovalke pri delu doživljajo tudi lepe izkušnje (jutranje petje, iskreni pogovori). Kot lepe izkušnje Lipar (2012: 60) našteva uživanje v družbi starejšega človeka,

skupne aktivnosti, občutek vzajemne povezanosti, osebna in duhovna rast in poglobitev vere, na oskrbovalčev pogled na oskrbovanje pa vplivajo tudi spol, starost, izobrazba in etičnost oskrbovalca. Največje zadovoljstvo oskrbovalkam je, ko na obrazu družinskega člana zagledajo nasmeh in zadovoljstvo. Nobena materialna dobrina ni tako močna, kot je zadovoljstvo nekoga, kateremu mu nudiš tisto, kar potrebuje.

Plačilo za opravljeno delo prejema le ena oskrbovalka, ki skrbi za strica. Razlogov, da je sprejela delo je bilo več (stric nima otrok, živi sam, plačilo za delo). Vsak mesec ji odstopi dodatek za pomoč in postrežbo. Nobena od njih od družinskega člana ne zahteva plačila za opravljeno delo. Družinske oskrbovalke bi potrebovale finančni dodatek za opravljeno delo zaradi občutka vrednosti v širšem okolju. Bolezni, usodni življenjski dogodki in starost so mnogokrat povezani s spremembo statusa in z njim povezanimi dohodki (Grebenc, Šabić 2013: 145). Zanje je največje plačilo za njihov trud, da je družinski član zadovoljen, čist, sit in urejen, ter da so posledično zadovoljni tudi ostali sorodniki. Zanimivo bi bilo vedeti, kaj si mislijo strokovni delavci o tem, da bi družinski oskrbovalci prejeli dodatek za opravljanje dela.

Družinske oskrbovalke svoje delo doživljajo zelo pozitivno in menim, da so s svojim opravljenim delom zelo zadovoljne. Največje zadovoljstvo jim je, da lahko pomagajo svojemu človeku in se hkrati tudi same počutijo bolje, ko naredijo neko dobro, prostovoljno delo. Tudi izkušnje Ramovša (2001: 321) pri uvajanju medgeneracijskih programov za kakovostno starost so, da pri svojem prostovoljskem delu vztrajajo leta in leta ter pri tem poudarjajo svojo izkušnjo, da so sami več dobili kakor dali. Ko jih pohvalijo ljudje iz okolice (sorodniki, prijatelji, sosedje, zdravniki, patronažne sestre) dobijo še večjo moč, da bodo opravljale to delo še naprej in še bolje. Najbolj pa so zadovoljne, ko jih pohvalijo družinski člani sami.

Sorodniki jih v zahvalo za opravljeno delo večkrat razbremenijo (pomoč v gospodinjstvu, negi), medtem pa jim omogočijo, da gredo na krajši sprehod in si spočijejo od vseh naporov. Družinski člani, za katere skrbijo, se jim zahvaljujejo s solzami sreče, z nasmehom na obrazu in z besedami, da cenijo njihovo delo. Sorodniki jim občasno omogočijo oddih v toplicah in medtem poskrbijo, da družinski član ni sam ali pa poskrbijo za majhen finančni priboljšek. Ena družinska oskrbovalka ne prejme nobene pohvale in nobene zahvale ne iz strani družinskega člana in ne iz strani sorodnikov. Menim, da bi si tudi ona zaslužila pohvale in zahvale, ker delo družinske oskrbovalke dobro opravlja.

6 SKLEPI

- Najpogostejša oblika dolgotrajne oskrbe, za katero se odločajo stari ljudje s pomočjo družine, je, družinsko oskrbovanje. Razlogi za to so previsoke cene formalnih oblik pomoči in želja po življenju v domačem okolju.
- Stari ljudje si želijo čim dlje ostati v svojem domačem okolju, obenem pa nočejo obremenjevati svojih družinskih članov.
- Stari ljudje v svoji bližini ne želijo imeti tujih ljudi, ki bi jim pomagali.
- Neformalna socialna mreža starih ljudi je sestavljena večinoma iz njihovih družinskih članov (partnerji, otroci, daljni sorodniki), s katerimi so tesno povezani, občasno jo sestavljajo tudi sosedje in prijatelji, s katerimi so v dobrih odnosih.
- Družinske oskrbovalke niso primerno usposobljene za oskrbovanje družinskega člana in čutijo potrebo po tem, da bi bilo njihovo oskrbovanje bolj konkretno in pravilno izvedeno.
- Odnosi med družinskimi oskrbovalkami in družinskim članom, za katerega skrbijo, temelji na vzajemnosti in ljubezni med njimi. Stari ljudje so v preteklosti skrbeli zanje, zato sedaj občutijo, da jim z oskrbovanjem vračajo vso njihovo dobroto.
- Odnosi med družinskimi oskrbovalkami in družinskimi člani, za katere skrbijo, so dobri, saj se drugače za to obliko pomoči ne bi odločili. Nekateri družinski člani so pri samem oskrbovanju prezahtevni, z oskrbovanjem niso zadovoljni in niti ne cenijo opravljenega dela družinskih oskrbovalk.
- Večina družinskih oskrbovalk živi skupaj z družinskim članom, za katerega skrbijo, ali vsaj v njihovi bližini, kar daje družinskim članom občutek varnosti in zagotovljeno pravočasno pomoč.
- Družinske oskrbovalke za bolj kakovostno oskrbovanje družinskega člana potrebujejo nekatere pripomočke, ki bi jim obenem tudi olajšale delo.
- Zaposlene družinske oskrbovalke težko usklajujejo službo, svojo družino in oskrbovanje družinskega člana.
- Zaradi preobremenjenosti z oskrbovanjem družinskega člana v družini in s partnerji nastajajo občasni konflikti.
- Pojavljajo se tveganja družinskih oskrbovalk pri izgubi službe, konfliktih v družini in v lastnem zdravju.

- Prostega časa in časa za sprostitev imajo družinske oskrbovalke zelo malo, saj morajo biti družinskemu članu vedno na voljo.
- Družinske oskrbovalke želijo biti bolj cenjene in si želijo za opravljeno delo prejemati finančni dodatek.
- Kaže se tudi potreba družinskih oskrbovalk po zaupniku.
- Družinske oskrbovalke imajo premalo informacij o oblikah pomoči, s katerimi bi si olajšale svoje delo pri oskrbovanju družinskega člana.
- Pomoč pri opravljanju dela družinskih oskrbovalk prejemajo od ostalih družinskih članov, sosedov in prijateljev, ki jim vedno priskočijo na pomoč ko jo potrebujejo.
- Stari ljudje imajo o drugih formalnih oblikah pomoči, ki jo nudijo lokalne organizacije, premalo informacij.
- Pri delu družinskih oskrbovalk je potrebnega veliko prilagajanja in odrekanja na vseh področjih.
- Družinskim oskrbovalkam kakovost opravljenega dela potrjujejo sami družinski člani, za katere skrbijo, patronažne sestre, sorodniki, prijatelji in sosedje.

7 PREDLOGI

- Cene formalnih pomoči, ki se izvajajo na domu uporabnikov, bi morale biti nižje, saj si jih nekateri stari ljudje ne morejo privoščiti zaradi prenizkih dohodkov. Predlagam, da bi se cene formalnih pomoči določale glede na dohodke prejemnikov pomoči, da bi lahko kakovostno živeli kljub prejeti formalni pomoči.
- Morali bi razširiti brezplačno mrežo storitev za pomoč na domu starim ljudem in podpirati izvajanje pomoči na uporabnikovem domu, saj se tam počuti najbolje. Uvesti bi morali več storitev, ki bi pomagale starim ljudem na domu, v njihovem domačem okolju.
- Stare ljudi bi morali strokovnjaki (socialni delavci, zdravstveni delavci ipd.) bolj informirati o njihovih pravicah in možnostih v primeru dolgotrajne oskrbe in jim približati vse oblike pomoči, ki so zanje primerne, na način, ki jim bo razumljiv.
- Potrebno bi bilo boljše informiranje o izvajanju usposabljanj za družinske oskrbovalce. To bi dosegli s tem, da bi se družinski oskrbovalci nekje zabeležili in bi jih s tem podatkom lahko informirali o usposabljanjih, ki bi se odvijale v njihovem okolju.
- Družinskim oskrbovalcem bi bilo potrebno omogočiti prejemanje dodatka za oskrbovanje družinskega člana in s tem tudi zdravstveno zavarovanje.
- Družinski oskrbovalci bi morali na delovnem mestu imeti skrajšan ali fleksibilen delovni čas zaradi oskrbovanja družinskega člana.
- Družinskim oskrbovalcem bi morali vsaj enkrat letno omogočiti letni dopust, da bi si odpočili in čas namenili svoji družini ter sebi.
- Za družinske oskrbovalce bi se morale izvajati supervizije, da bi lahko svoje težave pri opravljanju dela zaupali drugim družinskim oskrbovalcem s podobnimi izkušnjami. Supervizije bi izvajal strokovnjak, ki je najboljše usposobljen na tem področju, morda tudi družinski član, ki ima izkušnjo družinskega oskrbovalca in bi se dodatno usposobil za vodenje supervizije.
- Pomoč na domu bi se morala izvajati glede na potrebe starega človeka in ne v časovnem okviru (do 4 ure na dan oz. do 20 ur na teden). Predlagam, da bi se časovni okvir preklical in bi se za vsakega posameznika določil posamezni časovni okvir, ki ga potrebuje.

- Patronažno varstvo bi se moralo izvajati bolj pogosto na domu starega človeka in pred tem, o obisku, obvestiti družino starega človeka. Predlagam, da bi se zaposleni kader v patronažnem varstvu povečal, kajti s tem bi ljudje prejeli pomoč bolj pogosto in v tolikšni meri, kot jo potrebujejo.
- Poskrbeti bi morali, da bi bilo stanovanje prilagojeno za starega človeka, za katerega skrbijo družinski oskrbovalci, ki si te preureditve stanovanja ne morejo privoščiti.
- Družinskim oskrbovalcem je potrebno priskrbeti potrebne pripomočke (bolniška postelja, voziček, pripomočki za nego ipd.), ki bi jim olajšali delo pri oskrbovanju starega družinskega člana.
- Poskrbeti bi morali, da bi družinski oskrbovalci bili deležni pomoči v obliki nasvetov ali pogovorov s strani formalnih izvajalcev storitev in bi s tem pripomogli k bolj kakovostnem oskrbovanju družinskega člana.
- Spodbujati je treba socialno mrežo družinskih oskrbovalcev (stiki z družinskimi člani, prijatelji, včlanjenost v društva), saj se zaradi preobremenjenosti zaradi oskrbovanja in pomanjkanja časa, lahko le-ta s časom manjša. Spodbujati jo je treba za to, da so družinski oskrbovalci še vedno družabni ljudje in da v primeru, ko se njihova vloga družinskega oskrbovalca konča, ne ostanejo sami.
- Delo družinskega oskrbovalca bi ljudem morali bolj približati, da bi spoznali vse prednosti in slabosti tega dela in bi se posledično morda več ljudi odločalo za opravljanje te naloge.

8 UPORABLJENA LITERATURA

1. Balažič, M. (2007), *Dejavnosti in dogajanje v skupini starih za samopomoč v domu starejših Lendava*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomska naloga).
2. Bogataj, A. (2003), *Neformalne socialne mreže starih na območju CSD Škofja Loka*. Ljubljana: VSŠD (diplomska naloga).
3. Čačinovič Vogrinčič, G. (1998), *Psihologija družine – Prispevek k razvidnosti družinske skupine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
4. Čačinovič Vogrinčič, G. (2006), *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
5. Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M. (2011), *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
6. Črnak Meglič, A., Drole, J., Kobal Tomc, B., Koprivnikar, B., Lebar, L., Nagode, M., Peternej, A., Smole, H., Šonc, A., Toth, M. (2014), *Podpora samostojnemu bivanju v domačem okolju in dolgotrajna oskrba – analitsko poročilo DP5 projekta AHA.SI*. Ljubljana.
7. Dragoš, S. (2000), Socialne mreže in starost. *Socialno delo*, 4-5: 293-314.
8. Filipovič Hrast, M., Hlebec, V., Knežević Hočevan, D., Černič Istenič, M., Kavčič, M., Jelenc Krašovec, S., Kump, S., Mali, J. (2014), *Oskrba starejših v skupnosti: dejavnosti, akterji in predstave*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
9. Flaker, V., Mali, J., Kodele, T., Grebenc, V., Škerjanc, J., Urek, M. (2008), *Dolgotrajna oskrba: očrt potreb in odgovorov nanje*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
10. Frištravec, B. (2007), Patronažna zdravstvena nega – včeraj, danes, jutri: *Patronažna zdravstvena nega bolnika na domu*. Maribor: Zdravstveni dom dr. Adolfa Drolca, zbornik predavanj.
11. Grebenc, V., Šabič, A., (2013), *Ljubljanske zgodbe: biografije navadnih ljudi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
12. Hlebec, V. (2009), *Starejši ljudje v družbi sprememb*. Maribor: Aristej.
13. Hlebec, V., Nagode, M., Filipovič Hrast, M. (2014), *Kakovost socialne oskrbe na domu: vrednotenje, podatki in priporočila*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
14. Hojnik Zupanc, I. (1997), *Dodajmo življenje letom*. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.

15. Höpflinger, F. (2012), Staranje in generacijske spremembe – novo staranje novih generacij. *Kakovostna starost*, 15, 2: (3-12).
16. Hvalič Touzery, S. (2006), Vloga družinskih članov pri oskrbi starih ljudi. *Socialno delo*, 45, 1-2: 39-33.
17. Hvalič Touzery, S. (2007), »Tukaj smo! Opazite naše delo! Pomagajte nam!« - Raziskava o oskrbi starega človeka v družini. *Kakovostna starost*, 10, 2: 4-27.
18. Lamovec, T. (1993), *Spretnosti v medosebnih odnosih*. Ljubljana: Produktivnost – Management Consulting, Center za psihodiagnostična sredstva.
19. Letnar, S. (2012), *Skrb za stare: moški kot družinski oskrbovalci*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (diplomsko delo).
20. -Lipar, T. (2012a), Družinska oskrba v Kanadi. *Kakovostna starost*, 15, 3: 57-61 .
21. Lipar, T. (2012b), Družinski oskrbovalci starejših ljudi z demenco. *Kakovostna starost*, 15, 2: 60-63.
22. Lipar, T., Ramovš, J. (2012), Nova slovenska knjiga o oskrbi starejših kot izziv za prihodnost. *Kakovostna starost*, 15, 3: 80-84.
23. Mali, J. (2002), Starost, emocije in emocionalno delo v domovih za stare. *Socialno delo*, 41, 6: 317-323.
24. Mali, J. (2008), *Od hiralnic do domov za stare ljudi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
25. Mali, J. (2011), Pogled z vidika skrbi za stare ljudi: pripombe k predlogu zakona o socialnovarstveni dejavnosti. *Socialno delo*, 50, 1: 59-62.
26. Mali, J. (2012), Socialno delo s starimi ljudmi in nova socialna zakonodaja. *Časopis za kritiko znanosti*, 39, 250: 128-137.
27. Mali, J. (2013), Socialno delo s starimi ljudmi kot specializacija stroke. *Socialno delo*, 52, 1: 57-67.
28. Mali, J.(2015), *Socialna oskrba na domu: Izziv za koordinirano dolgotrajno oskrbo*. Ljubljana: Skupnost socialnih zavodov Slovenije in Gerontološko društvo Slovenije, zbornik strokovnega srečanja.
29. Mali, J., Mešl, N., Rihter, L. (2011), *Socialno delo z osebami z demenco – raziskovanje potreb oseb z demenco in odgovorov nanje*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
30. Mesec, B. (2007), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 2. študijsko gradivo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

31. Mesec, B. (2009), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1. študijsko gradivo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
32. Nastran Ule, M. (1992), *Socialna psihologija*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
33. Pečjak, V. (2007), *Psihologija staranja*. Bled: Samozaložba.
34. Pušnik, M. (2013), Pomen varovanja na daljavo za socialno delo s starimi ljudmi. *Socialno delo*, 52, 1: 73-76.
35. Ramovš, J. (1992), Socialni imunski sistem. *Socialno delo*, 31, 1-2: 130-143.
36. Ramovš, J. (2001), Prostovoljstvo pri delu z ljudmi in za ljudi. *Socialno delo*, 40, 6: 313-322.
37. Ramovš, J. (2003), *Kakovostna starost: Socialna gerontologija in gerontagogika*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
38. Ramovš, J., Kladnik, T., Knific, B. in sodelavci (1992), *Skupine starih za samopomoč, metodični priročnik*. Ljubljana: Inštitut za socialno medicino in socialno varstvo.
39. Ramovš, J., Lipar, T., Ramovš, M. (2012), Oskrba onemoglih ljudi. *Kakovostna starost*, 15, 3: 3-32.
40. Ramovš, J., Ramovš, K. (2014), *Družinska oskrba starejšega svojca – Priročnik na tečaju za družinske oskrbovalce*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje.
41. Rant, M. (2012), Samostojnost in pomoč starim ljudem pri vsakodnevnih opravilih. *Kakovostna starost*, 15, 3: 33-42.
42. Revizijsko poročilo: skrb za tiste, ki potrebujejo varstvo in nego drugih (2008). Ljubljana: Računsko sodišče Republike Slovenije.
43. Smolej Jež, S., Lebar, L., Kobal Tomc, B. (2015), *Potencial nevladnih organizacij v okviru deinstitucionalizacije skrbi za starejše*. Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo.
44. Strgar, S. (2014), *Vpliv oblike oskrbe starejših oseb na kakovost njihovega življenja*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (magistrsko delo).
45. Ušlakar, M. (2009), *Ekonomski in socialni izzivi staranja prebivalstva z vidika potreb po dolgotrajni potrebi*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta (magistrsko delo).
46. Wenger, C. (1994), *Support networks of older people: a guide for practitioners*. Centre of social policy research and development, university college of Wales.

SPLETNE STRANI:

47. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti Republike Slovenije (2016), *Družinski pomočnik*. Dostopno na:
http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/druzinski_pomocnik/
(15.10.2016).
48. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti Republike Slovenije (2016), *Oskrbovana stanovanja*. Dostopno na:
http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/izvajalci/oskrbovana_stanovanja/
(14.10.2016).
49. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti Republike Slovenije (2016), *Pomoč na domu*. Dostopno na:
http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/izvajalci/pomoc_na_domu/
(15.10.2016).
50. Mlakar, P. (2012), *Oskrbovalci: spregledani, izčrpani, obubožani in slabega zdravja*. Dnevnik. Dostopno na:
<http://www.irssv.si/upload2/35%20Oskrbovalci%20spregledani,%20obubozani%20in%20slabega%20zdravja.pdf> (11.10.2016).
51. Ramovš, J. (2003), *Kakovostna starost*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka. Dostopno na: <http://www.inst-antontrstenjaka.si/gerontologija/slovar/1432.html>
(14.11.2016)
52. Ramovš, J. (2011), *Potrebe v starosti*. *Kakovostna starost*: revija za gerontološko in medgeneracijsko sožitje. Dostopno na:
<http://www.inst-antontrstenjaka.si/tisk/kakovostna-starost/clanek.html?ID=983>
(2.12.2016).
53. *Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju*. Dostopno na:
<http://www.uradni-list.si/1/content?id=110802> (2.11.2016).

9 PRILOGE

Priloga 1: VPRAŠALNIK

OSNOVNA VPRAŠANJA:

Starost:

Spol:

Izobrazba:

Poklic, ki ga opravljate:

Opišite svojo družino (kdo jo sestavlja):

Kakšna so vaša vsakdanja opravila?

Kakšno je vaše zdravje? Kako se počutite? Imate kakšne kronične bolečine?

RAZPETOST MED DRUŽINO, SLUŽBO IN MED UPORABNIKOM

Opišite človeka za katerega skrbite (Koliko je star, kdo vse sestavlja njegovo družino, koliko otrok ima, kdo vse živi v hiši poleg njega, kakšno je njegovo zdravje?).

Ali živite s človekom za katerega skrbite? DA NE

Kako daleč stran živi človek, za katerega skrbite?

V kakšnem razmerju ste s tem človekom?

Ali je bila na voljo še kakšna druga rešitev za oskrbo vašega družinskega člana, in zakaj ste se odločili za to, da boste opravljali delo družinskega oskrbovalca?

Kako oz. na kakšen način preživljate čas s tem človekom?

Kako pomagate temu človeku?

Koliko časa na dan namenite temu človeku? Koliko časa ste v službi in koliko časa ste s svojo družino? Kako se posvečate svojim družinskim članom?

Koliko in na kakšen način trpi vaša služba zaradi opravljanja dela kot družinski oskrbovalec? Kako preživite z zaslužkom, ki ga zaslužite? Ali si s tem lahko privoščite kakšen oddih zase ali kakšno drugo luksuzno stvar? Koga vse preživljate z vašimi prihodki in ali vam kdo finančno pomaga?

Kako vaši sodelavci sprejemajo to, da ste kdaj odsotni zaradi človeka, za katerega skrbite?

Koliko ur na dan si vzamete časa zase? Kako ta čas izkoristite?

Zakaj ravno vi opravljate delo družinskega oskrbovalca?

Prosim navedite lepo izkušnjo vezano na pomoč družinskemu članu.

POTREBE DRUŽINSKIH OSKRBOVALCEV

Kako skrbite, da je stanovanje primerno za človeka, za katerega skrbite in hkrati primerno za vas in vašo družino? Ali imate dovolj veliko stanovanje za vse družinske člane? Kje ste zagotovili prostor za človeka za katerega skrbite? Prosim zaupajte mi, če imate s stanovanjem še kakršne koli težave, ki ovirajo vaše delo in zadovoljstvo v vašem gospodinjstvu?

Na katerem področju zaznavate največje pomanjkljivosti? Kje bi potrebovali več znanja oz. usposabljanja?

Katere stvari bi vam pripomogle k bolj kvalitetnemu opravljanju dela?

Kakšnega varstva pri delu ste deležni oz. ali ste zavarovani v primeru če se vam kaj zgodi pri opravljanju tega dela?

Na katerem področju največ tvegate pri opravljanju tega dela in kakšno je to tveganje (npr. izguba službe, prepiri v družini, premalo prostora v stanovanju, ipd.)?

Kako sodelujete z drugimi, za družinskega člana (za katerega skrbite), pomembnimi ljudmi kot so npr. patronažna sestra, zdravniki, njegovi prijatelji, sosede ipd.? Kakšen odnos je med vami?

Kako poteka vaš običajen dan? Kako se razlikuje običajni dan ob dneva v vikendu? S čim bi se radi ukvarjali, če bi imeli na voljo več časa? Kaj pogrešate v svojem življenju? S kom bi radi preživeli več časa?

Koliko časa preživite s svojimi prijatelji in ljudmi, ki so vam blizu? Kako ta čas izkoristite? Ste vključeni v kakšno društvo v lokalni skupnosti in kako delujete tam? Vam čas dopušča opraviti vse te stvari ali bi ga potrebovali več?

Ste se že kdaj udeležili kakšnega izobraževanja za družinske oskrbovalce? Zakaj ja/zakaj ne? Kje ste bili na izobraževanju? Kaj ste se na izobraževanju novega oz. uporabnega naučili?

TEŽAVE S KATERIMI SE SPOPADAJO DRUŽINSKI OSKRBOVALCI

Kdo vam pri tem delu družinskega oskrbovalca pomaga, če sploh kdo?

Kaj vam pri opravljanju te naloge povzroča največje težave? Kaj bi se moralo spremeniti, da bi se te težave odpravile?

S kakšnimi stiskami se srečujete pri tem delu?

Ste kadar koli imeli težave v službi zaradi te naloge, ki jo opravljate? Kako to sprejema vaša lastna družina? Se je že pojavil kakšen konflikt zaradi tega?

Kako opravljanje te naloge vpliva na vaše zdravje?

VRSTE IN NAČINI PRIDOBLEJENE POMOČI

Kako rešujete težave in stiske s katerimi se soočate pri opravljanju naloge družinskega oskrbovalca?

Na koga se obrnete, ko se znajdete v stiski? Glede katerih težav se po navadi obrnete na tega človeka in kako vam pomaga?

Koliko pomoči prejimate s strokovnega vidika? Bi je potrebovali več? V kakšni obliki bi to pomoč potrebovali?

Koliko oz. ali sploh prejimate kakršno koli plačilo za to opravljeno delo?

Kdo vam potrjuje kakovost vašega dela kot družinskega oskrbovalca?

Kako, na kakšen način se vam družinski člani zahvaljujejo za to opravljeno delo?

Ste se kdaj obrnili po pomoč na center za socialno delo, ali kakšnemu socialnemu delavcu? Kako vam je le ta pomagal? Glede katere težave ste se obrnili nanj? Do katerih rešitev sta prišla na koncu pogovora?

Priloga 2: OSNO, AKSIALNO KODIRANJE

1. OSNOVNI PODATKI

DRUŽINSKI OSKRBOVALEC

➤ ZDRAVJE

- Zdravje je letom primerno (A – 12, B – 11, E – 122, I – 7)
- Povišan krvni tlak (A – 13, B – 15, C – 8)
- Pogosta vnetja mehurja (A – 14)
- Prehajanje v menopavzo, posledično slabi dnevi (A – 15)
- Bolečine v hrbtenici (A – 16, B – 14, F – 13, G – 88)
- Na zdravje oskrbovalca fizično to delo na vpliva (A – 144, H – 142, J – 94)
- Psihično vplivanje tega dela na oskrbovalca (A – 145, B – 171)
- Težave s sklepi (B – 12)
- Težave s koleno (B – 13)
- Vsakodnevno jemanje zdravil (B – 16)
- Slabša vidljivost in nošenje očal (B – 17, D – 14, E – 12, H – 11)
- Fizično vplivanje tega dela na oskrbovalca (B – 172)
- Pride dan z bolečinami v kolenih in kolkih (B – 176)
- Pride dan, ko zelo težko hodi (B – 177, D – 13, E – 14)
- Zdravje je za enkrat še dobro (C – 7, G – 7, H – 10, I – 125, J – 6)
- Pod vplivom stresa se ji zviša krvni tlak (C – 127)
- Pod vplivom stresa doživi glavobol (C – 128, D – 126)
- Rahla možganska kap pred kratkim (D – 9)
- Pogosti glavoboli (D – 10)
- Težave z želodcem (D – 11)
- Bolečine v sklepih zaradi starosti (D – 12)
- Občasne bolečine ob koncu dneva (D – 69)
- Pogoste psihične motnje oskrbovalca (D – 125)
- Trenutno je zdravje slabše (E – 9)
- Bolečine v kolku (E – 10)
- Poškodba gležnja (E – 11)
- Jemanje tablet za krvni tlak (E – 13)
- Izčrpavanje oskrbovalca iz dneva v dan (E – 119)
- Poleg družinskega člana je potrebno prenašati še svoje bolečine (E – 121)
- Dve operaciji na hrbtenici (F – 14)
- Čakanje na še eno operacijo (F – 15)
- Bolečine ob dvigovanju bremena (F – 16)
- Majhne težave z nizkim krvnim tlakom (F – 17)
- Operirana na žolčnih kamnih (F – 18)
- Drugo je še v mejah normale (F – 19)
- Pozitivno vplivanje na zdravje in boljša volja zaradi opravljenega dobrega dela (F – 217)

- Negativno vplivanje na zdravje zaradi stresa (F – 219)
- Vplivanje na zdravje zaradi bolečin v križu (F – 221, G – 127)
- Zdravje oskrbovalca trpi (G – 86)
- Operacija kile (G – 89)
- Prepoved dvigovanja težkih stvari in naprežanja (G – 90)
- Ves čas pod stresom (H – 134)
- Težave s sluhom (I – 8)
- Sprememba razpoloženja ob spremembi vremena (I – 126)
- Počutje je super (J – 7)
- Nobenih bolečin (J – 8)
- IZOBRAZBA
 - Poklic
 - Poklic trgovke (A – 1)
 - Gospodinja (B – 2, C – 2, D – 1, E – 1, I – 1, J – 1)
 - Prodajalka v trgovini z oblačili (F – 2)
 - Poklic družabnice (G – 2)
 - Policistka (H – 1)
 - Izobrazba
 - Dokončana osnovna šola (B – 1)
 - Tekstilni tehnik (C – 1)
 - Ekonomski tehnik (F – 1)
 - Gostinski tehnik (G – 1)
- DRUŽINA
 - Obiskovanje družine
 - Obiski hčerke z družino skoraj vsak dan (B – 59)
 - Obisk in druženje sorodnikov med vikendi (E – 94)
 - Ne obiskovanje otrok zaradi oddaljenosti, služb in družin (F – 21)
 - Obisk ostalih družinskih članov med vikendi (F – 79)
 - Obiski skoraj samo od družinskih članov (H – 100)
 - Ob vikendih obisk sina z družino (I – 90)
 - Občasno ob vikendih obisk moževih bratov in sester (I – 91)
 - Vračanje otrok z družinami med vikendi (J – 69)
 - Družina od družinskega oskrbovalca
 - Družino sestavljajo mož, dva otroka, stara 25 in 19 let (A – 2)
 - Šoloobvezna otroka (A – 3, C – 40)
 - Ima še oba starša (A – 4)
 - Družino sestavljajo mož, sin, hčerka, zet, vnukinja in vnuk (B – 3)
 - Družino sestavlja mož in dva otroka (D – 2)
 - Družino sestavljajo mož, hčerka in dva sinova (E – 2)
 - Družino sestavljajo mož in dva otroka stara 15 in 20 let (F – 3)
 - Družino sestavljajo partner in dve hčerki s partnerjema (G – 3)
 - Je hči edinka (H – 2)
 - Družino sestavljajo oče, mož in dva otroka stara 26 in 24 let (H – 3)
 - Družino sestavljajo mož in dva otroka z družinama (I – 2)

- Družino sestavljajo mož, 5 sinov, 9 vnukov in snahe (J – 2)
- Nudenje sinu strehe nad glavo (J – 32)
- Druženje z družinskim članom
 - Druženje s starši ves dan (A – 33)
 - Največ druženja v času moške službe (A – 34)
 - Petje starih pesmi (A – 35)
 - Pogovarjanje o otroštvu (A – 36)
 - Pogovarjanje o sedanjosti (A – 37)
 - Preživetega je veliko časa s staršema (A – 49)
 - Druženje z očetom (H – 34)
 - Vnuka možu krajšata čas in ju ima zelo rad (I - 19)
- NUDENJE POMOČI
 - Pomoč družinskemu članu
 - Pomoč pri osebni higieni (A – 38, F – 59, J – 22)
 - Menjavanje plenice (A – 39, D – 30)
 - Prinašanje hrane v posteljo (A – 40)
 - Urejanje finančnih zadev (A – 41, B – 49, F – 61, G – 42, J – 25)
 - Prinašanje pokojnine (A – 42)
 - Skrb za jemanje zdravil (A – 43, C – 24, H – 38)
 - Skrb za redne preglede (A – 44)
 - Spremljanje na sprehod (A – 45)
 - Skrb, pred padcem (A – 46)
 - Pomoč pri umivanju (A – 47, B – 46, C – 22, D – 29, E – 34, G – 36)
 - Kuhanje kosila (A – 48, E – 35, H – 40, I – 31, J – 23)
 - Hranjenje moža (B – 43, I – 28)
 - Umivanje moža (B – 44, I – 27)
 - Oskrbovanje rane (B – 45)
 - Pomoč pri oblačenju (B – 47, D – 32, E – 33)
 - Pomoč pri premikanju (B – 48)
 - Skrb za plačevanje položnic (B – 50)
 - Pomoč pri hranjenju (B – 51, C – 23, D – 31, F – 54, F – 60, H – 33)
 - Pomoč pri previjanju (C – 25)
 - Pomoč s pogovarjanjem (C – 26, F – 62)
 - Pomoč pri urejanju drugih zadev (C – 27)
 - Sprotno tolaženje mame (C – 131)
 - Če je mama slabe volje jo pelje na vrt (C – 132)
 - Pomoč družinskemu članu z vsemi opravili (D – 28, F – 58, G – 43, I – 33, J – 24)
 - Vedno ne gre pomagati (D – 118)
 - Večkrat na dan menjavanje vrečk za blato in urin (E – 37)
 - Ob taščinem slabem dnevu potrebna pomoč oskrbovalke pri hranjenju (F – 29)

- Pred službo bujenje, umivanje, menjanje plenice ter hranjenje tašče (F – 45)
- V času službe tašči malico prinese soseda (F – 46)
- Trud in prilagajanje njenih besedam (F – 64)
- Vračanje tašči za vse kar je storila v preteklosti zanje (F – 218)
- Prinašanje kosila (G – 30, G – 38, H – 40)
- Občasno masiranje družinskega člana, da ne dobi preležanin (G – 35, I – 35)
- Prinašanje hrane (G – 37, H – 59)
- Vožnja k zdravniku (G – 39)
- Prinašanje zdravil (G – 40)
- Priprava tablet v posodico za naslednji dan (G – 41)
- Pomoč očetu pri nakupu hrane (H – 28)
- Pomoč pri negi (H – 32, I – 26)
- Pomoč pri vsakodnevnih hišnih opravilih (H – 36)
- Skrb za očetovo zdravstveno stanje (H – 37)
- Dajanje očetu občutek, da ni sam (H – 39)
- Nudenje toliko pomoči, kolikor je oče potrebuje (H – 44)
- Ob pravilni razporeditvi časa, vseh nalog ni težko opraviti (H – 45)
- Sprejemanje moževih obiskov (I – 30)
- Pranje (I – 32)
- Mazanje moža (I – 36)
- Človeku je treba dajati upanje v življenje (I – 78)
- Človeku je treba vlivati pozitivno energijo (I – 79)
- Zjutraj pomoč možu priti na voziček (J – 21)
- Pomaganje možu priti do ustanov, ki jih mora obiskati (J – 26)
- V primeru moževe bolezni je potrebne več nege (J – 100)
- Opravljanje dela z veseljem
 - Ni ji težko skrbeti za družinskega člana (A – 87)
 - Skrb zanj dokler bo potrebno (B – 84)
 - Skrb zanj dokler bo zmogla (B – 85)
 - Tega dela ji ni breme početi (B – 91, E – 25)
 - Opravljanje dela ji ni problem (D – 54)
 - Želja pomagati možu (D – 117)
 - Dobro počutje ob pomaganju drugim in opravljanjem dobrega dela (F – 109)
 - Pomaganje z veseljem (I – 58, J – 15)
 - Opravljanje vsakega dela z dobro voljo (I – 127)
 - Opravljanje dela z ljubeznijo do moža (J – 16)
 - Veselje do pomaganja svoji ljubljeni osebi (J – 39)
 - Ni ji težko pomoči vračati (J – 41)
 - Opravljanje dela z ljubeznijo (J – 90)
 - Pomaganje drugim pomoči potrebnim (J – 93)
- Samouk za to delo

- Postopno uvajanje v te zadeve (B – 37)
- Naredila je tisto, kar je znala (B – 114)
- Skozi vso življenje poznavanje družinskega člana in njihove želje in potrebe (C – 56)
- Izmenjavanje izkušenj med ljudmi (C – 96)
- Pogovori z ljudmi s podobnimi izkušnjami in nabor potrebnega znanja (C – 99)
- Opazovanje patronažne sestre pri opravljanju dela in s tem učenje (D – 110)
- Učenje vedno novih stvari (F – 113)
- Znanje le od patronažne sestre (F – 132)
- Delo samo narekuje, kako pomagati možu (J – 54)
- Lepe izkušnje pri tem delu
 - Več lepih izkušenj (A – 73)
 - Najlepša izkušnja je skupno jutranje petje (A – 74)
 - Lepa izkušnja, ko vidiš da so ti starejši ljudje hvaležni za vse, kar narediš zanje (C – 46)
 - Veselje mame, ko jo zagleda po času njene odsotnosti, kar ji da dodatno moč za naprej (C – 142)
 - Ni lepih izkušenj pri opravljanju tega dela (E – 56)
 - Prejemanje nasvetov od tašče (F – 65)
 - Veliko dobrih izkušenj pri tem delu (F – 112)
 - Dobivanje nasvetov, kako se zdraviti z domačimi zelišči (F – 114)
 - Dobivanje nasvetov za kuhanje (F – 115)
 - Dobivanje drugih življenjskih nasvetov (F – 116)
 - Vsak nov dan s taščo je nov izziv (F – 117)
 - Lepa izkušnja je iskren pogovor s stricem (G – 66)
 - Lepa izkušnja je ob praznikih prejem majhnih pozornosti (G – 67)
 - Nasmeh družinskega člana je lepa izkušnja (H – 75)
 - Zadovoljstvo na njegovem obrazu (H – 76)
 - Najlepša izkušnja je moževo priznanje, da je pridna in se trudi (I – 62)
 - Veselje moža z imetjem takšne dobre žene (I – 63)

➤ DOHODKI

- Dohodki družinskega oskrbovalca
 - Ne prejetje pokojnine (B – 61, I – 42)
 - Nima zaslužka (C – 33)
 - Preživetje s svojim zaslužkom (F – 87)
 - Za preživetje je dovolj denarja (F – 89)
 - Minimalna plača v službi kot družabnica (G – 26)
 - Preživetje iz meseca v mesec s svojim zaslužkom (H – 57)
- Poraba dohodkov
 - Poraba pokojnine za položnice (B – 69)
 - Poraba pokojnine za hrano (B – 70)

- Poraba pokojnine za življenje nujne stvari (B – 71)
- Z moževo pokojnino možno poravnati samo položnice za stanovanje (D – 45)
- Redno plačevanje položnic (D – 65)
- Preživljanje sebe, družine in tašče (F – 93)
- Preživljanje hčerke, ki je še doma, s svojimi prihodki (G – 52)

➤ PROSTI ČAS

▪ Čas za sprostitev

- Vedno najden čas zase (A – 64)
- Pitje časa (A – 65)
- Branje revij (A – 66)
- Obisk prijateljice (A – 67)
- Krajši sprehodi v gozd (A – 68)
- Brez prostega časa ne bi zmogla (A – 69)
- Sprostitev z možem v toplicah (A – 107)
- Ukvarjanje z rečmi, ki jo veselijo (A – 108)
- Eno urni skupni počitek na dan (B – 78)
- Čas zase si privošči med gledanjem nadaljevalk (B – 80, I – 52)
- Pletenje nogavic (B – 81, J – 71)
- Popoldanski počitek (B – 136)
- Gledanje kakšne oddaje na televiziji (B – 137)
- Spanje (B – 138)
- Spomladi obiskovanje gasilskih vaj (B – 149)
- Skoraj nič časa zase (C – 38)
- Čas zase preživet z listanjem po reviji (C – 41)
- Čas zase preživet z delom na vrtu (C – 42)
- Čas zanjo ob kuhanju kosila (D – 48)
- Čas zanjo je pri umivanju (D – 49)
- Gledanje oddaje po večerih skupaj z možem (D – 50)
- Čas za počitek (D – 70)
- Reševanje križanke v prostem času (E – 48)
- Enkrat letno eno tedenski oddih na morju (F – 90)
- Pol ure na dan čas zase (F – 104)
- Branje knjig pred spanjem (F – 105, J – 37, J – 72)
- Med vikendi privoščiti si sproščujočo kopel (F – 106)
- Pozimi kvačkanje (F – 107)
- Ponoči največ časa zase, ko se naspi za nov delovni dan (F – 108)
- Gledanje televizije (F – 172)
- Vzeti si čas glede na urnik (G – 56)
- Prosti čas izkoriščen za branje knjig (G – 59)
- Prosti čas izkoriščen za delo na vrtu (G – 60)
- Večja sprostitev z družino med vikendi (G – 95)
- Enkrat letno 5 dnevni oddih na morju z družino (H – 60)
- Občasna hoja do očetove hiše in sprostitev v tem času (H – 66)

- Ob pravilni razporeditvi časa se zmore vse (H – 67)
- Narava tam je primerna in sproščujoča (H – 106)
- Eno uro na dan čas zase (I – 51)
- Čas za sprostitev med skrbjo za svojo osebno higieno (I – 53)
- Vsakodnevna 15 minutna hoja po mleko (I – 54)
- Hranjenje živali (I – 55)
- Pogovarjanje z živalmi in prejetje od njih pozitivne energije (I – 56)
- Zvečer sledi čas zanjo (J – 36)
- Druženje s prijatelji (J – 73)
- Igranje z vnuki (J – 74)
- Dan sproščanja (J – 107)
- Preživljanje vikenda
 - Običajni dnevi se ne razlikujejo od vikendov (A – 103, D – 89)
 - Več časa z možem med vikendom (A – 104)
 - Obisk brata in sestre med vikendom (A – 105)
 - Vikendi se od delovnih dni ne razlikujejo (E – 92)
 - Obisk svete maše med vikendi (E – 93, J – 79)
 - Manj stresno med vikendi (G – 97)
 - Večja sprostitev med vikendi (G – 98)
 - Nabiranje energije med vikendi za nov delovni teden (G – 99)
 - Preživljanje časa z ljudmi, ki so mi blizu, večino med vikendi (G – 100)
 - Ob prostem vikendu odhod na kopanje (H – 61)
 - Ob vikendih preživetega več časa z očetom (H – 103)
 - Ob vikendih je z očetom družina (H – 104)
 - Ob vikendih več prostega časa kot med tednom (I – 92, J – 70)
 - Med vikendi trud ustreči vsem, kar je v njeni moči (J – 80)
- Prosti čas
 - Nekaj prostega časa preživi s prijatelji (A – 113)
 - Igranje flavte pri godbi (A – 116)
 - Redno obiskovanje vaj (A – 117)
 - Ves dan preživi doma (B – 39)
 - Ukvarjanje s pletenjem (C – 92)
 - Ukvarjanje s kvačkanjem (C – 93)
 - Opravljanje gasilskih zadev (F – 170)
 - Čas dopušča opravljanje tega dela (F – 186)
 - Z veseljem spremljanje moža, ki je dirigent, na izlet z godbo (G – 104)
 - Občasno časa dovolj (I – 102)
- Obiskovanje prijateljev
 - Večkratni obiski očetovih prijateljev (A – 100)
 - Večkratni obiski maminih prijateljic (A – 101)
 - Občasni sprehodi z mamo do njene prijateljice (A – 103)
 - Večkratno obiskovanje prijateljev (B – 125)

- Dolgčasa ni, zaradi obiskovanja prijateljev (B – 142)
- Želja po pogostejšem druženju s prijatelji (C – 123)
- Mož vesel vsakega obiska (D – 96)
- Mož ni dovolj družaben (E – 84)
- Ker ima soseda tudi mož rad lahko pride na pogovor in na kavico (E – 128)
- Prijateljstvo tašče do sosede (F – 48)
- Soseda rada hodi k njim na obisk (F – 49)
- Skupno pitje kave ali čaja (F – 50)
- Vesela ob obiskih prijateljev, sosedov in sorodnikov (F – 156)
- Zadovoljstvo tašče ob obiskih prijateljev in klepet z njimi (F – 157)
- Preživljanje časa doma s prijatelji in sosedi ko pridejo na obisk (F – 180)
- Obiskovanje prijateljev (G – 101, G – 102)
- Redko obiskovanje očeta zaradi starosti in oddaljenosti prijateljev (H – 99)
- Občasno pripelje s seboj njegovega prijatelja (H – 101)
- Zadovoljstvo v življenju
 - V življenju ne pogreša ničesar (A – 109)
 - Kljub vsemu se vendarle lahko pogovarja z možem (B – 92)
 - Kljub vsemu se lahko pošali z možem (B – 93)
 - Časa je za enkrat dovolj za vse (B – 151)
 - Z dobro voljo se vse da narediti (C – 106)
 - Posledično ob dobri volji družinskega člana tudi dobra volja oskrbovalca (C – 133)
 - Srečna zaradi pomoči družine in usklajevanja med sabo (F – 149)
 - Ne primanjkuje ničesar (I – 50)
 - Ne pogrešanje ničesar (J – 75)
 - Vse naj ostane tako kot je (J – 91)
- VSAKODNEVNA OPRAVILA
 - Kuhanje (A – 5, B – 5, B – 135, C – 4, D – 5, E – 4, F – 6, F – 162, H – 6, I – 4)
 - Čiščenje (A – 6, H – 7)
 - Pranje perila (A – 7, B – 7, C – 6, D – 6, F – 9)
 - Skrb za družinskega člana (A – 8, B – 4, D – 7, E – 3, E – 95, F – 10, H – 4)
 - Skrb za družino (A – 9)
 - Priložnostna dela (A – 10)
 - Hobiji (A – 11, F – 12)
 - Pospravljanje (B – 6, C – 3, D – 4, F – 7, I – 3)
 - Likanje (B – 8, F – 8)
 - Pomivanje posode (B – 9)
 - Skrb za živali (B – 10, B – 133, E – 8, I – 6, J – 4)
 - Jemanje vsakodnevnih zdravil (B – 132)

- Opravki okoli hiše (B – 134)
- Negovanje družinskega člana (C – 5, I – 5)
- Skrb za otroke, da gredo v šolo (C – 78)
- Previjanje in umivanje družinskega člana (C – 79, C – 82, C – 84)
- Hranjenje družinskega člana (C – 80, F – 163)
- Priprava za kuhanje kosila (C – 81)
- Pripravljanje popoldanske malice (C – 83)
- V bloku drugega dela ni potrebno opravljati (D – 8)
- Dnevi se ponavljajo iz dneva v dan (D – 88, H – 102)
- Gospodinjstvo (E – 5, F – 168, G – 6, J – 3)
- Vrt (E – 6)
- Njiva (E – 7)
- Služba (F – 11, G – 4, H – 5)
- Po prihodu iz službe kuhanje kosila (F – 53)
- Priprava kosila za moža in otroke in skupno kosilo (F – 73, F – 164)
- Urejanje in odhod v službo (F – 161)
- Priprava obroka zvečer in hranjenje tašče (F – 171)
- Obisk pri stricu (G – 5)
- Skrb za očetovo okolico (H – 8)
- Skrb za očetovo hišo (H – 9)
- Kuhanje kosila tudi ostalim družinskim članom (I – 38)
- Opravljanje drugih opravil, medtem ko so drugi v službi (I – 39)
- Urejanje okolice (J – 5)

DRUŽINSKI ČLAN

➤ DRUŽINA

- Družina družinskega člana
 - Družina družinskega člana znaša 6 otrok (C – 10)
 - Njegovo družino sestavljata dva nečaka z družinama (G – 9)
 - Stričeva žena je umrla pred dvema letoma (G – 10)
 - Stric ni imel otrok (G – 11)
 - Očetova žena je umrla pred 20 leti (H – 15)
- Oddaljenost družinskih članov
 - Hčerka živi s svojo družino le nekaj metrov stran (B – 58)
 - Imata 3 otroke, ki ne živijo doma (E – 21)
 - Družino sestavljajo še oba starša in brat, ki so oddaljeni nekaj kilometrov (F – 5)
 - Stric je oddaljen 7 kilometrov stran (G – 17)
 - Brat zaradi prevelike oddaljenosti ne bi zmozel (G – 62)
 - Ne živi v enaki hiši kot oče (H – 19)
 - Oddaljenost 2 kilometra ne predstavlja velike ovire (H – 22)

➤ ZDRAVJE

- Zdravje družinskega člana

- Mama ima demenco (A – 24)
- Domišljanje mame o nasilju doma (A – 25)
- Moževo zdravje ni dobro (B – 20, G – 14, I – 11, J – 11)
- Postopno kvarjenje centra za ravnotežje (B – 21)
- Obsodba na voziček (B – 22)
- Hoditi ne more (B – 25)
- Težave z visokim krvnim tlakom (B – 26)
- Vsakodnevno jemanje zdravil (B – 27)
- Pogosto jemanje antibiotikov (B – 28)
- V postelji že 4 leta (C – 12)
- Zelo slabo zdravstveno stanje moža (D – 16)
- Mož ne hodi in ne more več skrbeti zase že 6 let in pol (D – 17)
- Mož ima vrečko za urin in blato (E – 17)
- Zdravje tašče je zelo slabo v zadnjih letih (F – 22)
- Prisotnost demence in pozabljanje nekaterih stvari (F – 30)
- Ob slabem dnevu včasih ne prepozna sorodnikov ali jih zamenja s kom drugim (F – 31)
- Parkinsonova bolezen (G – 15)
- Bolezen je zelo napredovala (G – 16)
- Očetovo zdravje ni več dobro (H – 14)
- Odprte rane očeta (H – 86)
- Odkritje raka pri operaciji kolka (I – 13)
- Zaradi poškodbe kolka ne more stopiti na nogo (I – 15)
- Odkrite metastaze že po celem telesu (I – 17)
- Zaradi razširjenosti raka, ga ne čaka več dolgo življenje (I – 60)
- Težave s srcem (J – 12)
- Razlog za hendikep družinskega člana
 - Oče po zlomu kolka pristal na postelji (A – 21)
 - Mama izgubila moči zaradi dela v kamnolomu (A – 23)
 - Priklenjen na posteljo zaradi prebolele pljučnice (B – 23)
 - Ob padcu si je zlomil kolk (I – 12)
 - Od operacije naprej je priklenjen na posteljo (I – 14)
- Zmogljivosti družinskega člana
 - Premikanje mame s pomočjo hojce (A – 19)
 - Ob obisku zdravnika ima mama dober dan (A – 84)
 - Čuti noge in jih lahko premika (B – 24)
 - Pomoč družinskega člana pri delu (B – 110)
 - Pomoč družinskega člana pri dvigovanju s pomočjo držala za roke (B – 111)
 - Prikimavanje družinskega člana, ko mu kosilo ustreza (D – 27)
 - Premikanje moža s pomočjo hojce (E – 16)
 - Spodbujanje moža ob lepšem in toplem vremenu, da gre na zrak (E – 31)
 - Samostojno prehranjevanje moža (E – 36)

- Lahko hodi sam a ne več sigurno (E – 64)
 - Ne zmožnost hoje (F – 23)
 - Ne zmogljivost iti na stranišče (F – 24)
 - Ne zmogljivost skrbeti za osebno higieno (F – 25)
 - Ne zmogljivost skrbeti za finance (F – 26)
 - Če dobi obrok na pladnju se hrani sama (F – 27)
 - Poslabšanje pri samostojnem hranjenju, saj je popackana (F – 28)
 - Občasno je vse v najlepšem redu (F – 81)
 - Sam ne more kuhati (G – 31)
 - Hoja na stranišče s pomočjo hojce (G – 32)
 - Večino časa družinski član leži (G – 34)
 - Denarja ima stric dovolj za plačevanje položnic (G – 70)
 - Denarja ima stric dovolj za plačevanje hrane (G – 71)
 - Plačevanje položnic z očetovo pokojnino (H – 27)
 - Težja hoja (H – 80)
 - Težko stoji (H – 128)
 - Lahko še hodi (H – 131)
 - Ponosna na moževo sodelovanje pri vsem, pri čemer mu pomaga (J – 42)
 - Ni mogoče priti po stopnicah (J – 48)
 - Potrebe družinskega člana
 - Oče potrebuje več pomoči, ker ne more več hoditi (A – 18)
 - Brez njihove pomoči mama onemogla (C – 52)
 - Družinski član potrebuje človeka, ki ga ima rad in skrbi zanj (C – 53)
 - Družinski član potrebuje nego skozi ves dan (C – 69)
 - Potreba po večjih pokojninah starih ljudi za lažje preživetje (C – 147)
 - Ves čas je potrebno biti v bližini moža (D – 47)
 - Mož potrebuje pomoč druge osebe (E – 18, E – 38, H – 17)
 - Odvisnost moža od oskrbovalca (E – 27)
 - Za enkrat družinski član še ne potrebuje 24 urne nege na dan (G – 51)
 - Ugajanje samote in narave očetu (H – 74)
 - Do smrti naj bo v krogu najbližjih (I – 23)
 - Priporočilo zdravnikov za sprejem moža v domačo oskrbo (I – 59)
 - Stiske družinskega člana
 - Težko sprijaznjenje družinskega člana z hendikepom (B – 112)
 - V primeru da bi mož vedel za bolezen, bi bil slabe volje (I – 120)
- PROSTORI V HIŠI
- Prostor za družinskega člana
 - Starša bivata v pritličju (A – 76)
 - Mož ima v spalnici bolniško posteljo (B – 76)
 - Primernost spalnice za moža (B – 101)

- Domače počutje v spalnici (B – 102)
- Spanje poleg njega (B – 103)
- Mama ima svojo sobo, da je ne motijo (C – 18)
- Mož je v spalnici, na enaki postelji kot žena (D – 66)
- Prostor od družinskega člana je spalnica (E – 66)
- Umivanje, menjavanje vrečk za urin in blato v spalnici (E – 67)
- Vedno odprta vrata v taščino spalnico (F – 56)
- Podrtje stene v taščini sobi in pridobitev večjega prostora za njeno sobo (F – 118)
- Zmontiranje televizorja v taščino sobo za preganjanje dolgčasa (F – 120)
- Namestitev kavča v taščino sobo za druženje (F – 121)
- Družinski član živi sam (G – 12, H – 16)
- Stric živi v stanovanjskem bloku v pritličju (G – 13)
- Življenje očeta v samotni hiši oddaljeni od mesta (H – 13)
- Nahajanje očeta v pritličju (H – 81)
- Vse potrebno zanj se nahaja v pritličju (H – 82)
- Skupaj v sobi (I – 67)
- Prostor za ostale člane družine
 - Vsi ostali člani imajo sobe v zgornjem nadstropju (A – 77)
 - Ostali družinski člani imajo svoje prostore (C – 49)
- KLIC NA POMOČ
 - Po potrebi začneta starša kričati (A – 78)
 - Potrebna je sreča, da ju slišijo (A – 79)
 - Klic na pomoč v primeru, da kaj potrebuje (F – 57)
- ZAVRAČANJE TEGA DELA
 - Zavračanje tega dela najstnikov (A – 96)
 - Otroka tega dela ne želita opravljati (A – 124)
 - Nekateri ljudje se tega dela bolijo (C – 59)
 - Nekateri ljudje se tega dela izogibajo zaradi nepoznavanja (C – 60)
 - Ostali družinski člani tega dela ne bi zmogli opravljati (C – 155)

2. RAZPETOST MED DRUŽINO, SLUŽBO IN MED DRUŽINSKIM ČLANOM

- MOŽNE REŠITVE
 - Razlog za sprejem naloge družinskega oskrbovalca
 - Sprejetje naloge, ker edina živi poleg staršev (A – 70)
 - Sprejetje naloge zaradi dedovanja hiše (A – 71)
 - Sprejetje naloge, ker se čuti dolžno skrbeti zanju, do njune smrti (A – 72)
 - V dobrem in slabem (B – 34)

- Za to delo se ni odločila, ker je sama situacija pripeljala do tega (B – 36)
- Opravljanje dela družinskega oskrbovalca zato, ker je njen mož (B – 82, D – 51, I – 57)
- Opravljanje dela družinskega oskrbovalca, ker je on celo življenje lepo ravnal z njo (B – 83)
- Opravljanje tega dela ob spodbudi moža (B – 152)
- Odločitev, da za mamo skrbimo sami zaradi nizkih finančnih sredstev (C – 15)
- Mama skrbela za njih, ko je bila še mlada (C – 16)
- Opravljanje dela družinskega oskrbovalca, ker mama živi pri njej (C – 43)
- Družinska članica si je sama želela biti doma (C – 44)
- Drugi člani družine hodijo v službo in to delo bi jim vse otežilo (C – 45)
- Za plačilo doma ni bilo dovolj denarja, zaradi tega odločitev za negovanje moža po svojih zmožnostih (D – 20)
- Otroka tega dela ne zmoreta zaradi službe (D – 52)
- Opravljanje dela, ker vnuki nočejo (E – 49)
- Opravljanje dela, ker snaha nima časa (E – 50)
- Opravljanje dela, ker je sin v službi (E – 51)
- Opravljanje dela, ker je drugi sin v tujini (E – 52)
- Opravljanje dela, ker je hčerka bolj oddaljena (E – 53)
- Odločitev za oskrbovanje, dokler bo čas to dopuščal (F – 38)
- Skrb za družinske člane s strani tašče, ko je bila še zdrava (F – 41)
- Oskrbovanje vrnili tašči v zahvalo (F – 42)
- Sprejetje dela zaradi bivanja v isti hiši (F – 110)
- Sprejetje dela, ker je njen stric (G – 24)
- Prejemanje plačila za to delo (G – 25)
- Dodaten vir zaslužka pride prav (G – 27)
- Z bratom se odločala, kdo bo prevzel to nalogo (G – 61)
- Sprejem dela zaradi bližine (G – 63)
- Želja po narejeni uslugi pokojnemu očetu (G – 65)
- Sprejetje te naloge zaradi izpolnitve očetovih želj (H – 29)
- Sprejetje naloge, ker je v preteklosti on skrbel zanjo in za njene otroke (H – 70)
- Opravljanje tega dela zaradi želje, da je mož v dobrih rokah (J – 38)
- Druge rešitve
 - Mnogo drugih rešitev (A – 26, H – 23)
 - Vedno se najde kakšna druga rešitev (B – 30)
 - Ni želela svojemu možu privoščiti drugih rešitev (B – 31)
 - Na voljo je bilo veliko rešitev za oskrbo bolnega človeka (C – 13)
 - Zaradi oskrbovalkine starosti in slabšega zdravstvenega stanja so družinskega člana najprej želeli dati v dom za stare (D – 18)

- Bližina doma za stare in možni obiski vsak dan (D – 19)
- V primeru nezmožnosti oskrbovalca za to delo, bo potrebno ukrepati po drugih rešitvah (D – 56)
- Druge možnosti ni bilo (D – 123, J – 13)
- Ne razmišljanje o drugih možnostih (E – 22)
- Druge rešitve v primeru njene nezmožnosti opravljanja dela (E – 55, H – 30)
- Možnost socialne oskrbe odpadla, ker ne mara tujih ljudi okoli sebe (F – 37)
- Na voljo je bila rešitev odhod v dom (G – 19)
- Neugodne rešitve
 - Starša nočeta v dom (A – 27)
 - Slab občutek ob misli o odhodu v dom (A – 32)
 - Zaradi ljubezni ni želela dati moža v dom (B – 32)
 - Drugih izvedljivih možnosti ni bilo (D – 53)
 - Tašča o odhodu v dom ne želi slišati (F – 35)
 - Ne razmišljanje o rešitvi odhoda v dom (F – 36)
 - Brez njegove privolitve odhod v dom ni mogoč (G – 20)
 - Država bi družinskemu članu pobrala stanovanje (G – 22)
 - V dom za stare oče ne želi (H – 18, H – 24, I – 22)
 - Oskrba na domu pa je plačljiva (H – 25)
 - Ni mogoče si privoščiti plačljive rešitve (H – 26)
 - Ni imela srca za namestitev v kakšno ustanovo (H – 71)
 - Moža niso želeli dati v dom (I – 20)
 - Moža niso želeli dati v dom zaradi finančnih sredstev (I – 21)
 - Ni bilo rešitve, ki bi vsem ugajala (J – 14)
- ČAS ZA DRUŽINSKEGA ČLANA
 - Preživljanje časa z družinskim članom
 - Druženje z možem skoraj ves dan (B – 38, I – 24)
 - Veliko ukvarjanja z možem (B – 40)
 - Pogovarjanje z družinskim članom (B – 41, B – 79, D – 33, H – 35, I – 29, J – 18)
 - Gledanje skupaj kakšnih oddaj (B – 42)
 - Čas je namenjen večinoma možu (B – 52, E – 26, J – 67)
 - Dopoldne sta doma sama (B – 53)
 - Preživljanje časa najraje ob svojem možu (B – 73)
 - Zajtrkovanje skupaj z možem (B – 131)
 - Druženje z družinskim članom 6 ur na dan (C – 19, I – 37)
 - Veliko dela čez dan z družinskim članom (C – 21)
 - Če je potrebno ji namenijo več časa (C – 29)
 - Posvečanje vsega časa možu, ker je tako navajena že vso življenje (E – 39)
 - Na sprehod ga peljejo z vozičkom, da se s hojco ne utruji (E – 69)
 - Čas za taščo, kolikor zmore (F – 43)

- V času malice sledi klepet (F – 55)
- Ne merjenje časa z taščo (F – 66)
- Obiskovanje družinskega člana vsak dan (G – 29)
- 3 ure na dan namenjenih družinskemu članu (G – 44)
- Občasni skupni obiski strica (G – 96)
- Pomoči očetu se ne da časovno opredeliti (H – 43)
- Ob poletnih časih piknik (H – 105)
- Posvečanje možu, ker je ves čas doma (I – 25)
- Včasih je potrebnega več časa zanj, včasih pa manj (I – 34)
- Največ preživetega časa z možem (J – 17)
- Vlivanje možu upanje in pozitivne misli (J – 19)
- Vsaka sekunda je namenjena njemu (J – 27)
- Želi biti ves čas s svojim možem (J – 34)
- Oskrbovanje
 - Skrb za oba starša (A – 17)
 - Skrb za moža, ki je starejši 20 let (B – 18)
 - Oskrbovanje ji ne dela težav (B – 33)
 - Dokler bo sposobna ji delo ne bo problem (B – 35)
 - Večino dela opravi sama (B – 157)
 - Skrb za mamo, ki je stara 80 let (C – 9)
 - Običajni dnevi so delovni (C – 77)
 - V glavnem samostojno opravljanje dela družinskega oskrbovalca (C – 100)
 - Vse potrebo je mami priskrbljeno (zdravila, plenice,...) (C – 145)
 - Skrb za moža starega 70 let (D – 15)
 - Na razpolago mora biti 24 ur na dan (D – 21)
 - Skrb za moža, starega 80 let (E – 15)
 - Samostojno oskrbovanje moža (E – 20)
 - Dokler bo lahko, bo možu stala ob strani in pomagala (E – 54)
 - Nihče ne pomaga pri tem delu (E – 106)
 - Opravljanje naloge po njenih zmožnostih (E – 107)
 - Skrb za moževo mamo, ki je stara 76 let (F – 20)
 - Vseeno bo večinska oskrbovalka (F – 40)
 - Skrb za strica, starega 79 let (G – 8)
 - Opravljanje tega dela samostojno (G – 115, H – 120)
 - Skrb za očeta, starega 80 let (H – 12)
 - Sprejetje vseh ovir skupaj z nalogo skrbeti za očeta (H – 56)
 - Skrb za moža, starega 67 let (I – 9)
 - Oskrbovanje družinskega člana 1 leto (I – 16)
 - Dobro opravljanje tega dela po svojih močeh (I – 75)
 - Pri tem delu je potrebno biti vedno dobre volje (I – 76)
 - Pri tem delu je potrebno biti iznajdljiv (I – 77)
 - Kljub nasvetom se je treba znati sam (I – 140)
 - Skrb za svojega moža, starega 81 let (J – 9)

- Mnenje, da je za moža najbolje skrbeti po domačih metodah (J – 86)
- Mož je zadovoljen tako kot živi (J – 87)
- Odsotnost od družinskega člana
 - Med hranjenjem živali je odsotna od moža (B – 54, J – 29)
 - Med kuhanjem kosila e odsotna od moža (B – 55)
 - Potrebno je poskrbeti tudi za svoje zdravje in počutje, čeprav odsotnost ni všeč možu (I – 153)
 - Odsotnost zaradi nujnih opravkov (J – 30)
- Odnosi med družinskim članom in oskrbovalcem
 - Ljubezen do staršev (A – 31)
 - Poročena z možem že 45 let (B – 29)
 - Dobro razumevanje med njima (B – 74)
 - Prijetni občutki ob možu (B – 75)
 - Mama jih ne moti (C – 50)
 - Sprejetje družinskega člana takšnega kakršen je (C – 114)
 - Kot druga mama ji je družinska članica(F – 34)
 - Veselje tašče, ko zagleda oskrbovalko (F – 250)
 - Oskrbovalka je njegova nečakinja (G – 18)
 - Dobro razumevanje med njimi (G – 28)
 - S stricem vedno v dobrih odnosih (G – 64)
 - V primeru obratnega primera, bi tudi on skrbel za ženo (I – 64)
 - Potrpežljivost moža (I – 129)
 - Srečen in vesel je v njeni družbi (J – 20)
- Skupno življenje
 - Življenje skupaj s starši, možem in dvema otrokoma (A – 20)
 - Življenje skupaj s sinom (B – 19, B – 57)
 - Življenje skupaj z mamo (C – 11)
 - Živeti skupaj z možem v bloku (D – 3)
 - Živita skupaj sama (E – 19)
 - Navajena živeti skupaj (E – 24)
 - Življenje moževe mame z njimi (F – 4)
 - Skupno življenje skupaj s hčerko in njeno družino (I – 10)
 - Življenje skupaj s sinovo družino (J – 10)
- Skrbnost
 - V času odsotnosti poskrbljeno, da je nekdo s starši (A – 118)
 - Starša sta 24 ur na dan v njenih mislih (A – 132)
 - Starša se oskrbovalcu smilita (A – 134)
 - Mama se ji smili najbolj zaradi demence in ker ne ve kaj govori (A – 135)
 - Vedno na voljo družinskemu članu (B – 104)
 - Preprečiti želi slabo voljo svojega moža (B – 174)
 - Vlivanje dobre volje ves čas možu (B – 175)
 - Družinski član se oskrbovalcu smili, saj je družinski član (C – 109)
 - Potrebno paziti, da družinski član ne pade iz postelje (D – 22)

- Potrebno je paziti, da ima družinski član vse kar potrebuje (D – 24)
- Potrebno je paziti, da ima družinski član vse kar si zaželi (D – 25)
- Bedenje nad družinskim članom noč in dan (D – 34)
- 24 ur na dan namenjenih družinskemu članu (D – 35)
- Hitra vrnitev domov, da mož ni predolgo sam (D – 131)
- Skrb zanj po svojih zmožnostih (E – 23)
- Vedno najprej skrb za hranjenje tašče (F – 72)
- Ne mogoč odhod vseh od doma, nekdo mora ostati doma (F – 77)
- Trud za to, da se ne bi pogosto dogajalo (odhajanja domov iz službe) (F – 86)
- Varčevanje taščinega denarja za primer smrti (F – 94)
- Varčevanje taščinega denarja za primer krize (F – 95)
- Ne obremenjevanje tašče s selitvijo zaradi vsega doživetega v tej hiši (F – 111)
- Ob taščinem dobrem počutju jo peljejo na vrt (F – 125)
- Zjutraj najprej nega tašče (F – 160)
- Skrb za taščin popoldanski prigrizek (F – 169)
- Ne obremenjevanje svojih otrok (F – 196)
- V mislih v službi je vedno tašča (F – 204)
- V mislih doma pa je služba in druge reči (F – 205)
- Slaba lastnost je jemanje vsega k srcu (F – 207)
- Dogovor s stricевimi prijatelji, da jo obvestijo če je kaj narobe (G – 94)
- Obiskovanje očeta vsak dan (H – 31)
- Ni imela srca za selitev očeta iz njegove najljubše lokacije (H – 72)
- Hotela mu je omogočiti uživanje v svoji starosti (H – 73)
- Umik iz hiše očetu zagotovo ne bi delovali dobro (H – 78)
- Poskušanje dogovorov in urejanje zadev, da se dobro končajo (H – 96)
- Venomer skrb, da bi v času odsotnosti oče kje padel (H – 132)
- Venomer skrb, da bi zašel v gozd in se izgubil (H – 133)
- 2 krat predčasni odhod iz službe zaradi očetove slabosti (H – 136)
- Želja, da živi z njimi v hiši (I – 18)
- Želja, da mož zadnje trenutke življenja preživi kar se da kvalitetno (I – 61)
- Vedno na razpolago, če jo potrebuje (I – 68)
- Vedno je treba biti psihično močen (I – 122)
- Prva misel zjutraj je pomoč in oskrba moža (J – 66)

➤ ČAS ZA DRUŽINO

- Popoldan preživet z družino (A – 50)
- Pitje kave poleti z družino (A – 51, E – 43)
- Opravljanje dela skupaj (A – 52)
- Kuhanje kosila za vse družinske člane skupaj (A – 53, B – 60)
- Veliko časa preživetega z družino (B – 56)

- Dan preživet skupaj (C – 17, I – 96)
- Cela družina se po kosilu druži eno uro (C – 20)
- Druženje z družino kolikor je mogoče (C – 31, F – 70, G – 48, H – 49)
- Otroci jo še vedno potrebujejo (C – 39)
- S sinovoma in njunima družinama je zelo malo (D – 36)
- Obiskovanje sinov z družinama (D – 37)
- Hvaležnost oskrbovalca za pomoč od družinskih članov (D – 148)
- Posvečanje časa družinskim članom, ko jo obiščejo (E – 42)
- Pogovarjanje (E – 44, F – 47)
- Izkoriščanje časa za druženje (E – 99)
- Pikniki doma ob prisotnosti moža (E – 100)
- Skupna večerja ali ogled filma s taščo v njeni sobi (F – 71)
- Velik pomen je preživljanje časa s svojimi najdražjimi (F – 75)
- Druženje med vikendi, igranje družabnih iger ali priprava piknika (F – 78)
- Preživljanje časa večinoma z družino (F – 103, J – 28)
- Skupno kosilo (F – 165)
- Skupno pospravljanje (F – 166)
- Kuhanje kave in druženje ob kavi (F – 167, I – 98)
- Preostali čas preživet z družino (G – 46, G – 57)
- Posvečanje časa družini z vsakodnevnimi opravili (G – 49)
- Posvečanje svojim družinskim članom v času ko je doma (H – 48)
- Gledanje filma z družino (H – 50)
- Ribarjenje z družino (H – 51)
- Kopanje z družino (H – 52)
- Klepet ji dobro dene (I – 97)

➤ DRUŽENJE S PRIJATELJI

- Večkratni obiski prijateljev (A – 114)
- Klepet ob kavici (A – 115, B – 144, D – 91, F – 182)
- Pogovarjanje (B – 143, F – 181)
- Včasih pogostitev prijateljev z malico (B – 145)
- Z bližnjimi ljudmi preživet čas ob praznovanjih skupaj z mamo (C – 88)
- Doma je dovolj druženja (C – 89)
- Druženje s prijatelji in bližnjimi ljudmi, ko pridejo na obisk (D – 90)
- S prijatelji se poveselejo (D – 92)
- Klepetanje s prijatelji (D – 93)
- Objem s prijatelji (D – 94)
- Na koncu druženja vsak svojo pot (D – 95)
- Povabilo na večerjo za rojstni dan (F – 183)
- Sprehod v naravo s prijateljico (F – 235)
- Prosti čas izkoriščen za obiskovanje prijateljic (G – 58)
- Stric je v bloku obdan z veliko starejšimi prijatelji (G – 92)

- Redno obiskovanje stričevih prijateljev (G – 93)
 - Druženja s prijateljicami skoraj ni (H – 112)
 - Zelo malo druženja s prijateljicami v sedanosti (H – 113)
 - Druženje s prijatelji med vikendom (J – 78)
- SLUŽBA
- Nezaposlena (A – 29, I – 40)
 - Služba ne trpi več (A – 54)
 - Trpljenje službe v preteklosti (A – 55)
 - Preveč odsotnosti v službi (A – 59)
 - Mnogo konfliktov v službi (A – 140)
 - Prisiljeno pustiti službo (A – 143)
 - Ne predstavljanje, da bi poleg tega hodila v službo (C – 32)
 - Nemogoče hoditi v službo (C – 68)
 - 8 ur na dan preživetih v službi (F – 69, G – 45, H – 46)
 - V nujnem primeru je možen 1 urni odhod iz službe (F – 84)
 - Zaposlena oba z možem (F – 88)
 - Trud čim manjkrat manjkati (F – 100)
 - V nujnem primeru prosi za dopust (F – 101)
 - Težava v službi, ko je tašča doma pobruhala posteljo, sodelavka pa je bila na bolniški (F – 210)
 - Šefica je rekla, da tako ne bo šlo naprej (F – 211)
 - Šefica je naredila izjemo ter vskočila namesto nje (F – 212)
 - Ne trpljenje službe za enkrat (G – 50)
 - Nikoli odsotna iz službe zaradi tega dela (G – 55)
 - V službi še ni bilo težav (G – 125)
 - Zaradi službe je tudi tempo vsak dan različen (H – 42)
 - Delanje ne različne izmene (H – 47)
 - Občasno slabše volje v službi in posledično služba trpi (H – 53)
 - Občasno nesoglasja med sodelavci (H – 54)
 - Drugih težav v službi ni bilo (H – 137)
- SODELOVANJE S ZA DRUŽINSKEGA ČLANA POMEMBNI MI LJUDMI
- Nemogoče pojasniti zdravniku mamino bolezen (A – 83)
 - Dobro sodelovanje s patronažno sestro (A – 97)
 - Dobro sodelovanje s prijatelji (A – 98)
 - Dobro sodelovanje s sosedi (A – 99, J – 64)
 - Dobro razumevanje z vsemi (B – 121, G – 91, I – 86, J – 62)
 - Lep odnos s patronažno sestro (B – 122)
 - Lep odnos z zdravnikom (B – 126)
 - Občutek jeze zaradi dežurnega zdravnika, ko je imel mož pljučnico (B – 127)
 - Zdravnik ni pokazal nobenega zanimanja za moža, čeprav je še komaj dihal (B – 128)
 - Izražanje zdravnika z neprimernimi besedami (B – 129)
 - Sodelovanje z drugimi ljudmi je v redu (C – 70)

- Obiski patronažne sestre enkrat tedensko so v redu (C – 73)
 - Z zdravniki, patronažnimi sestrami, sosedi, znanci ni težav (D – 85)
 - Odnos s pomembnimi ljudmi ni najboljši (E – 87)
 - Obiski pomembnih ljudi niso tako redni kot bi morali biti (E – 88)
 - Potreba po boljši komunikaciji med ljudmi (E – 91)
 - Lep in spoštljiv odnos z ljudmi, ki so ta taščo pomembni (F – 150)
 - Zavedanje, da brez teh ljudi ne bi zmogla (F – 151)
 - Pogovor z zdravnikom ob njegovem obisku (F – 154)
 - Zdravnikova navodila za uporabo zdravil (F – 155)
 - Nobenih nesporazumov med ljudmi (F – 159)
 - Občutek, da je patronažni sestri odveč, saj ni za to da bi učila druge (F – 239)
 - Sodelovanje z zdravnikom je zadovoljivo (H – 97)
 - Na zadovoljivem nivoju so občasni obiski patronažne sestre (H – 98)
 - Takojšen obisk zdravnika ob klicu (I – 87)
 - Po potrebi so vedno na voljo sosedi (I – 88)
 - Življenje v kraju, kjer so vsi sosedje dobri drug z drugim in si med seboj pomagajo (I – 89)
 - Spoštovanje vseh ljudi (J – 63)
 - Navezanost drug na drugega (J – 65)
- **POGREŠANJE PRETEKLOSTI**
- Pogrešanje časov, ko je mož še hodil in sta lahko skupaj šla kamorkoli (B – 141)
 - Pogosto vračanje v svojo mladost z besedami (F – 32)
 - Pogrešanje druženja s prijateljicami (F – 178, H – 111)
 - Pogrešanje hoditi na telovadbo (H – 110)
 - Bolje bi bilo, da bi bil mož zdrav (I – 70)

3. POTREBE DRUŽINSKIH OSKRBOVALCEV

- **POTREBE DO:**
- Potreba po znanju:
 - Želja po znanju, kako ravnati z ljudmi z demenco (A – 85)
 - K bolj kvalitetnemu delu bi pomagal kakšen tečaj (A – 127)
 - K bolj kvalitetnemu delu bi pomagal nasvet od strokovnjaka za demenco (A – 128)
 - Potreba po pravilni oskrbi starega človeka (A – 162)
 - Pomoč potrebna v obliki nasvetov (A – 163, D – 137)
 - Potreba po učenju skozi svojo prakso (A – 164)
 - Potreba po usposabljanju pri negi (B – 107)
 - Potreba po izbiri pravih besed za tolažbo (B – 113)

- K bolj kvalitetnemu delu bi pripomoglo usposabljanje (B – 115)
- Želja po pravilnem in korektnem delu (B – 194, D – 72)
- K bolj kvalitetnemu delu bi pripomogel pogovor o tem delu in motivacija (C – 63)
- K bolj kvalitetnemu delu bi pripomoglo tudi več finančnih sredstev (C – 64)
- Potreba po brezplačni pomoči pri opravljanju tega dela (C – 148)
- Želja po učenju na domu (D – 105)
- Dobrodošlo znanje o tem, kako se s takšnim bolnikom pogovarjati (D – 138)
- Dobrodošlo znanje o tem, kako mu vlivati upanje v življenje (D – 139)
- Potreba po znanju pri pravilnem dvigovanju brez da bi trpela hrbtenica (F – 135)
- Potreba po receptih za zdravo kosilo (F – 136)
- Potreba po splošnih informacijah glede oskrbe starejših ljudi (F – 137)
- Zanimanje, kako pravilno skrbeti za osebno higieno starega človeka (F – 138)
- Potreba po izobraževanju, saj je oskrbovalka amaterka (F – 142)
- Posledično dobivanje vseh potrebnih informacij za to delo (v primeru zabeleženja družinskih oskrbovalcev) (F – 200)
- Posledično bi bili informirani o kraju kakšnega izobraževanja (F – 201)
- Potreba po nazornem prikazu, kako na lažji način dvigovati človeka in ga umiti (F – 240)
- Potreba po znanju na področju zdravstva (G – 74)
- Potrebno bi bilo prisluhni osebam, ki nudijo pomoč svojemu družinskemu članu in so brez ustreznega znanja (H – 92)
- Potreba po znanju, kako pravilno oskrbovati rane (H – 151)
- Patronažna sestra bi lahko dala več znanja in nasvetov o negi (I – 74)
- Želja po izobraževanju zaradi svojega interesa (I – 105)
- Potreba po poslušanju še drugih izkušenj družinskih oskrbovalcev (I – 106)
- Potreba po poslušanju mnenj ljudi, ki opravljajo takšno delo (I – 107)
- Potreba po pripomočkih
 - Zvonček bi olajšal delo (A – 88)
 - Nad vložka, ki diha si ne morejo privoščiti (B – 162)
 - Oba bi bila bolj spočita, če bi imela nad vložek (B – 163)
 - Bolniška postelja bi pripomogla k bolj kvalitetnemu delu (D – 75, G – 77)
 - Potreba po bolniški postelji (E – 79)

- Bolje bi bilo če bi lahko moža pri menjavi vrečk dvignila s posteljo vred (E – 80)
- Potreba po bolj kvalitetni postelji za taščo, da bi bil spanec bolj kvaliteten (F- 140)
- Delo bi bilo olajšano v primeru imetja električne postelje (F – 141)
- K bolj kvalitetnemu delu bi pripomogla masažna blazina (G – 78)
- K bolj kvalitetnemu delu bi pripomogli tudi drugi zdravstveni pripomočki (G – 79)
- K bolj kvalitetnemu delu bi pripomogli brezplačni pripomočki za oskrbovanje na domu (J – 55)
- Ne potrebno bi bilo zapravlžati za te pripomočke (J – 56)
- Potreba po sprostitvi
 - Potreba po oddihu zase in za družino (A – 129)
 - Potreba po razbremenitvi (A – 130, D – 100)
 - Ni časa za sprostitev in odklop (A – 133)
 - Potrebno bo ukrepanje v tej smeri (A – 148)
 - Potreba po popoldanskem počitku (B – 77)
 - Če bi bilo več časa bi si privoščila sprehod v naravo (C – 85)
 - Če bi bilo več časa bi šla na oddih na morje (C – 86)
 - Potreba oskrbovalca po minuti zase (C – 134)
 - Potreba po motivaciji za naprej (C – 135)
 - Ne zmogljivost oditi od doma (D – 39)
 - Želja po druženju z ženskami, s sosedami za sprostitev (E – 96)
 - Pogrešanje oddiha v toplicah (E – 97)
 - Želja po krajšem odhodu od doma (E – 114)
 - Želja po izletu (F – 76, F – 175)
 - Časa zase si ne more privoščiti (F – 102)
 - V primeru več časa udeležba na telovadbi (F – 173)
 - Želja po kopanju (F – 176)
 - Želja po oddihu samo z možem (F – 177)
 - Kljub obisku prijateljic, želja po druženju izven doma (F – 179)
 - Ni možna sprostitev (F – 220)
- Potreba po času
 - K bolj kvalitetnemu delu bi pripomoglo imeti več časa za stare ljudi (C – 61)
 - Bilo bi lahko več časa (C – 94)
 - Za obiske delavnic ni dovolj časa (C – 97)
 - Ni časa za aktivnosti (D – 98)
 - Potreba po času (D – 99, F – 139)
 - Časa zase zelo malo (E – 45)
 - Udeležba tečaja za ročna dela če bi bilo na voljo več časa (E – 102)
 - Dobrodošlega bi bilo več prostega časa (F – 188)
 - Potreba po času za druženje z možem (G – 105)
 - Potreba po času za hobije (H – 109)

- V primeru več prostega časa, želja po branju knjig (I – 93)
- V primeru več prostega časa, želja po pletenju (I – 94)
- Občasno bi potrebovala mnogo več časa za vsa želena opravila (I – 103)
- Potreba po pomoči s strokovnega vidika
 - Potreba po več pomoči s strokovnega vidika (A – 160, B – 193, E – 135, I – 141)
 - Potreba po pomoči na področju demence (A – 161)
 - K bolj kvalitetnemu delu bi pripomogli obisku strokovnih služb (C – 62)
 - Obiski patronažne sestre bi lahko bili bolj pogosti (C – 74)
 - Želja po razbremenitvi s strani strokovnih delavcev 2 uri (E – 136)
 - Potreba po pomoči v obliki pogovorov (E – 137)
 - Potreba po pomoči s svetovanjem (F – 241)
 - Potreba po pogovoru s strokovnjakom na področju družinske oskrbe (F – 242)
 - Državni sistem bi moral poskrbeti, da bi družinski oskrbovalci dobili neke minimalne finančne dodatke (F – 247)
 - Z nekim finančnim dodatkom bi pokazali, da so družinski oskrbovalci nekaj vredni v širšem okrožju (F – 248)
 - Bolje bi bilo, da bi institucije bolj prisluhnile potrebam starih ljudi (H – 91)
 - Kot prostovoljec si prepuščen samemu sebi (H – 93)
 - Večkrat bi lahko prišli pogledati očeta (H – 152)
- Potreba po zaupniku
 - Želja po nekom, s katerim bi se lahko pogovorila (B – 168)
 - Ko ljudi ob sebi najbolj potrebuješ si po navadi sam (C – 71)
 - Malo je ljudi s katerimi si je blizu (E – 98)
 - Ob doživljanju stiske se nima komu zaupati (E – 125)
- Potreba po denarju
 - Za oddih ni bilo denarja (D – 43)
 - Pripomoglo bi več finančnih sredstev (D – 79)
 - Ob večjih dohodkih bi lahko najela socialno oskrbovalko, ki bi olajšalo delo oskrbovalki (D – 80)
 - Potreba po več dohodkih za ljudi, ki negujejo svoje sorodnike (E – 112)
 - Pripomogle bi višje pokojnine (J – 50)
 - Potreba po nakupu stvari (J – 51)
 - Potreba po brezplačnih zdravniških oz. negovalkah, ki bi hodile po domovih pomagale bolnim (J – 52)

➤ STANOVANJE

- Ni bilo potrebno renoviranje stanovanja (A – 75, G – 69)
- Drugih težav s stanovanjem ni (A – 80, B – 106, D – 64, J – 49)
- Stanovanje je primerno (B – 94)

- Hodnik bi lahko bil bolj širok (B – 95)
- Reševalci imajo težave, ko moža peljejo na preglede (B – 96)
- Nedostopnost s posteljo do moške sobe (B – 97)
- Do sobe ne vodijo stopnice (B – 100)
- Dovolj prostora za vse (B – 105)
- Dovolj veliko stanovanje za vse družinske člane (C – 51, D – 63, F – 127, I – 69, I – 83, J – 46)
- Nobenih težav s stanovanjem (C – 54, G – 72)
- Preureditev celega stanovanja zaradi vožnje z vozičkom (D – 61)
- Obnova kopalnice (D – 62)
- Ni prostora za bolniško posteljo (D – 67, D – 76)
- V sobo bi morali dati eno bolniško posteljo in eno posteljo za enega človeka (D – 77)
- Preureditve spalnice še niso zmogli uresničiti (D – 78)
- Zanj stanovanja niso urejali (E – 63)
- Prostora v hiši je dovolj za delo, oskrbo in nego (E – 70)
- Prestavitev spalnice v spodnje nadstropje zaradi bližine družinskega člana (F – 119)
- Dostop z vozičkom (F – 124)
- Hiša je potrebna nekaj prenove (F – 128)
- Premalo časa in premalo financ za prenovo hiše (F – 129)
- Stranišče poleg spalnice (G – 33)
- Življenje v pritličju stanovanjskega bloka (G – 68)
- Življenje očeta v svojem stanovanju (H – 77)
- Poskrbeli za lažji dostop v hišo (H – 79)
- Reševanje težav s stanovanjem s prilagajanjem vsaki potrebi (J – 45)
- Zaradi stopnic zgradba naklona za voziček na drugi strani (J – 47)

➤ ZAVAROVANJE

- Osnovno zdravstveno zavarovanje ima urejeno (A – 89)
- Ne zavarovana za primer nezgode (A – 90)
- Ne zavarovana za to delo (B – 116, C – 65, E – 81, F – 144, G – 80, I – 81)
- Urejeno zavarovanje v primeru poškodb (D – 81)
- Osnovno zdravstveno zavarovanje in zavarovanje v službi (F – 143)
- Sklenjeno nezgodno zavarovanje (J – 57)

➤ IZOBRAŽEVANJE

- Ne udeležba izobraževanja (A – 119, C – 95, D – 101, E – 103, F – 131, H – 118, I – 104, J – 85)
- Neobveščenost glede izobraževanj (A – 120)
- Nevednost o bližini izobraževanja (A – 121, D – 104)
- Ne udeležba izobraževanja, ker v tem kraju ga ni (B – 153)
- Ne dobivanje informacij o izobraževanjih v drugih krajih (B – 154)
- Pri domačih ljudeh ni potrebe po usposabljanju (C – 55)
- Obstajali bi lahko brezplačni tečaji (C – 57)

- Omogočili bi približevanje ljudem tega dela (C – 58)
- Izvedb delavnic v njihovem kraju ni (C – 98)
- Človek ne pričakuje, da bo to potreboval v življenju (D – 102)
- Mišljenje, da je prestara za izobraževanje (D – 103)
- Želja po razlagi po domače (D – 106)
- Pridobljeno znanje v ustanovah usposobljenih za to (E – 73)
- Bolj potrebno bi bilo izobraževanje za oskrbovanje človeka, ki ni družinski član (E – 104)
- Ne vednost glede tega kje bi se lahko pozanimala glede izobraževanj (F – 189)
- Zelo malo informacij pride v te kraje (F – 190, H – 119)
- Ne poznanje osebe, na katero bi se lahko obrnila po te informacije (F – 191)
- Udeležba na izobraževanju (G – 106)
- Udeležba na izobraževanju zaradi bolj profesionalnega dostopa do oskrbovanega človeka (G – 107)
- Udeležba izobraževanj v domu za stare, kjer je zaposlena (G – 108)
- Spoznavanje različnih bolezni (G – 109)
- Spoznavanje bolezenskih simptomov (G – 110)
- Učenje, kako v danem trenutku ravnati z varovancem (G – 111)
- Ne udeležba drugih izobraževanj (G – 112)
- Izobraževanj ni zasledila (G – 113)
- Udeležba le teh izobraževanj, katere je omogočila služba (G – 114)
- Ni potrebe po posebnem izobraževanju (J – 53)

➤ TVEGANJA

- Tveganje pri izgubi službe (A – 92, H – 94)
- Tveganje pri izgubi živcev (A – 93)
- Občutek varnosti v okolici doma (B – 117)
- Tveganje svojega zdravja zaradi let (B – 118)
- Ne občutiti, da bi obstajala kakšna tveganja (D – 82, I – 82, J – 59)
- Tveganje lastnega zdravja (D – 84, F – 145)
- Tveganje pri sporih v družini (E – 82, H – 95)
- Občasno je potrebno oditi prej iz službe zaradi taščine slabosti (F – 82)
- Vplivanje na oskrbovalčevo razpoloženje, če v službi ne gre tako kot bi moralo (F – 83)
- Trpljenje službe in občutek neodgovornosti zaradi odhajanja domov (F – 85)
- Ne preostane kaj drugega, kot da se napreza (F – 146)
- Služba ne trpi (F – 147)
- Varstva pri delu za to delo ni potrebno opraviti (I – 80)
- Delo ni nevarno (J – 58)

➤ VČLANJENOST V DRUŠTVA

- Članica društva invalidov (B – 146, J – 81)

- Članica društva upokojencev (B – 147, I – 100)
 - Članica prostovoljnega gasilskega društva (B – 148)
 - Ne včlanjenost v nobeno društvo (C – 91, D – 97, E – 101, G – 103, H – 115)
 - Včlanjenost v gasilsko društvo in delovanje kot tajnica (F – 184)
 - Sprejemanje pomembnih dokumentov, popisovanje pošte, prisotnost na sestankih in zapisovanje zapisnika (F – 185)
 - V preteklosti včlanjena v kulturno društvo in igranje v dramski skupini (H – 116)
 - Ne včlanjenost v druga društva (I – 101)
 - Spoznavanje novih prijateljev (J – 82)
 - Sprostitev v društvu (J – 83)
 - Dovolj časa za vse (J – 84)
- **ŽELJE ZA ŽIVLJENJE**
- Pogrešanje službe (A – 110)
 - Želja po neodvisnosti (A – 111)
 - Želja po večkratni razbremenitvi s strani brata in sestre (A – 112)
 - Želja po obisku sosedu (B – 139)
 - Želja po izletu brez obremenitve (B – 140)
 - Največ časa bi najraje preživela s svojo družino (C – 87)
 - V prihodnje želja po manj prisotnega stresa (C – 129)
 - Želja po tem, da ne bi bilo tako kot je (D – 114)
 - Želja po boljšem zdravju, kot je trenutno (E – 72)
 - Želja po več preživetega časa z možem (G – 83)
 - Pogrešanje bližine z možem (H – 107)
 - V primeru več časa, želja po ponovnem članstvu v dramsko skupino (H – 117)
 - Želja po pogostejšem obiskovanju sina in njegove družine pri njih doma (I – 95)
 - Ni želje po oddihu (J – 33)
 - Želja po več zdravju v družini (J – 76)
 - Želja po več druženju z vnuki, ki so oddaljeni kar nekaj kilometrov (J – 77)

4. TEŽAVE S KATERIMI SE SPOPADAJO DRUŽINSKI OSKRBOVALCI

- **FINANČNE TEŽAVE:**
- Prevelik finančni zalogaj (A – 28)
 - Ne zmožnost plačevanja stroškov (A – 91)
 - Z eno pokojnino je težko preživeti (B – 67)
 - Finančna sredstva so nizka (C – 14)

- Finančno je težko preživeti (D – 40)
- Na preglede hodita na lastne stroške (D – 41)
- Življenje z pokojnino od družinskega člana (D – 44)
- Finančna neugodnost zaradi neupravičenosti do postrežnine (E – 111)
- Problem je tudi finančnega vidika (G – 21)
- Oskrbovalka s svojimi prihodki ne zmore plačevati doma (G – 23)
- DRUŽINSKE TEŽAVE
 - Doma veliko prepirov v času zaposlitve (A – 94)
 - Nesoglasja v družini (C – 66)
 - Občasno pojavljanje konfliktov (C – 119)
 - Mož si želi več ženine bližine (C – 122)
 - Mladi hočejo delati stvari po svoje (E – 83)
 - Želja moža po več preživetega časa z njo (G – 82)
 - Težave v družini od začetka (H – 140)
- TEŽAVE PRI OPRAVLJANJU TEGA DELA
 - Nezmožljivost obojega dela (A – 58)
 - Brez težav pri oskrbovanju očeta (A – 86)
 - Največja težava je nepoznavanje demence (A – 126)
 - Težko razumevanje demence (A – 136)
 - Prvi primer demence v družini (A – 137)
 - Neizkušnost moža na tem področju (A – 139)
 - Potrebno ga je prestaviti na voziček (B – 98)
 - Na verandi je možno prestaviti moža na posteljo (B – 99)
 - Največja težava je potenje moža v postelji (B – 161)
 - Manjša težava je dvigovanje moža zaradi njenih zdravstvenih težav (B – 164)
 - Težava je nevrčanje obiskov (C – 90)
 - Težave pri dvigovanju mame zaradi nesodelovanja (C – 104)
 - Družinski član zavrača hrano (C – 105)
 - Oblačenje povzroča največje težave (D – 111)
 - Med umivanjem in oblačenjem se mož razburja (D – 112)
 - Ni možno spremeniti karakterja človeka (D – 113)
 - Težko delo za oskrbovalca (D – 122)
 - Potrebno je zdržati vse napore (D – 124)
 - Zaradi slabovidnosti so težave pri menjavi vrečk (E – 77)
 - Največje težave pri delu povzroča mož (E – 108)
 - Pogosto nesodelovanje moža (E – 109)
 - Za opravljanje naloge je potrebno veliko truda (E – 110)
 - Občasno v dilemi, kako odreagirati (F – 33)
 - Občasno težji pogovori z njo, ker odtava v svoj svet (F – 63)
 - Neudobna postelja (F – 123)
 - Največje težave povzroča premikanje tašče zaradi bolečin v križu (F – 133)

- Največje težave zaradi nepoznavanja dela (F – 197)
- Veliko naprežanje v primeru nesodelovanja družinskega člana (G – 87)
- Največja težava je preobremenjenost (G – 116)
- Težka uskladitev službe, svoje družine in oskrbovanega človeka (G – 117)
- Življenje v isti hiši bi bilo zagotovo lažje (H – 20)
- Neizvedljivo, da bi živela v isti hiši (H – 21)
- Občasno je lahko zelo naporno (H – 68)
- Težave pri sami oskrbi (H – 85)
- Trud glede oskrbovanja ran (H – 89)
- Potrebna previdnost pri umivanju, da do rane ne pride milo (H – 90)
- Ni bilo še drugih težav (H – 123)
- Edina težava je čas (H – 124)
- Največje težave povzroča umivanje (I – 114)
- Težave pri previjanju (I – 115)
- Pregovarjanje moža, če noče sodelovati pri umivanju in previjanju (I – 116)
- Nič ne povzroča težav (J – 89)
- POMANJKLJIVOSTI PRI DELU DRUŽINSKEGA OSKRBOVALCA
 - Nepoznavanje demence (A – 81)
 - Nezanje pri reagiranju na demenco (A – 82)
 - Prave bolniške postelje nimajo (D – 23)
 - Pomanjkljivost pri umivanju in previjanju moža (D – 68)
 - Oteženo delo zaradi ležanja moža na običajni postelji (D – 71)
 - Premalo časa, ki bi si ga lahko vzela zase (D – 73)
 - Premalo finančnih sredstev (D – 74)
 - Ni posebnih pomanjkljivosti (E – 71)
 - Največje pomanjkljivosti pri sami oskrbi (F – 130)
 - Primanjkovanje gibanja (F – 174)
 - Pomanjkljivosti na področju zdravstva (G – 73)
 - Slabost je, da očetovi obroki niso vsak dan ob isti uri (H – 41)
 - Največ pomanjkljivosti zaznava v zakonodaji (H – 83)
 - V teh časih, če nimaš dovolj financ si prepuščen samemu sebi (H – 84)
 - Pomanjkljivost pri delu je premalo obiskov patronažne sestre (I – 71)
- STISKE DRUŽINSKEGA OSKRBOVALCA
 - Stiske družinskega oskrbovalca
 - Težko sprijaznjenje hendikepom od družinskega člana (A – 22)
 - Največja stiska je preobremenjenost (A – 131, F – 202)
 - Zadrževanje stisk v sebi (A – 146, A – 151)
 - Počasi so stiske razžirajo (A – 147)

- Neprimerno obnašanje zdravnika prizadelo družinske člane (B – 130)
- Težko je gledanje ljubljene osebe, ki je priklenjena na posteljo (B – 166)
- Skrivanje svojih čustev (B – 173)
- Velike stiske prisotne občasno (C – 108)
- Doživljanje bolečin družinskega člana (C – 110)
- Slaba volja družinskega člana (C – 111)
- Potreba družinskega člana po nečem nemogočem (C – 112)
- Družinski član občasno zasovraži oskrbovalca in tega to prizadene (C – 113)
- Otroci si želijo več kot jim lahko ponudi (C – 121)
- Občasno je to delo lahko zelo stresno (C – 126)
- Včasih je stiska manjša, včasih večja (D – 116)
- Vsak dan bodo njene stiske enake (D – 134)
- Občasne hude čustvene stiske (E – 113)
- Občutek ničvrednosti, ko človeku nudiš vse in vidiš da tega sploh ne ceni (E – 117)
- Psihična bolečina je včasih hujša od fizične bolečine (E – 118)
- Slabše volje vsak dan (E – 120)
- Težko je povezovanje vlog družinskega oskrbovalca, žene, mame, zaposlene, prijateljice, sosede (F – 203)
- Sekiranje za vsako slabo stvar (F – 208)
- Škodovanje sami sebi a ne zmožnost tega spremeniti (F – 209)
- Večkrat že tik nad obupom (F – 228)
- Srečevanje s psihičnimi stiskami (G – 119)
- Od začetka je bila stiska največja (G – 120)
- Umivanje strica ji je povzročalo neprijetnost (G – 121)
- Težko je bilo sprejemati stričevo goloto (G – 122)
- Srečevanje s čustvenimi stiskami (H – 125)
- Smiljenje očeta, ker živi sam in je oddaljen od bližnjih sosedov (H – 126)
- Težko gledati očeta, da se ne more več sam umivati (H – 127)
- Od začetka težave z očetovo goloto (H – 135)
- Ni možen odhod brez skrbi od doma (I – 48)
- Občasni občutki nemoči (I – 72)
- Najhujša je psihična stiska (I – 117)
- Občutek žalosti ob gledanju domačega človeka, ko trpi (I – 118)
- Prikrivanje možu glede njegove bolezni (I – 119)
- Psihično naporno prikrivanje nekaj zelo resnega prvič v življenju (I – 121)
- Ne doživljanje nobenih stisk (J – 92)
- Preobremenjenost
 - Bila popolnoma brez moči (A – 141)

- Takšnega tempa ni zmogla (A – 142)
- Časa zase si ne vzame, niti ne more (D – 46)
- Vsak dan je naporen (D – 87)
- Mož ima pogosto neke potrebe (E – 46)
- Moža ne more pustiti samega (E – 115)
- V nujnem primeru soseda pokliče, da oskrbovalka prihiti iz službe (F – 51)
- Občasno imeti obveznosti in ne priti do tašče ob pravem času (F – 67)
- Ni trenutka za odklop in sprostitev (F – 206)
- Ne zmožnost preživljanja časa z možem (G – 84)
- Občasno pozabljanje nekaterih stvari (H – 69)
- Ni časa vsem posvečati pozornosti (H – 114)
- Občasno je delo izredno naporno (I – 124)
- Večkratna razbremenitev s strani otrok (J – 108)
- Odvisnost od drugih
 - Finančna odvisnost od moža (A – 30)
 - K bolj kvalitetnemu delu bi pripomoglo usposabljanje (B – 115)
 - Preživljanje z mamino pokojnino (C – 34)
 - Preživljanje z moževo plačo (C – 35)
 - Preživljanje z moževo pokojnino (I – 41)
 - Nima izpita za avto (I – 46)
- Neznanje pri opravljanju dela
 - Neznanje pri pravilnem oskrbovanju odprte rane (B – 108)
 - Neznanje pri pravilnem premikanju človeka (B – 109)
 - Občasna nevednost kaj narediti in kako odreagirati (E – 138)
 - Ne poznavanje Parkinsonove bolezni (G – 75)
 - Neznanje pravilno delati s takšnim človekom (G – 76)
 - Potrebno redno in pravilno oskrbovanje odprtih ran (H – 87)
 - Brez izkušenj pri oskrbovanju odprtih ran (H – 88)
 - Neznanje pri pravilnem reagiranju na kakšno bolečino (I – 73)
- Strahovi oskrbovalca
 - Strah pred boleznijo in odhodom v bolnišnico (B – 119)
 - Strah pred tem, da drugi ne bodo skrbeli za moža in delo opravili pravilno (B – 120)
 - Ne vedo, kdaj bodo podobno pomoč potrebovali sami (C – 125)
 - Upanje po nadaljnjih močeh za pomoč svojemu partnerju (D – 55)
 - Soočenje z nalogo družinskega oskrbovalca (D – 115)
 - Strah zaradi bližine ceste in ker kdaj uide čez cesto k sosedu (E – 65)
 - Upanje, da se moževo zdravstveno stanje ne bo poslabšalo (E – 74)
 - Strah pred neznanjem v primeru moževega poslabšanja zdravstvenega stanja (E – 75)

- Strah pred poslabšanjem taščinega zdravstvenega stanja in svojo nezmogljivostjo (F – 148)
- V primeru stričevega poslabšanja zdravstvenega stanja, trpljenje službe (G – 81)
- Strah da bo ogrožen njen zakon (G – 85)
- V primeru stričevega poslabšanja, ne zmogljivost opravljati delo (G – 118)
- Možnost, da bi mož opazil, da nekaj ni v redu (I – 123)
- Nerazumevanje drugih
 - Občutek, da je hčerka ne razume in si ne predstavlja kaj doživlja (B – 170)
 - Zaupanje hčerki ampak ima občutek da je ne zanima (E – 126)
 - O drugih rešitvah družinski člani ne razmišljajo zaradi finančnega zalogaja (E – 143)
 - Občasna nerazumevanja znotraj družine (H – 55)
 - Brezbrižno gledanje mlajših sodelavcev na oskrbo stare osebe (H – 62)
- Prezahtevnost družinskega člana
 - Potrebno je skuhati tisto, kar si družinski član zaželi, drugače noče jesti (D – 26)
 - Moževa želja po večni bližini žene (oskrbovalke) (E – 28)
 - Velika zahtevnost moža (E – 29)
 - Hudobnost in nergavost moža v primeru daljše odsotnosti (E – 30)
 - Samo v primeru, da je mož zunaj lahko kaj postori okoli hiše, na vrtu ali njivi (E – 32)
 - Klicanje ves čas, da nekaj potrebuje (E – 47)
 - Težavnost moža (E – 57)
 - Težko se je pogovarjati z možem (E – 58)
 - Ljubosumnost moža (E – 59)
 - Godrnjavost moža (E – 60)
 - Zanj ni nikoli nič dobro (E – 61)
 - Mož ne mara njenega druženja s kom drugim (E – 85)
 - Prepovedano ji je iti k sosedu (E – 86)
 - Nikoli ni smela iti komu kaj pomagati (E – 90)
 - Odločitve moža, kdo bo tisti, ki mu bo pri čem pomagal (I – 112)
- Odrekanje
 - Odločitev med službo in oskrbovanjem staršev (A – 57)
 - Oddiha ni zaradi oskrbovanja staršev (A – 60)
 - Pomanjkanje sredstev za luksuzne stvari (A – 63)
 - Oddiha si ne privošči že vrsto let (B – 66)
 - Zaradi moža, ki je v postelji si oddiha ni možno privoščiti (B – 68)
 - Ne kupovanje luksuznih stvari (B – 72, D – 42)
 - Dopusta ni, ker je težko najti človeka, ki bi medtem skrbel za mamo (C – 36)

- Otroci hrepenijo po morju a si ga ne privoščijo že 4 leta (C – 67)
- Veliko je potrebnega prilagajanja (C – 117)
- Veliko je potrebnega odrekanja (C – 118)
- Sprijaznjenje s tem, da se temu primeru prilagodijo in odrekajo željam (C – 124)
- Ne zmogljivost drugih oddihov (F – 91)
- Ne zmogljivost oddiha zaradi prenizke plače (G – 54)
- Prikrajšana moževa bližina zaradi oskrbovanja (H – 108)
- Ne privoščiti si oddiha že vrsto let (I – 45)
- Ne razmišljanje o oddihu odkar mož ne hodi več (I – 47)

5. VRSTE IN NAČINI PRIDOBLJENE POMOČI

➤ POMOČ BLIŽNJIH LJUDI:

- Finančna pomoč drugih:
 - Pomoč moža pri preživljanju vseh družinskih članov (A – 61, F – 96, G – 53)
 - Pomoč očetove nizke pokojnine (A – 62)
 - Življenje z eno plačo že od nekdaj (B – 62)
 - Življenje z eno pokojnino (B – 63)
 - Finančna pomoč sina skozi mesec (B – 64, J – 35)
 - Plačevanje položnic s strani sina (B – 65)
 - Finančno ne pomaga nihče (C – 37)
 - Zaposlen tudi mož (H – 58)
 - Pomoč hčerke in njenega moža pri nakupu hrane (I – 43)
 - Pomoč hčerke in njenega moža pri plačevanju položnic (I – 44)
 - Vesela njihove finančne pomoči (J – 105)
 - Vesela vsakega sredstva od otrok zanjo in za moža (J – 110)
- Pomoč oskrbovalcu
 - Pomoč sina, hčerke in moža pri tem delu (A – 95, J – 40)
 - Brat in sestra mi omogočita več prostega časa (A – 106)
 - Pomoč družinskih članov po potrebi (A – 122, C – 30)
 - Ne vsiljevanje tega dela (A – 123)
 - Pomoč patronažne sestre enkrat tedensko eno uro (A – 125)
 - Razbremenjevanje s strani sovaščanov (B – 90)
 - V času odsotnosti je z možem sin (B – 150)
 - Največ pomoči od sina (B – 156)
 - Pomoč sina pri dvigovanju moža (B – 158)
 - V primeru odsotnosti vseh domačih pomoč nudi moževa sestra (B – 159)

- V primeru odsotnosti vseh domačih pomoč nudi soseda, s katero se dobro razume (B – 160)
- Pomoč z nasveti (B – 182)
- Večkratna pomoč drugih (B – 183)
- Razbremenitev s strani drugih (B – 184)
- Prevoz hčerke do trgovine in po opravkih (B – 185)
- Pomoč sina pri umivanju (B – 190)
- Prijatelji in sosedge vedno pripravljeni pomagati (C – 72)
- V primeru potrebe po pomoči pomaga mož (C – 101)
- V primeru potrebe po pomoči pomagajo otroci (C – 102)
- V primeru potrebe po pomoči pomaga kakšna soseda (C – 103)
- Vedno se najde kdo, ki z lepo besedo pomaga oskrbovalcu (C – 140)
- Pomoč hčerke, ob nujnih opravkih oskrbovalca (C – 141)
- Ljudem je potrebno dovoliti da pomagajo in jih ne odganjati (C – 143)
- Ne potrebujejo več pomoči (C – 146)
- Sinovo prinašanje stvari iz trgovine vsak drugi dan (D – 38)
- Pomoč vseh, ob kakršnih koli težavah (D – 86)
- Pomoč sosedov (D – 108, F – 44)
- Pomoč otrok (D – 109, F – 80, F – 193)
- Družinski člani oskrbovalcu stojijo ob strani in pomagajo (D – 147)
- Prositi za pomoč sosedo ali otroke v primeru nujnih opravkov (E – 40)
- Izkušnje sosede na tem področju zaradi oskrbovanja mame (E – 41)
- Pomagala bi bližina otrok (E – 76)
- Zaradi nezmožljivosti potrebno poklicati na pomoč sosedo (E – 78)
- Na pomoč priskočijo dobri ljudje (E – 124)
- Pomoč snahe ali sina (E – 129)
- Pomoč sosedov, ampak redko (E – 130)
- Pomoč pri dvigovanju (E – 131)
- Pomoč pri menjavi vrečk (E – 132)
- Dogovor o medsebojni pomoči med družinskimi člani (F – 39)
- Pomoč moža v času, ko je doma (F – 47, F – 192, F – 232, I – 109)
- V nujnem zdravstvenem primeru soseda pokliče reševalce (F – 52)
- Poskrbi za pomoč nekoga drugega (F – 68)
- Občasno moževo kuhanje kosila in prihrani ogromno časa oskrbovalcu (F – 74)
- Tisti teden si moževa sestra vzame dopust za skrb za svojo mamo (F – 92)
- Pomoč nekoga, ki je v bližini (F – 134)
- V času odsotnosti nadomeščanje moža ali hčerke (F – 187)
- Hvaležnost sosedi, ki vsak dan poskrbi da tašča dobi dopoldansko malico (F – 194)
- Če je možno jo menja kdo drug (F – 215)

- Pomoč moža pri gospodinjskih opravilih, ki so potrebna doma (G – 133)
- Medsebojna pomoč po svojih močeh (I – 85)
- Pomoč hčerke pri delu družinskega oskrbovalca (I – 108)
- Pomoč vnuka, ki sta doma pri delu družinskega oskrbovalca (I – 110)
- Pomoč sina z družino med vikendi (I – 111)
- Občasno, če je treba tudi pomoč ljudi, ki pridejo na obisk (I – 113)
- Nadomeščanje v primeru nujnih opravkov (I – 152)
- Skrb sina zanjo in za moža (J – 31)
- Razveseli se obiskov zaradi razbremenitve (J – 68)
- Pomoč sinov z družinami (J – 88)
- Za pomoč prosi otroke (J – 95)
- Otrokom ni težko pomagati (J – 96)
- Vesela je vsakršne pomoči (J – 101)
- Vesela vsakega nasveta od otrok in vnukov (J – 104)
- Ljudje na katere se zanese
 - Obračanje na partnerja v primeru težav (A – 155, G – 131)
 - Obračanje na prijateljico v primeru težav (A – 156, F – 233)
 - Obračanje na prijateljico glede čustvenih zadev (A – 157)
 - Pogovori z možem glede vsakdanjih reči (A – 158)
 - Edina za pogovor je hčerka (B – 169)
 - Obračanje na hčerko, ko potrebuje nasvet (B – 186)
 - Obračanje na hčerko za prevoz (B – 187)
 - Obračanje na hčerko za urejanje finančnih zadev (B – 188)
 - Obračanje na sina za pomoč pri dvigovanju moža (B – 189)
 - Ob času oskrbovanja potrebuje za podporo svoje otroke in moža (C – 136)
 - Na otroke in moža se lahko zanese (C – 137)
 - Največja opora sta predvsem sinova z njhovima družinama (D – 132)
 - Malo je ljudi, ki pomagajo v stiski (E – 89)
 - Največje zaupanje sosedu (E – 127)
 - Zaupanje prijateljici z zaupanjem vsake malenkosti (F – 227)
 - Najpogostejše obračanje na moža (F – 229, H – 147)
 - Spodbujanje od moža (F – 231)
 - Svetovanje prijateljice glede občutkov (F – 234)
 - Dihanje svežega zraka in svežih nasvetov (F – 236)
 - Zaupanje prijateljici glede težav v družini in glede konfliktov (F – 237)
 - Mož je najbližji in mu lahko zaupa vse težave (H – 148)
 - Občasno obračanje na otroka, ki sta mlada in vesta veliko stvari (H – 149)

- Najpogostejše iskanje pomoči pri svojih ljudeh, ki znajo pomagati v vsakem trenutku (I – 133)
- Najprej obračanje na otroke (J – 98)
- Obračanje na prijatelje (J – 99)
- Skrb za oskrbovalca
 - Družinski člani vidijo, da ima dovolj dela z oskrbovanjem (A – 171)
 - Nerganje družinskih članov o izčrpanosti in bolezni (H – 141)
- Razumevanje družine in drugih ljudi
 - Sprijaznjenje družine z oskrbovanjem družinskega člana (C – 115, H – 138)
 - Potreben je bil čas, da so se sprijaznili (C – 116)
 - Prepričanje v družini ni (D – 83, D – 120, I – 84, J – 61)
 - Dobro sprejemanje družine (D – 119)
 - Občasni majhni nesporazumi v družini (D – 121)
 - Težje razumevanje tega dela s strani šefice (F – 99)
 - Družina, ki se z vsemi razume (D – 158)
 - Pozitivno sprejemanje družine tega dela (F – 213)
 - Podpiranje družine (F – 214, H – 139)
 - Ni bilo konfliktov z družino zaradi tega dela (F – 216)
 - Družinski člani pravijo, da tega dela ne bi zmogli poleg vsega dela (F – 253)
 - Spodbujanje moža in brata pri tem delu (G – 124)
 - Vsi v službi sprejemajo prostovoljno delo (G – 126)
 - Razumevanje tega dela s strani starejših sodelavcev, ki imajo že starejše starše (H – 63)
 - Gledanje starejših sodelavcev na to delo pozitivno (H – 64)
 - Pozitivne besede s strani starejših sodelavcev (H – 65)
 - Razumevanje v družini (I – 49, J – 60)
 - V družini ni večjih težav (I – 131)
 - Razumevanje in pomaganje če mora k zdravniku (J – 102)
- POMOČ PRI TEŽAVAH
 - Reševanje težav in stisk
 - Poskušanje pogovarjanja z možem (A – 138)
 - Jokanje v času, ko je sama (B – 165)
 - Samostojno reševanje težav in stisk (B – 178)
 - Zaupanje sinu (B – 179)
 - Zaupanje hčerki (B – 180)
 - Zaupanje prijateljici (B – 181)
 - Pogovor z otroci in možem o kakršnih koli težavah in stiskah (C – 138)
 - Reševanje težav in stisk s pogovarjanjem z možem (G – 128)
 - Reševanje težav in stisk s pogovarjanjem z družinskimi člani (G – 129, H – 143)
 - Reševanje težav in stisk občasno tudi z očetom (H – 144)

- Reševanje težav in stisk z dogovarjanjem med njimi (H – 145)
- Reševanje težav in stisk z dogovarjanjem v službi (H – 146)
- Reševanje težav in stisk s pogovorom (J – 97)
- Reševanje težav
 - Reševanje težav s pogovori s partnerjem (A – 149)
 - Skupna odločitev za najbolj primerno rešitev (A – 150)
 - Sprotno spreminjanje stvari, da bi se težave odpravile (C – 107)
 - Reševanje konfliktov sproti (C – 120, C – 130, D – 127, E – 123)
 - Povabilo na kavo, da se lahko ob tem sprosti in odmisli vse svoje težave (E – 133)
 - Možno odpraviti te težave tako, da bi začeli bolj ceniti družinske oskrbovalce (F – 198)
 - Možno odpraviti te težave tako, da bi bili kje zabeleženi kot družinski oskrbovalci (F – 199)
 - Ne reševanje nekaterih težav (F – 222)
 - Reševanje težav glede bolečin v križu s pomočjo moža in otrok (F – 223)
 - Reševanje težav s pogovorom (H – 121)
 - Reševanje težav z dogovorom (H – 122)
 - Razmišljanje o najboljših in pozitivnih rečeh in s tem odhod težav stran (I – 128)
- Reševanje stisk
 - Reševanje manjših stisk s sprehodi (A – 152)
 - Reševanje manjših stisk z godbenimi vajami (A – 153)
 - Reševanje manjših stisk s pogovorom s kom od domačih (A – 154)
 - Želja po samoti (B – 167)
 - V stiski se najprej obrne na svojo družino (C – 139)
 - Ob občutku stiske se odpravi v bližnjo trgovino (D – 128)
 - Potrebno je dobiti malo svežega zraka (D – 129)
 - Potrebno je videti nekaj ljudi (D – 130)
 - Veliko krat nezaupanje svojih stisk (D – 133)
 - Občasno jokanje (E – 116)
 - Reševanje psihičnih stisk s pogovori z možem zvečer pred spanjem (F – 224)
 - Reševanje psihičnih stisk s pogovori s taščo (F – 225)
 - Reševanje psihičnih stisk s pogovori z otrokoma (F – 226)
 - V primeru preobremenjenosti prebrodi stisko s pomočjo moža (F – 230)
 - Potrebno je bilo veliko pogovorov z možem in bratom za premagovanje stiske (G – 123)
 - Mora se znajti sama, da lahko psihično zdrži (G – 130)
 - Moževa pomoč s pogovorom (G – 132)
 - Pozabiti bolečino, katera jo vedno spremlja (I – 99)
 - Reševanje stisk sproti (I – 132)

- Veliko krat pomaga že kakšna lepa beseda ali nasvet (I – 135)
- DRUGE VRSTE POMOČI
 - Pomoč s strokovnega vidika
 - S strokovnega vidika pomoč le od patronažne sestre enkrat tedensko (A – 159, F – 195, I – 136)
 - Pomoč patronažne sestre enkrat tedensko, ki oskrbi odprto rano (B – 191)
 - Ne prejemanje druge pomoči s strokovnega vidika (B – 192, C – 144, F – 238, G – 134, H – 150)
 - Z obiski patronažne sestre pridobivanje novih koristnih informacij, ki pripomorejo pri delu (C – 75)
 - Prijaznost in pravočasnost zdravnikov (C – 76)
 - Pomoč patronažne sestre eno uro na dan pri delu (D – 107)
 - Od socialne pomoči sposoja invalidskega vozička (D – 135)
 - Prejemanje dobrih informacij v primeru zanimanja zanje (D – 136)
 - Učenje od patronažne sestre za pravilno menjanje vrečk za blato in urin (E – 105)
 - S strokovnega vidika prejme toliko pomoči, kolikor prosi (E – 134)
 - Ne utrujanje, zaradi tega so obiski zdravnika na domu (F – 126)
 - Obisk patronažne sestre dva krat na teden (F – 152)
 - Prejemanje nasvetov od patronažne sestre (I – 137)
 - Redki obiski patronažne sestre (I – 138)
 - Nevednost kdaj bo patronažna sestra prišla (I – 139)
 - Ne potrebovanje pomoči s strokovnega vidika (J – 103)
 - Obračanje na Center za socialno delo
 - Na center za socialno delo se niso obračali (A – 172, B – 202, C – 157, F – 260, G – 139, H – 157, I – 154, J – 117)
 - Brez izkušenj s sodelovanjem s centrom za socialno delo (C – 158)
 - Seznanjena s tem, da če se obrneš na center za socialno delo je vse plačljivo oz. morajo plačati otroci (npr. socialni oskrbovalec) (C – 159)
 - Iskanje pomoči na centru za socialno delo zaradi namestitve v dom za stare (D – 150)
 - Na centru za socialno delo izvedeli, da za bivanje v domu za stare ne nudijo pomoči (D – 151)
 - Za bivanje družinskega člana so dolžni skrbeti sorodniki (D – 152)
 - Od takrat se na center za socialno delo niso obračali (D – 153)
 - Ne obračanje na center za socialno delo zaradi samo ene moževe pokojnine (E – 144)
 - Če prejmeš kaj od centra za socialno delo morajo to vračati otroci ali pa ti po smrti vzamejo nepremičnino (E – 145)
 - Iskanje pomoči na centru za socialno delo če bo potrebno (I – 155)
 - Vedno, da bodo na centru za socialno delo dobili pomoč (I – 156)
 - Dodatek za pomoč in postrežbo

- Mož dobiva dodatek za pomoč in postrežbo (B – 196)
- Prejemanje postrežnine tretje stopnje, ki znaša 149,00 € (D – 140)
- Hvaležni, da dobijo vsaj nekaj za svoj trud (D – 141)
- Tašča prejema dodatek za pomoč in postrežbo (F – 244)
- Dobivanje dodatka za pomoč in postrežbo, kar jim zelo pomaga (I – 143)
- Pripomočki, ki lajšajo delo
 - Družinski član ima zvonček, da pozvoni, če kaj potrebuje (C – 28)
 - Bolniška postelja v mamini sobi (C – 47)
 - Družinski član ima voziček (C – 48, E – 68)
 - Prilagojena postelja, ki je v najemu (F – 122)
 - Pridobitev stola za v tuš (H – 129)
 - Lažje umivanje s pomočjo stola (H – 130)
 - Pridobitev bolniške postelje (I – 65)
 - Pridobitev masažne blazine, ki lajša bolečine (I – 66)
- Plačilo za to delo
 - Ne prejemanje plačila za to delo (A – 165, B – 195, C – 149, F – 243, H – 153, I – 142, J – 109)
 - Ne zahtevanje nikakršnega plačila zaradi preživljanja moža že vso življenje (B – 197)
 - Plačilo za to delo je zadovoljstvo družinskega člana (C – 150)
 - Ne prejemanje plačila za to delo, prejemanje kritik (E – 139)
 - Ne zahtevanje plačila, tako da dodatek ostane tašči (F – 245)
 - Ne želi prejemati denarja od človeka, za katerega prostovoljno skrbi (F – 246)
 - Prejemanje stričevega dodatka za pomoč in postrežbo (G – 135)
 - Najlepše plačilo je kakšna malenkost od vnukov (I – 144)
 - Dovolj so lepe besede (J – 106)
 - Majhne pozornosti jo spravijo v dobro voljo (J – 111)
- REAGIRANJE DRUŽINSKIH ČLANOV NA OPRAVLJENO DELO
 - Potrjevanje kakovosti dela
 - Kakovost dela potrjena s strani družinskih članov (A – 166, C – 152, D – 144, F – 251, G – 137, H – 155, I – 146, I – 147, J – 112)
 - Družinski člani so zadovoljni, ko sta oče in mama urejena (A – 167)
 - Skoraj vsi ljudje v kraju vedo, da skrbi za svojega moža (B – 86)
 - Izpoved sosedice oskrbovalki, da ne pozna človeka, ki bi za nekoga tako lepo skrbel kakor ona za moža (B – 87)
 - Dobra beseda se zelo hitro širi (B – 88)
 - Spoštovanje ljudi (B – 89)
 - Pohvale s strani patronažne sestre za lepo negovano odprto rano na nogi (B – 123)
 - Pohvale s strani patronažne sestre, ko je mož obrit in diši (B – 124)
 - Največja vrednost je dejanje moža : »hvala, da tako lepo skrbiš zame.« (B – 198)

- Večkratna pohvala sosed glede opravljenega dela (B – 199, I – 149)
- Nihče ne potrjuje oskrbovalčevo kakovost dela (C – 151, E – 140)
- Družinski člani cenijo to delo (C – 156)
- Kakovost dela je bila pohvaljena iz več strani (D – 142)
- Potrjevanje kakovosti dela s strani zdravnika (D – 143)
- Potrjevanje kakovosti dela s strani prijateljev (D – 145, I – 148)
- Potrjevanje kakovosti dela s strani družinskega člana, ki to izkazuje po svojih močeh (D – 146, G – 136, H – 154, I – 145)
- Pohvala dela s strani patronažne sestre (E – 62, F – 153, F – 254)
- Samozadovoljstvo s tem, da je mož suh, čist in sit (E – 141)
- Taščino potrjevanje kakovosti dela s svojim nasmehom, ko jo zagleda (F – 249)
- Družinski člani pravijo, da je opravljeno delo odlično (F – 252)
- Ponosna na svoje delo, ker vidi zadovoljstvo iz vseh strani (I – 150)
- Spoznanje, da so otroci ponosni nanjo (J – 43)
- Dobro opravljanje dela (J – 44)
- Zahvala za opravljeno delo
 - Zahvaljevanje s strani brata in sestre tako, da razbremenita oskrbovalko med vikendi za par ur (A – 168)
 - Zahvaljevanje očeta, mame, moža in otrok s tem, da jo imajo radi (A – 169)
 - Zahvaljevanje s tem, da je družinski člani ne obremenjujejo s čim drugim (A – 170)
 - Zahvaljevanje s pomaganjem pri delu (B – 200, I – 151)
 - Finančno zahvaljevanje (B – 201)
 - Zahvaljevanje za opravljeno delo s strani družinskih članov (C – 153)
 - Presenečenja z majhnimi darilci (C – 154)
 - Izkazovanje hvaležnosti s strani družinskega člana s kakšno solzo sreče (D – 58)
 - Izkazovanje hvaležnosti s strani družinskega člana z nasmehom (D – 59)
 - Zadovoljstvo družinskega člana pomeni več kot kakšna finančna hvaležnost (D – 60)
 - Zahvala sinov z rednim prinašanjem hrane iz trgovine (D – 149)
 - Ne zahvaljevanje družinskih članov (E – 142)
 - Zahvaljevanje družine za opravljeno delo z opravljanjem dela namesto nje (F – 255, G – 138)
 - Zahvala moževi sestre in brata z dobrimi dejanji (F – 256)
 - Moževa sestra in brat sta ji plačala oddih v toplicah (F – 257)
 - Poskrbela sta da njuna mama ni bila sama (F – 258)
 - Prejemanje denarja za pokritje stroškov za hrano od moževe sestre in brata (F – 259)

- Zahvaljevanje za opravljeno delo s spremljanjem na obisk k očetu (H – 156)
- Hvaležnost moža za vse ponujeno (I – 130)
- Hvaležnost ljudem, ki pomagajo njej in možu (I – 134)
- Zahvaljevanje družinskih članov z majhnimi pozornostmi (J – 113)
- Nadomeščanje pri negi (J – 114)
- Nadomeščanje pri kuhanju (J – 115)
- Dovoliti, da gre na krajši sprehod (J – 116)

10 POVZETEK

Družinski oskrbovalci so zelo pomembne osebe v življenju starih ljudi, ki potrebujejo pomoč drugega človeka. Zaradi starosti, bolezni ali poškodb ne zmorejo več opravljati vseh opravil sami in so izpostavljeni različnim tveganjem, zato je najprimernejša oseba za pomoč njim, njihov družinski član, na katerega so navezani in imajo z njim dobre odnose. Mnogi člani družine so v današnjem času preobremenjeni s službo, družino in drugimi opravki in je med njimi težko najti primerne človeka za oskrbovanje starega človeka, ki potrebuje vso njihovo oporo. Še vedno je neformalna oblika pomoči pri starih ljudeh najpogostejše izbrana zaradi želje po čim daljšem življenju v domačem okolju, formalne oblike pomoči pa so za stare ljudi še vedno cenovno nedostopne.

V teoretičnem delu najprej opredelim, kaj je starost in na kakšne načine lahko starost ločimo. V tem poglavju pojasnujem, katere so potrebe starega človeka, ki morajo biti zadovoljene, da je njegovo življenje kakovostno. Nadaljevala sem z socialnim delom s starimi ljudmi, kateremu sta sledili dve vrsti načel, in sicer načela gerontološkega socialnega dela in načela socialnega dela s starimi ljudmi. V nadaljevanju opredeljujem dolgotrajno oskrbo, kateri so sledile formalne oblike pomoči, kjer sem opisala vse oblike te vrste pomoči. Formalnim oblikam pomoči so sledile neformalne oblike pomoči, kjer sem poudarila družinskega oskrbovalca. Nato sem se navezala na družinsko oskrbo in zakonodajo, povezano s tem. Nadaljevala sem s potrebami po dolgotrajni oskrbi. V tem poglavju sem iz te teme izvlekla pomembne potrebe, ki se tičejo družinskih oskrbovalcev in pri tem opredelila vsak koncept posebej.

Z raziskavo sem želela bolj podrobno raziskati delo družinskih oskrbovalcev, s kakšnimi težavami, stiskami in potrebami se srečujejo družinski oskrbovalci pri samem oskrbovanju starega družinskega člana in kaj bi lahko te nevšečnosti odpravilo. Zanimalo me je tudi, kakšni so bili razlogi za sprejetje naloge družinskega oskrbovanja, kakšni so njihovi medsebojni odnosi z družinskim članom in vsemi drugimi, o kakšnih drugih možnostih so razmišljale, kaj jim je pri tem delu všeč, koliko znanja imajo o oskrbovanju in na splošno, kako družinsko oskrbovanje vpliva na njihovo osebno življenje.

S pomočjo raziskave sem ugotovila, da neformalno obliko pomoči v večini primerov sestavljajo ožji družinski člani, kot so partner, otroci, snahe ipd. Stari ljudje si želijo ostati čim dlje v svojem domačem okolju in to jim lahko omogočijo družinski oskrbovalci, kateri

jim nudijo pomoč, ko jo potrebujejo. Ljudje se zelo redko odločajo za družinsko oskrbovanje, kajti to je tudi vrsta prostovoljnega dela, ki ni plačano, poleg tega pa je razlog tudi preobremenjenost zaradi službe in zaradi lastne družine. Družinske oskrbovalke za oskrbovanje družinskega člana niso primerno usposobljene, si pa tega usposabljanja želijo, saj bi pripomoglo k bolj kakovostnejšemu oskrbovanju. K boljši kvaliteti oskrbovanja bi pripomogli tudi, do sedaj, nedostopni pripomočki, s katerimi bi si olajšale delo (bolniška postelja, masažna blazina, zvonček ipd.). Pomembno je tudi, da imajo družinske oskrbovalke čas zase, da se sprostijo, se spočijejo in si naberejo energijo za nadaljnjo oskrbovanje. Pomembno je, da imajo ob sebi človeka, kateremu lahko zaupajo svoje stiske in težave in jim po svojih močeh te težave pomaga premagati. Najbolj izrazite želje družinskih oskrbovalk so, da bi bilo njihovo opravljeno delo bolj cenjeno, da bi bile evidentirane in da bi posledično prejemale dodatek za pomoč družinskemu članu. Ljudem bi bilo potrebno bolj približati delo družinskih oskrbovalk in posledično spodbuditi državni sistem, da bi družinskim oskrbovalcem omogočili boljše pogoje za njihovo opravljanje dela.